

Stenogrammid

XIII Riigikogu, III Istungjärk, täiskogu korraline istung

Teisipäev, 31.05.2016, 10:00

Toimetatud

10:00 Istungi rakendamine

1. 10:06 Õiguskantsleri ettepanek vanemahüvitise seaduse Eesti Vabariigi põhiseadusega kooskõlla viimiseks
2. 10:27 Õiguskantsleri ettepanek viia tegevusala ja elukutse valikule kehtestatud eluaegsed piirangud Eesti Vabariigi põhiseadusega kooskõlla
3. 11:12 Heaolu arengukava 2016–2023
4. 13:09 Riigivaraseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (171 SE) teine lugemine
5. 13:24 Toote nõuetele vastavuse seaduse muutmise seaduse eelnõu (247 SE) esimene lugemine
6. 13:43 Riigi õigusabi seaduse muutmise seaduse eelnõu (210 SE) esimene lugemine

10:00 Istungi rakendamine

11:57 Esimees Eiki Nestor

Austatud Riigikogu, tere hommikust! Alustame teisipäevast istungit. Eelnõude ja arupärimiste üleandmine. Raivo Põldaru, palun!

11:57 Raivo Põldaru

Härra esimees! Lugupeetud kolleegid! Eesti Konservatiivsel Rahvaerakonnal on üle anda eelnõu sotsiaalmaksuseaduse muudatuse kohta, mis peaks aitama lahendada sellist probleemi nagu kahanev sündimus ja Eesti rahvaarvu vähenemine. Nimelt soovime muuta seaduse sätet, millega riik maksab sotsiaalmaksu mittetöötava vanema eest, kes kasvatab kolme või enam alla 19-aastast last, kellest vähemalt üks on 8-aastane. Soovime seda regulatsiooni laiendada nii, et seda maksu makstaks kõigi laste vähemalt 19-aastaseks saamiseni. See peaks andma paljulapselistele peredele suurema kindlustunde oma tuleviku ees ning aitama neil töökohti leida ja hoida.

11:57 Esimees Eiki Nestor

Kadri Simson, palun!

11:57 Kadri Simson

Lugupeetud Riigikogu esimees! Head kolleegid! Annan üle arupärimise peaminister Taavi Rõivasele. See puudutab aasta tagasi vastuvõetud seadust, millega tõsteti Eestis diislikütuse aktsiisi 14% ja bensiiniaktsiisi 10%. Selle tagajärjel kallines meil 1. veebruarist bensiiniliiter 5,1 senti ja diislikütuse liiter 6,6 senti. Nagu teada, jaanuaris-veebruaris osteti laod täis, aga tänavu märtsis laekus kütuseaktsiisi näiteks diislikütuselt ainult 6,6 miljonit eurot. Aasta tagasi oli see laekumine 20 miljonit eurot. Aprillis laekus diislikütuse aktsiisi 13,5 miljonit eurot, mida oli üle 7 miljoni vähem kui aasta tagasi. Peaminister võib seletada, et see kõik on ainult laovarude tõttu ja küll kütuse tarbimine siin Eestis taastub. Meil on talle aga küsimus, miks peaksid transpordiettevõtted tankima oma sõidukeid Eestis, kui diislikütuse hinna vahe on üle 15 eurosendi liitri kohta Läti kasuks. Ja kuidas peaksid peaministri meelest Eesti transpordiettevõtted, kes tangivad Eestis, üldse omas sektoris konkurentsivõimelised olema? Kas ei oleks aeg üle vaadata järgmiseks ja ülejäämiseks aastaks plaanitud täiendavad aktsiisitõusud? Me ju näeme, et oleme oma hindadega juba Lätist nii palju ette jõudnud. Täna tähelepanu eest!

11:57 Esimees Eiki Nestor

Mark Soosaar, palun!

11:57 Mark Soosaar

Lugupeetud juhataja! Head kolleegid! Väga oluline on võrdse kohtlemise printsiip ja me peame seda rakendama nii pealinnas kui ka väga väikestel saartel. Üks meie, 101 inimese väga ammune auvõlg on võimalik sel kevadel siiski lunastada. Nimelt, püüasustusega väikesaarte seaduse järgi kehtivad väikesaarte elanikele soodustused siis, kui saar on kantud vastavasse nimekirja. Viimase üheksa aasta jooksul on tekkinud väga korralik püüasustus nii Aegnal, Naissaarel kui ka Väike-Pakril. Eesti Saarte Kogu on saatnud meile kirja, kus nad soovivad, et ka need saared oleksid tollesse väikesaarte nimistusse lisatud. Samuti on haldusreformi ellu viies äärmiselt tähtis, et nendes mikrokollektiivides küsitakse inimeste käest ja antakse neile võimalus otsustada, mis maakonda nad oma saarega hakkavad kuuluma, mis omavalitsuse all nad koos edasi elavad. Praegu on üsna paljud väikesaared kinnitatud nabaväädiga nende omavalitsuste külge, kes tõenäoliselt ei eksisteeri enam kauem kui üks aasta. Seetõttu annan Raivo Aegi, Kalev Kotkase, Jüri Adamsi, Johannes Kerdi ja Imre Sooääre nimel Riigikogu juhatajale edasi sellesisulise eelnõu.

11:57 Esimees Eiki Nestor

Olen juhatajuse nimel vastu võtnud kaks eelnõu ja ühe arupärimise. Need lähevad menetlusse kodu- ja töökorra seaduses kehtestatud korras. Kohaloleku kontroll palun!

Kohaloleku kontroll

81 Riigikogu liiget on kohal ja 20 puudub.

Austatud Riigikogu, tuletan teile meelde meie esimese kahe päevakorrapunkti menetlemise korra. Tegu on siis õiguskantsleri ettepaneku menetlemisega. See algab õiguskantsleri ettekandega kuni 20 minutit, seejärel on põhiseaduskomisjoni ettekanne 20 minutit ja siis õiguskomisjoni või sotsiaalkomisjoni ettekanne 20 minutit. Riigikogu liige võib esitada igale ettekandjale ühe suulise küsimuse.

Läbirääkimistel võivad sõna võtta Riigikogu liikmed, komisjonide ja fraktsioonide esindajad.

Läbirääkimiste lõpus toimub õiguskantsleri ettepaneku hääletus.

1. 10:06 Õiguskantsleri ettepanek vanemahüvitise seaduse Eesti Vabariigi põhiseadusega kooskõlla viimiseks

11:57 Esimees Eiki Nestor

Alustame: õiguskantsleri ettepanek vanemahüvitise seaduse Eesti Vabariigi põhiseadusega kooskõlla viimiseks. Ettekandja on õiguskantsler Ülle Madise. Palun!

11:57 Õiguskantsler Ülle Madise

Austatud juhataja! Lugupeetud Riigikogu! Teen Riigikogule ettepaneku viia vanemahüvitise seaduse § 3 lõige 7 koostoimes § 3 lõike 7¹ punktiga 4 kooskõlla Eesti Vabariigi põhiseaduse § 12 lõikest 1 tuleneva võrdse kohtlemise põhimõttega. Milles on asi? Tekkinud on järgmine olukord. Vanemahüvitise saaja võib lapsega kodus olles ja vanemahüvitist saades väikese koormusega töötada, kui ta saab selle eest piirmäärast, mis tänavu on 390 eurot, väiksemat tasu. Kui aga tema tasu jääb tööandja süül õigel ajal välja maksmata ja makstakse tagantjärele välja korraga, nii et saadav vanemahüvitisele lisanduv tulu ületab 390 euro piiri, siis vanemahüvitist vähendatakse. Riigikohus otsustas 2006. aastal, et kui tööandja süül makstakse korraga välja enne vanemahüvitise saamist teenitud tasu ja selle tõttu ületatakse seatud piirmäär, siis ei tohi vanemahüvitist vähendada. Riigikohtu otsuse resolutsiooni lugedes nähtub, et tegelikult pidas Riigikohus põhiseadusvastaseks ka niisugust juhtumit, kus see pisikene tasu teeniti välja vanemahüvitise saamise ajal, mitte enne seda, ja saadi siis tööandja viivituse tõttu kätte korraga, minnes piirmäärast üle.

Nii et niisugune võib-olla omal ajal Riigikohtu otsuse vaid osalisest täitmisest tekkinud probleem. Aastas on see kokku puudutanud – arvestatud on ka neid inimesi, kes enne vanemahüvitise saamise perioodi on tasu teeninud ja selle hiljem kätte saanud – umbkaudu kümnet inimest. Aga nagu ikka, kui seaduse tõttu kas või üks inimene satub põhiseadusvastasesse olukorda, tulen ma siia teie ette seisma ja palun

selle seaduse ära muuta.

Mulle on vastu väidetud, et Sotsiaalkindlustusametil tekiks nagu igal vanemahüvitise vähendamise juhtumil kohustus hakata analüüsima, miks see juhtus. See ei vasta tõeale. Tegelikult on ka praegu seaduses minu meelest täiesti mõistlik põhimõte, et vanemahüvitise saaja ise teatab sellest, et tööandja viivituse tõttu on niisugune olukord tekkinud, ja esitab ka vastavad dokumendid. Nii et lisakulu riigile ei teki. Ainus, mis selle ettepaneku elluviimise korral tekiks, oleks võrdne olukord kõikide vanemahüvitise saajate jaoks.

Täna väga põhiseaduskomisjoni ja sotsiaalkomisjoni sisuka arutelu eest ning palun seda ettepanekut toetada!

11:57 Esimees Eiki Nestor

Kas õiguskantslerile on küsimusi? Ei ole. Aitäh! Põhiseaduskomisjoni ettekandja on komisjoni esimees Kalle Laanet. Palun!

11:57 Kalle Laanet

Härra esimees! Austatud kolleegid! Hea õiguskantsler ja külalised! Põhiseaduskomisjon arutas õiguskantsleri ettepanekut teisipäeval, 10. mail. Õiguskantsler selgitas meile olukorda sama selgelt ja argumenteeritult, nagu äsja siin meile. Kuna komisjoni liikmetel oli kõik selge, siis küsimusi ei olnud. Menetluslikult otsustati konsensusega toetada õiguskantsleri ettepanekut ja määrata ettekandjaks põhiseaduskomisjoni esimees Kalle Laanet. Aitäh!

11:57 Esimees Eiki Nestor

Kas põhiseaduskomisjoni ettekandjale on küsimusi? Anneli Ott, palun!

11:57 Kalle Laanet

Kõne, praegu on kõne.

11:57 Esimees Eiki Nestor

Oi, vabandust! Minu viga. Aitäh! Ei ole küsimusi. Sotsiaalkomisjoni esimees Aivar Kokk. Palun!

11:57 Aivar Kokk

Hea juhataja! Head kolleegid! Riigikogu sotsiaalkomisjon arutas õiguskantsleri ettepanekut vanemahüvitise seaduse põhiseadusega kooskõlla viimiseks oma 9. mai istungil. Õiguskantsler tutvustas komisjonile ettepanekut viia vanemahüvitise seadus kooskõlla põhiseadusega. Ettepaneku eesmärk on vältida ebaõiglast vanemahüvitise vähendamist. Praegu koheldakse vanemahüvitise saajaid põhjendamatult ebavõrdselt sõltuvalt sellest, millal neile makstakse väikest töötasu, mis nad on teeninud. Ebavõrdne kohtlemine tekib juhul, kui tööandja maksab hilinenult töötasu, mille inimene on välja teeninud vanemahüvitise saamise ajal töötades. Kui ühes kuus saadud teine tulu ei ületa seadusega kehtestatud piirmäära, mis on tänavu 390 eurot kuus, saab vanemahüvitise saaja nii teenitud tulu kui ka talle määratud vanemahüvitise. Kui tööandja süü tõttu on korraga välja makstud mitme kuu töötasu ja see ületab piirmäära, siis toob see kaasa vanemahüvitise vähendamise.

Õiguskantsler märkis, et vanemahüvitist ei vähendata praegu vanemahüvitise seaduses kirjeldatud juhtudel, näiteks olukorras, kui vanemahüvitise saamise perioodil makstakse sotsiaalmaksu maksja süül välja töötasu, mis oli teenitud enne, kui tekkis õigus vanemahüvitist saada. Sotsiaalministeeriumi esindaja lisas, et ministeerium arutas sama küsimust seoses Riigikohtu pöördumisega. Riigikohtule edastatud kirjas rõhutati, et selles küsimuses on mängus teatud eraõiguslik vaade – selline olukord tekkis, kuna tööandja ei täitnud oma lepingujärgset kohustust maksta igakuist töötasu. Kas selle olukorra peaks lahendama Sotsiaalkindlustusamet, on samuti selles kirjas käsitletud. Samas mõeldakse, et isik on sarnases olukorras nagu õiguskantsleri silmas peetud isik, aga esialgu täiendavaid seisukohti avaldada ei saa.

Õiguskantsler märkis, et Riigikogu on täitnud Riigikohtu 2006. aasta 20. märtsi otsust vaid osaliselt. Riigikogu on kõrvaldanud ebavõrdse kohtlemise olukorras, kus tööandja maksab vanemahüvitise saamise ajal välja enne vanemahüvitise määramist teenitud töötasu. Lahenduseta on jäänud olukord,

kui tööandja hilineb töötasu väljamaksmisega vanemahüvitise saamise ajal. Õiguskantsler lisas, et eraõiguslikus vaidluses vaidleja võlausaldaja rolli üle ei võta, kui ta praegu oleva erisuse ära kaotab. Komisjoni liikmed leidsid, et vanemahüvitise saaja ei tohi kannatada sellepärast, et tööandja jätab oma kohustused täitmata. 10 poolt, vastu ja erapooletuid ei olnud, toetati õiguskantsleri ettepanekut. Sotsiaalkomisjon arutas sama teemat veel 19. aprillil. Teemaks oli arvamuse andmine

põhiseaduskomisjonile vanemahüvitise seaduse § 3 lõike 7¹ alusel. Ka sellel arutelul komisjon toetas õiguskantsleri ettepanekut. Leiti, et Sotsiaalkindlustusameti jaoks on väga oluline, et vanemahüvitise maksmise süsteem ja selle administreerimine oleks võimalikult lihtne ning hüvitise maksmist mõjutavaid andmeid oleks võimalik saada nii kiiresti kui võimalik. Sotsiaalkindlustusamet kasutab eri registrite andmeid, ise ta neid ei kogu. Sotsiaalkindlustusametil puuduvad andmed kokkulepitud töötingimuste, sh palga maksmise kohta. Seetõttu on tekkinud olukord, kus Sotsiaalkindlustusamet on vähendanud inimestele makstavat vanemahüvitist. Sotsiaalkindlustusamet on vanemahüvitist vähendanud, kuna isik on saanud vanemahüvitise maksmise kuul suuremat tulu, kui on asjaomane piirmäär. Komisjoni liikmed nõustusid, et vanemahüvitise seaduse regulatsioon on jäik ega võimalda Sotsiaalkindlustusametil erimenetluse rakendamist. Seetõttu palub komisjon Sotsiaalministeeriumil leida probleemile lahendus ja esitada muudatusettepanek Riigikogu menetluses oleva perehüvitiste seaduse eelnõu 217 kohta.

Eilsel ehk 30. mai istungil arutas sotsiaalkomisjon perehüvitiste seaduse eelnõu muudatusi. Komisjon langetas konsensusega järgmised otsused. Vanemahüvitiste seaduse eelnõu muudetakse ja antakse Sotsiaalkindlustusametile õigus erimenetlusega lahendada vaidlused, mis on seotud vanemahüvitise vähendamise ja hilinemisega saadud töötasu tõttu. Kui perehüvitiste seaduse eelnõu on planeeritud jõustuma 1. jaanuaril 2018. aastal, siis nimetatud vanemahüvitist puudutav muudatus jõustub üldises korras. Muudatuse kohaselt antakse Sotsiaalkindlustusametile õigus eirata teatud juhtudel Maksu- ja Tolliameti sotsiaalmaksu andmeid ja jätta vanemahüvitist ümber arvutamata. Tavareegli kohaselt jätkub sotsiaalmaksuandmete alusel hüvitise automaatne ümberarvutamine. Kui isik esitab vaide, hakkab Sotsiaalkindlustusamet asjaolusid uurima ning võib tulu ümber jagada, eirates Maksu- ja Tolliameti andmeid. Sotsiaalkindlustusamet lähtub kassapõhiste andmete asemel teistest andmetest, näiteks tööandja ja töötaja vahelisest töölepingust. Eelduseks on õigusrikkumine tööandja poolt.

Tõenduskoormus on seejuures isikul endal. Vaide puhul ei rakendu enam automaatmenetlus ning otsuse teevad ametnikud. Isiku teavitamiskohustust täiendatakse: olukorras, kus tööandja on käitunud süüliselt ning jätnud õigel ajal töötasu välja maksmata, on isikul kohustus esitada vajalikud tõendid, et tõestada tööandja süülist käitumist ning seda, millal oleks pidanud töötasu välja maksuma.

Teisisõnu, õiguskantsleri ettepanek on parandusettepanekuna seaduseelnõusse kirja pandud. Loodan, et kahe nädala pärast on see seadus siin saalis vastu võetud. Aitäh!

11:57 Esimees Eiki Nestor

Kas on küsimusi sotsiaalkomisjoni ettekandjale? Ei ole. Tänan! Avan läbirääkimised. Anneli Ott, palun!

11:57 Anneli Ott

Lugupeetud juhataja! Head kolleegid! Alustuseks ütlen, et olen igati nõus õiguskantsleri ettepanekuga. Vanemahüvitise vähendamine tööandja tegevuse või tegevusetuse tõttu on ebaõiglane ning säärane olukord tuleb kindlasti lõpetada.

Eelmisel aastal oli Eestis sünde 13 907, surmasid seevastu 15 243. Seega oli Eesti loomulik iive eelmise aasta seisuga miinuses 1336 inimese võrra. Selleks et iive kasvaks ja, mis veel parem, saavutataks positiivne iive, on vajalik, et vanemad tunneksid ennast turvaliselt. Turvaliselt eelkõige tänu sellele, et ajaks, mil neil pole võimalik tööl käia ning peamiseks tegevuseks on väikelapse eest hoolitsemine, on tagatud majanduslik kindlustatus. Sellist kindlustunnet pakub ka vanemahüvitist. Lisaks vanemahüvitisele annab tulevasele vanemale, sh ka isale, turvatunnet võimalus saada puhkust vahetult enne või pärast lapse sündi, et valmistada ette kõik vajalik lapse sünniks või kasutada puhkust lapsega esmase kontakti loomiseks. Selleks on meil olemas isapuhkus, mis alates 2013. aastast on taas riiklikult tasustatud. Sarnaselt vanemahüvitise väljamaksmisega on aga ka isapuhkuse osas ebaõiglust ette tulnud. Nimelt reguleerib Eestis isapuhkust töölepingu seadus, mis jätab riiklikult tasustatud isapuhkusest ilma näiteks füüsilisest isikust ettevõtjad. Selline olukord vähendab otseselt turvatunnet lapse saamise korral ning võtab isaks saanud mehelt ära võimaluse seda puhkust kasutada. Esitasin hiljuti vastavasisulise otsuse eelnõu, et võimaldada ka FIE-del soovi korral kasutada riiklikult tasustatud

isapuhkust. Loodan väga, et te seda eelnõu siin saalis toetate.

Kokku võttes leian, et vanematele pakutavat kindlus- ja turvatunnet tuleb riigil ilmtingimata suurendada. Iga vanem peaks saama südamerahuga kodus last või lapsi kasvatada. Iga edasiviiv samm sellel teel on tervitatav ja positiivne. Tänan!

11:57 Esimees Eiki Nestor

Yoko Alender, palun!

11:57 Yoko Alender

Lugupeetud juhataja! Head kolleegid! Toetan loomulikult õiguskantsleri ettepanekut, aga püüan ka oma sõnavõttus vaadata pisut kaugemale ja pisut laiemat pilti.

Lapse saamine on iga pere enda valik ja suur õnn. Riigi poolt saame luua keskkonna ja valikuvõimalused, et see aeg võimalikult meeldivaks teha. Vanemahüvitis on Euroopas unikaalne riigi tugi lapsevanemale. See on aidanud suurendada perede kindlustunnet ja iivetki. Ajad aga muutuvad, tavad muutuvad. Praegu on selge, et Eestis on üks suurimaid arengu takistusi kvalifitseeritud tööjõu puudus. Meil on väga palju kõrgelt haritud naisi, teisalt aga vähe lastega koju jäävaid isasid. Isade osalus laste kasvatamises on laste arengu seisukohast, terve pere seisukohast määrava tähtsusega. Kui tahame tasakaalukamat töö ja pereelu kombineerimist ja ka tööturule rohkem lapsevanemaid, kes on uuringute järgi muide efektiivsemad töötajad kui lastetud, siis võiksime püüda need soorollid ja ka konkreetse jaotuse – lapsega kodus või lapseta tööl – hoopis kõrvale tõsta. Ehk võiksime anda lapsevanematele suurema vabaduse vanemahüvitist kasutada.

Teen õiguskantsleri pöördumise taustal uue isikliku ettepaneku, et Riigikogu saaks mõelda ja analüüsida, kas võiksime astuda sammu edasi lastevanemate valikuvabaduse suurendamisel ja töö muutunud olemuse juures käsitleda vanemahüvitist hoopis uue, ehk isegi radikaalse, ent kui järele mõelda, siis eluterve nurga alt.

Tänapäeval on palgatöö olemus paljuski muutunud. Lisandunud on nii kaugtöö kui ka osaajaga töötamise võimalused. Võiksime võtta kaaluda ja läbi mõelda muudatuse, et vanemahüvitis lapse kõrvalt tööl käimise korral ei väheneks, vaid säiliks täies mahus. Vanemahüvitise suurus oleneks sel juhul mõlema vanema eelnevast keskmisest sissetulekust ehk sellest, kui palju nende eest on sotsiaalmaksu makstud. Sellest võidaksid kõik ca 30 000 peret, kes vanemahüvitist saavad, ent kelle õigust tööl käia on samal ajal piiratud. Üleminek väikese lapsega kodus olemiselt täiskohaga töötamisele oleks sel juhul sujuvam. Lapsevanemad saaksid end soovi korral osaajaga töötades vormis hoida, rääkimata positiivsest mõjust pere eelarvele. Samuti tekiks peredel ehk hoopis uutmoodi motivatsioon pere- ja tööelu neil õnnelikel, ent siiski tihti keerulistel, õrnadel aegadel korraldada nii, et kõigi kolme või enama pereliikme soovid ja vajadused on võimalikul määral rahuldatud. Ehk tekiks nii tegelikult jagatud vastutus laste eest, piiramata pere valikuvabadusi. Kindlasti tooks selline muudatus kaasa rohkem teadlikke otsuseid ja ehk siis ka enam õnnelikke peresid, kus töö- ja pereelu oleksid eluterves tasakaalus. Aitäh!

11:57 Esimees Eiki Nestor

Rohkem läbirääkimiste soovi ei ole. Me läheme lõpphääletuse juurde.

Austatud Riigikogu, panen hääletusele küsimuse, kes on õiguskantsleri ettepaneku poolt. Palun võtta seisukoht ja hääletada!

Hääletustulemused

Õiguskantsleri ettepaneku poolt on 64 Riigikogu liiget, vastuolijaid ega erapooletuid ei ole. Ettepanek leidis toetust.

Teen sotsiaalkomisjonile ülesandeks algatada eelnõu vanemahüvitise seaduse Eesti Vabariigi põhiseadusega kooskõlla viimiseks.

2. 10:27 Õiguskantsleri ettepanek viia tegevusala ja elukutse valikule kehtestatud eluaegsed piirangud Eesti Vabariigi põhiseadusega kooskõlla

11:57 Esimees Eiki Nestor

Järgmisena on päevakorras õiguskantsleri ettepanek viia tegevusala ja elukutse valikule kehtestatud eluaegsed piirangud Eesti Vabariigi põhiseadusega kooskõlla. Ettekandja õiguskantsler Ülle Madise, palun!

11:57 Õiguskantsler Ülle Madise

Lugupeetud juhataja! Austatud Riigikogu! See on nüüd üks suurem ja keerulisem, tegelikult kogu Eesti õiguskorda läbiv probleem, ma ütleks isegi, õigusfilosoofiline probleem, mille lahendamist tahan Riigikogult ja valitsuselt paluda.

Aastate vältel on eri seadustesse kerge käega sisse kirjutatud niisuguseid piiranguid, et inimene ei saa töötada näiteks päästeametnikuna, kohtunikuna, politseinikuna, samuti ministriumiametnikuna, kui – ja nüüd on erinevad sõnastused – ta on süüdi mõistetud kuriteos, kui ta on karistatud, kui ta on karistatud vangistust võimaldava kuriteo eest jne. Need on väga üldsõnalised formuleeringud ja tunduvad olevat täpselt läbi mõtlemata piirangud. 13 lehel on need ükshaaval seaduste kaupa ka ettepanekus välja toodud ja teie lahel loal, kui te just konkreetseid küsimusi ei esita, ma ametite kaupa ja kuritegude kaupa detailidesse ei lähe, vaid räägin pigem üldisest probleemist.

Niisiis, tõenäoliselt heast tahtest kantud normide tõttu on tekkinud olukord, kus paljude ametite puhul kehtivad eluaegsed keelud, mis ei luba kunagise kuriteo eest karistatud inimest tööle või teenistusse võtta. Seda sõltumata sellest, kas toime pandud tegu ongi enam kuritegu – vahepeal on ju hulk tegusid teatavasti dekriminaliseeritud. Näiteks skvottimine, mis tänapäeval noorte seas on tuntud mõiste, aga ka grupiviisiline huligaansus ei ole enam kuriteod. Ent mõningad seadused on sõnastatud nii, et inimeste jaoks, kes kunagi on sellise asjaga vahele jäänud ja karistada saanud, on ka 20 aastat hiljem tee teisi inimesi teenima hakata suletud. Ei ole oluline ka see, kas tegu pandi toime alaealisena või mitte ja kui palju aega on teo toimepanemisest ja karistatuse kustumisest möödunud. Ei saa arvestada sedagi, kas inimene on pärast karistuse kustumist, karistuse ärakandmist olnud absoluutselt õiguskõlbe ja hoidunud väärtedestki. Teatud ametitesse ja töökohtadele pääsemise keeld on automaatne ja absoluutne. See ei arvesta isikut, kunagist kuritegu ega küsi selle järele, kas see inimene oleks praegu sellel kohal, kuhu ta kandideerib, Eesti riigile ja rahvale ohtlik või mitte.

Seda, et need piirangud on läbimõtlematult sõnastatud, sageli ebatäpsed ja võimaldavad erinevaid tõlgendusi, kinnitab ka see, et mõnikord on ette nähtud eluaegne piirang, aga tööle või teenistusse võtjal ei ole õigust karistusregistri arhiivist andmeid saada. Inimesed, kes on asjaga rohkem kursis, teavad, et üldjuhul on nõnda, et kui inimene mõistetakse kuriteos süüdi, siis ta kannab oma karistuse ära ja mõned aastad on tema karistuse andmed veel karistusregistris üleval. Seejärel lähevad need arhiivi ja üldjuhul peaks saama puhta lehena oma eluga edasi minna. Loomulikult Kaitsepolitseiamet ja paljud teised saavad nendele andmetele juurde – see on mõistlik ja põhiseaduspärane –, aga üldjuhul on nõnda, et kui karistus kantud ja selle järel ka prooviperiood läbi, st uusi süütegusid pole toime pandud, siis peaks inimene saama oma eluga edasi minna.

Ja nüüd on siis olukord, kus näiteks meieni jõudnud advokatuuriseadust puudutavas juhtumis on nõnda, et advokatuur seaduslikult karistusregistri arhiivile juurde ei saa ja advokaadiks võetakse inimene, kes on osanud internetist oma kunagise teo kohta käivad jäljed kustutada, aga inimene, kes seda teha pole osanud, ei saa. Õigusriigis asjad nii ei käi.

On täiesti selge, et teatud kuritegude toimepanemine peabki välistama eluks ajaks teatud kohtadel töötamise. Sellisel juhul peab loomulikult tööle või teenistusse võtja ametlikult karistusregistri arhiivile ligi pääsema, et saaks sellele inimesele põhjendada, miks see üks tema ees eluks ajaks kinni on. On täiesti selge, et inimene, kes on oma riiki reetnud, ei saa mitte iialgi mitte mingisse riigiametisse tööle – täiesti loomulik, ei mingit vaidlust. Need inimesed, kes on kuritarvitanud lapsi, ei tohi mitte iialgi pääseda ligi lastega seotud töökohtadele, ja kõik, kes nendele töökohtadele inimesi valivad, lausa peavad karistusregistri arhiivist neid andmeid nõutama ja saama. Jälle selge! Paadunud kelm ei kõlba politseinikuks, prokuröriks ega kohtunikuks – mitte midagi pole vaielda, ka põhiseadus lubab need piirangud kehtestada. Küsimus on aga praegu selles, et ametite ja tegude kaupa eluaegsete piirangute kehtestamisel ei ole asja korralikult läbi mõeldud.

Riigikohtu üldkogu on samal ajal korduvalt selgitanud, et karistuse kustumise järel peaks inimene, kes on peale karistuse ärakandmist mitu aastat – vahel kolm, vahel viis, nii nagu karistusregistri seadus ütleb – olnud õiguskõlbe, saama eluga edasi minna. Ma olen Riigikohtuga väga nõus. Kui me nii ei suhtu, siis me kaotame inimelusid ja ka inimeste panust. Ma siin ei taha kasutada sõna "inimressurss". Nii nagu näiteks arstiabi või õpetaja töö minu meelest ei ole teenus, nii ei ole minu meelest ka inimene

ressurss. Riigikohus rõhutab, et karistamise fakt tohib inimest saata kogu elu üksnes sellel juhul, kui see on proportsionaalne taotletava eesmärgiga, st konkreetsel juhul riigiteenistuse aususe tagamiseks loogiliselt vajalik ja inimlikult õiglane.

Nagu ikka enne ettepaneku tegemist mõtleme nõunikega läbi ka selle, kas mõistlik Eesti riigi ja Eesti rahva huve teeniv lahendus on olemas. Ma ei taha kunagi teie ette tulla ettepanekuga, mille täitmine ei ole objektiivselt võimalik või mille täitmisest tekiks hoopistükkis kahju. Praegu on mõistlik ja põhiseaduspärane lahendus olemas.

Põhimõtteliselt on võimalik kehtestada kolm režiimi, kui Riigikogu nii otsustab, ja ma väga loodan, et otsustab. Esiteks, loomulikult absoluutsed, automaatsed ja eluaegsed kaalumist mittevõimaldavad keelud. Riigireetur ei pea riigiteenistusse saama mitte mingil juhul. Lastega seotud elualad – ei. Aga sel juhul ei tohiks viidata umbmääraselt näiteks mõnele karistusseadustiku peatükile, vaid ikkagi tuleks üles lugeda konkreetsed kuriteod paragrahvide kaupa. Praegu on päris mitmel juhul tehtud viide riigivastaste süütegude peatükile, see on peatükk 15 karistusseadustikus. Jah, kõlab hirmsalt. Kui selle peatüki sisu vaadata, siis sinna on õigushüve järgi liigitatud väga erinevad teod. Näiteks välistab töö ka pisikese ministriumiametnikuna see, kui inimene on, ütleme, jalgpallimatši ajal rüvetanud võõrriigi lippu või mingisugust poliitilist laadi tänavasündmuse käigus teotanud võõra riigi hüdni. Ta on jäänud vahele ja saanud karistada, aga eluks ajaks on teatud teed kinni. Loomulikult on ka võõrriigi lipu teotamine taunitav tegu, see peabki olema süütegu, ent tahan juhtida tähelepanu sellele, et teinekord saab nooruk niisuguse teoga hakkama just nimelt tahumatust ja ülemäärasest lojaalsustundest ning elukogemuse kasvades ja vanuse lisandudes saab temast igati korralik ja tasakaalukas kodanik, kes kõlbab riigiteenistusse väga kenasti. Nii et see on siis see esimene režiim: absoluutsed eluaegsed keelud, mille puhul kaaluda pole mitte midagi. On palve Riigikogule sõnastada need viitega konkreetsetele paragrahvidele või konkreetsetele süütegudele, mitte umbmääraselt karistusseadustiku peatükkidele või jagudele. Teiseks on võimalik kehtestada teatud ametikohtade puhul küll eluaegne piirang, aga jätta erandi tegemise võimalus. Ja kolmas režiim, arvestades sedasama Riigikohtu üldkogu seisukohta, võiks olla see, et üldjuhul peaks olema riigiteenistusse pääsemine võimalik, kui karistus on ära kantud, karistus on kustunud, inimene on õiguskuulekas ning sobib kõikide omaduste poolest riiki ja teisi inimesi teenima.

Niisiis, austatud Riigikogu, ma palun põhiseaduse §-ga 29 kooskõlla viia kohtute seaduse § 7 lõike 2 punkt 1, prokuratuuriseaduse § 15 lõike 2 punkt 1, politsei ja piirivalve seaduse § 40 punktid 1 ja 2, vangistusseaduse § 114 lõike 1 punkt 1, kohtuekspertiisiseaduse § 6 lõike 2 punkt 1, päästeteenistuse seaduse § 7¹ lõike 1 punktid 1 ja 2, avaliku teenistuse seaduse § 15 punkt 2 (koostoimes sama seaduse § 95 lõigetega 1 ja 2) ning riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse § 32 lõike 1 punkt 8 (koostoimes § 27 lõikega 3). Neid seadusi on veel ja samast loogikast lähtuvat õiglast, Eestile kasulikku ja põhiseaduspärast reeglit palun silmas pidada ka teiste sellesarnaste sätete täpsustamisel. Näiteks võib tuua advokatuuriseaduse § 27 lõike 1 punkti 3, kohtutäituri seaduse § 17 lõike 2 punkti 1 ja loomulikult ka karistusregistri seaduse.

Nagu öeldud, kui seadusandja peab vajalikuks teatud ametitesse pääsu eluks ajaks mingi kuriteo toimepanemise tõttu inimesele sulgeda, siis peab tööle või teenistusse võtjal olema õigus ka seaduslikult ja ametlikult – mitte ainult õigus, vaid ka kohustus – karistusregistri arhiivist vajalikud andmed hankida. Ma tänan väga õiguskomisjoni ja põhiseaduskomisjoni sisuka ja tõesti arendava arutelu eest! Palun Riigikogul ettepanekut toetada! Aitäh!

11:57 Esimees Eiki Nestor

Küsimused õiguskantslerile. Urve Tiidus, palun!

11:57 Urve Tiidus

Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud õiguskantsler! Minul on selline küsimus. Tõepoolest, see printsiip, et üks kord patune, igavesti patune, tuleb üle vaadata. Vabandust sellise meelevaldse sõnastuse eest! Aga kui paljusid inimesi see tegelikult võib puudutada? Kui paljude jaoks tekib uus šanss kandideerida mõnda ametisse, saada oma karistus tõepoolest kustutatuks ja uue puhta lehena alustada? Kas oskate hinnanguliselt öelda mingi arvu?

11:57 Õiguskantsler Ülle Madise

Riigiõiguse professori amet on mind natuke ära rikkunud. Ma üldiselt tahaksin olla metoodiliselt täpne ja oma üliõpilastel ma ka ei lubaks praegu mingit arvu nimetada, sest metoodikat, millega seda välja selgitada, ei ole. Aga meie majja on tulnud õige mitme eluala esindajate pöördumisi, neid on veidi alla kümne. Üks viimatisi oli inimeselt, kes soovis päästeteenistusse asuda, aga seal on demineerimisega seotud aladel teatud isikuandmete korral piirang peal. Inimene oli vabatahtliku päästjana tegutsenud, päästnud elusid ja tahtis asja ametlikuks teha, aga selle katse peale talle öeldi, et ei, ei saa.

11:57 Esimees Eiki Nestor

Jüri Jaanson, palun!

11:57 Jüri Jaanson

Aitäh, härra juhataja! Hea ettekandja, mul selline küsimus. Kas teie ettepanek puudutaks ka korduvaid kergemaid süütegusid, mis on korda saadetud varases nooruses ja hiljem kustunud? Kas ka sellisel juhul võiks inimesele avada tee riigiametitesse?

11:57 Õiguskantsler Ülle Madise

Siin on seesama reegel, et viimasest karistusest peab olema möödas see aeg, mille jooksul on karistusregistris andmed üleval – karistus on küll kantud, aga inimesel karistatus kehtib. Sellel ajal riigiteenistusse pääsemise piiramine on minu arvates põhiseaduspärane ja tõenäoliselt ka vajalik, sest riigiteenistujad peaksid olema ja ka näima ausad. Aga kui inimene on oma karistuse kandnud ja käitunud pärast seda igati õiguskäitajalt, ennast parandanud, siis võiks tal olla üldjuhul võimalik eluga edasi minna. Aga jällegi, kindlasti on ameteid, kus absoluutne keeld ka väiksemate süütegude puhul on põhjendatud. Ega näiteks prokuröri või kohtunikku ikka väga paljude süütegude toimepanemise järel nendes ametites ette ei kujuta.

11:57 Esimees Eiki Nestor

Arno Sild, palun!

11:57 Arno Sild

Aitäh, lugupeetud eesistuja! Mul on selline küsimus. Kas ka see teema kuulub tänase arutelu juurde, et kas oleks vajalik reguleerida kriminaalkaristuse saanud inimeste kuulumist erakondadesse?

11:57 Õiguskantsler Ülle Madise

Austatud küsija! See on Riigikogu otsustada. Siin ma praegu kohe ei oska öelda, kas see põhiseaduspärane oleks.

11:57 Esimees Eiki Nestor

Aitäh, Ülle Madise! Rohkem õiguskantslerile Riigikogu liikmetel küsimusi ei ole. Põhiseaduskomisjoni ettekandja on komisjoni aseesimees Jüri Adams. Palun!

11:57 Jüri Adams

Lugupeetud Riigikogu! Eri õigusvaldkondade piirialadel tekib piirialade pingeid ja vastuolusid. See on pigem reegel, harva on, kui asjad lähevad väga sujuvalt. Selle probleemi puhul, mille õiguskantsler meie ette on toonud, on küsitava kooskõlaga tegu ühest küljest karistusõiguse ja teisest küljest haldusõiguse piirialadel. Karistusõigus käsitleb mitmesuguseid asju, muu hulgas seda, milliseid süüteo toime pannud karistusi inimestele saab määrata ja kuidas suhtuda asjasse näiteks aastakümneid hiljem. Karistusseadustikus on olemas üks jagu, mis käsitleb lisakaristusi. Need on alati olemas olnud. Lisakaristustest kõige tüüpilisem on see, et sõltuvalt sellest, mis on olnud süüteo sisu, kehtestatakse inimesele mingiks ajaks keeld töötada teatud ametikohtadel või tegeleda mingisuguse tegevusega. Ka varasemates koodeksites on olnud kahte tüüpi selliseid lisakaristusi. Ühed on olnud sellised, mis automaatselt kaasnevad süüdimõistva kohtuotsusega, ja teised on olnud sellised, mille kohta kohtunik teeb otsuse – tal on pädevus otsustada, kas konkreetse inimese puhul lisakaristus määrata või mitte. 2002. aastal jõustus meil uus karistusseadustik ja selle süsteemi kohaselt lisakaristused on ainult sellised, mille üle kohtunikul on vabadus otsustada, kas nii või naa. Automaatselt kaasnevad

lisakaristused seal puuduvad. Ma arvan, et see ei ole juhus, et pärast seda on meil mitmesugustesse riigiasutuste tööd käsitlevatesse seadustesse tekkinud hulk keelde, mis sisuliselt on lisakaristused, kuigi karistusseadustikus ei ole kirjas, et selline lisakaristuste liik on olemas. Ma arvan, et lisakaristus on lisakaristus, sõltumata sellest, kas see on kuskile seadusesse kirjutatud või on sinna unustatud kirjutamata.

Õiguskantsler on toonud meie ette loetelu, kus on kirjas kümme seadust. Nendest kaheksa käsitlevad mitmesuguseid riigiasutusi, üks käsitleb sõltumatute riigiametnike, nimelt kohtutäiturite institutsiooni ja üks, kümnes, on advokatuuriseadus. Advokatuuri peaks ka käsitlema n-ö pseudoriikliku korporatsioonina.

Kõikide nende asutuste puhul on küsimus selles, et praktikas võib tulla ette juhtumeid, et on leitud sobiv inimene, kes igasuguste tunnuste poolest sobiks konkreetse asutusse tööle, aga selgub, et asjaomane seadus seda selgelt keelab. Inimesele öeldav "ei" ei kuulu mitte mingisugusel juhtumil vaidlustamisele või tingimisele. Ma ei arva, et siin on väga selge vastuolo põhiseadusega. Põhiseaduse § 29 ütleb, et Eesti kodanikul on õigus vabalt valida tegevusala, elukutset ja töökohta. Tegelikult riigiametis teenimine ei ole selline asi, mis peab olema garanteeritud ainult sellepärast, et inimesel tekib mingil põhjusel tahtmine olla riigiametnik. Samas olukorda, kus riigiametitel on keelatud võtta tööle omale sobivat inimest, ei saa ka kuidagi õigustada.

Nii et ma etteruttavalt ütlen, et põhiseaduskomisjon teeb ettepaneku toetada õiguskantsleri algatust. Meie protokoll ütleb, et see oli konsensuslik otsus, mis komisjoni tööpraktikas tähendab seda, et keegi ei nõudnud hääletamist.

Küsimus on nüüd selles, kuidas edasi minna. Üks võimalus oleks kirjutada see regulatsioon karistusseadustiku lisakaristuste jakku. Karistusseadustikus on vaid üks erandlik inimese surmani kestev karistus, igasugused muud karistused kunagi lõpevad ja lõpeb ka mälestus nendest. See on üks võimalus edasi minna.

Teine võimalus on hakata kümnesse seadusesse täpsustusi juurde kirjutama. See ei ole väga lihtne, sest ei ole võimalik kõike vajalikku kahe lausega öelda. Tõenäoliselt tuleks siis igat seadust suhteliselt detailse tekstiga täpsustada. Võiks veel midagi muud välja mõelda. Näiteks võiks mõelda ka seda, et presidendi armuandmine võiks olla laiendatud ka niisugustele juhtumitele.

Ma ei tea, kuidas selle küsimusega edasi minnakse, aga kui see ettepanek heaks kiidetakse, siis on ilmselt üsna varsti vaja korraldada mingisugune nõupidamine, et otsustada, milline on kõige ratsionaalsem tee probleemi lahendamiseks. Ei ole ainult üks lahendusviis.

Lahendusviise on rohkem kui üks ja tuleks leida mõistlik ja võimalikult ratsionaalne, mitte liiga palju aega, tööd ja paberit kulutav viis.

Lõpetuseks tahan ütelda järgmist. Siin kõlas küsimus, kuivõrd on see probleem eluline ja kuivõrd õigusteoreetiline. See on ka eluline. Minu teada ei ole mitte kõigi nende kümne seaduse puhul, millele õiguskantsler viitab, tekkinud konkreetseid probleeme. Aga osa puhul on. On juhtumeid, kui inimesed on protestinud, mispärast nad peavad olema terve elu karistatud. Ja olulisem ongi see, et on ette tulnud, et mõni riigiasutus ei ole saanud teostada enda arvates parimat kaadripoliitikat, võtta tööle kõige sobivamad inimesed. Osalt on see ka teoreetiline probleem, sest mitte kõigi nende kümne seaduse valdkonnas ei ole tekkinud küsimusi konkreetsete inimeste töölevõtmisel.

Mina isiklikult ei toeta seda ettepanekut mitte sellepärast, et see on niisugune huvitav õigusliku konflikti kõrvaldamise väljakutse, vaid ikkagi sellepärast, et tegemist on ühest küljest takistusega Eesti riigi parimaks funktsioneerimiseks ja teiseks konkreetsete inimeste saatustega. Aitäh!

11:57 Esimees Eiki Nestor

Kas põhiseaduskomisjoni ettekandjale on küsimusi? Ei ole. Aitäh, Jüri Adams! Õiguskomisjoni ettekandja on komisjoni esimees Heljo Pikhof. Palun!

11:57 Heljo Pikhof

Austatud juhataja! Lugupeetud õiguskantsler! Head kolleegid! Kehtiv õigus keelab mitmetel elualadel tegutseda kuriteo eest karistatud isikutel. Eeskätt puudutab see avaliku sektori ametikohti, kus üldjuhul ongi teatavate piirangute olemasolu vajalik ja põhjendatud. Valdavalt on sellised piirangud ajaliselt selgelt piiritletud karistuse kehtivuse ajaga ehk karistatusega. Sellisel juhul on seaduse tekstis enamasti kasutatud sõnastust "kellel on karistus" või "karistusandmed ei ole karistusregistri seaduse kohaselt kustutatud". Sellist lähenemist tulekski pidada kohaseks, sest vastasel juhul kaotaks karistuse

kustumine kui õigusinstituut oma õigusliku sisu ja tähenduse. Millal täpselt erinevad karistusandmed kustuvad ja arhiivi kantakse, on teine teema, mis meie tänase aruteluga ei seonu. Aga selguse mõttes olgu siiski öeldud, et karistusandmete kustumine on sätestatud karistusregistri seaduses ning tavaliselt toimub see mõne aasta möödudes karistuse ärakandmisest.

Karistusregistri seaduse § 5 lõige 1 sätestab põhimõtte, et registrisse kantud isiku karistusandmetel on õiguslik tähendus isiku karistatuse arvestamisel kuni andmete kustutamiseni. Seega ei tohiks üldjuhul ka seaduses sätestatud piirangute mõju ulatuda kaugemale.

Õiguskomisjon arutas kõnealust teemat oma 9. mai istungil ja nõustus õiguskantsleri seisukohaga, et praegusel kujul ei arvesta ettepanekus nimetatud seadustes esile toodud piirangud üleastumise raskuse, karistuse asjaolude ega tõsiasjaga, et kuriteo kunagine toimepanek ei pruugi praegu tähendada riigile mingit reaalset ohtu. Karistusega kaasnevad lisapiirangud peavad aga igal üksikjuhul olema põhjendatud ja vajalikud ning kooskõlas igaühe põhiõigusega vabalt valida tegevusala, elukutset ja töökohta. Norm ei saa olla põhiseadusega kooskõlas, kui selle kohaldamisalasse jääb üksainuski juhtum, mille korral normi kohaldamisega kaasneb isiku põhiõiguste rikkumine.

Nii nagu õiguskantsler ette luges, tema ettepaneku kohaselt on põhiseadusega vastuolus kohtute seaduse § 47 lõike 2 punkt 1, prokuratuuriseaduse § 15 lõike 2 punkt 1, politsei ja piirivalve seaduse § 40 punktid 1 ja 2, vangistusseaduse § 114 lõike 1 punkt 1, kohtuekspertiisiseaduse § 6 lõike 2 punkt 1, päästeteenistuse seaduse § 7¹ lõike 1 punktid 1 ja 2, avaliku teenistuse seaduse § 15 punkt 2 (koostoimes sama seaduse § 95 lõigetega 1 ja 2) ning riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse § 32 lõike 1 punkt 8 (koostoimes sama seaduse § 27 lõikega 3).

Kui vaadata neid norme lähemalt, siis kohtute seaduse § 47 lõike 2 punkt 1 sätestab, et kohtunikuks ei või nimetada isikut, kes on süüdi mõistetud kuriteo toimepanemise eest. Prokuratuuriseaduse § 15 lõike 2 punkt 1 sätestab, et prokuröriks ei või nimetada isikut, kelle kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus tahtlikult toimepandud kuriteo eest. Kui politsei ja piirivalve seadusest rääkida, siis selle § 40 punktid 1 ja 2 näevad ette, et teenistusse ei võeta isikut, keda on karistatud tahtlikult toime pandud kuriteo eest, olenemata karistusandmete kustutamisest, samuti isikut, keda on karistatud vangistusega, olenemata karistusandmete kustutamisest. Vangistusseaduse § 114 lõike 1 punktide 1 ja 2 kohaselt ei või vanglateenistusse võtta lisaks avaliku teenistuse seaduse §-s 15 nimetatud isikutele ka isikuid, keda on karistatud tahtlikult toimepandud kuriteo eest, olenemata karistusandmete kustutamisest, samuti isikuid, kes on kandnud vangistuslikku karistust, olenemata karistusandmete kustutamisest.

Kohtuekspertiisiseaduse § 6 lõike 2 punkti 1 kohaselt ei või kohtuekspertina töötada isik, kes on süüdi mõistetud tahtlikult toimepandud kuriteo eest. Päästeteenistuse seaduse § 7¹ lõike 1 punktide 1 ja 2 kohaselt ei või päästeteenistusse päästetöötajate ametikohale, kus ametiülesannete hulka kuulub töö andmekoguga, mille vastutav töötleja on Siseministerium või Politsei- ja Piirivalveamet, või demineerimistöo tegemine või kus isikul on juurdepääs päästeteenistujate delikaatsetele isikuandmetele, võtta isikut, keda on karistatud tahtlikult toimepandud kuriteo eest, olenemata karistusandmete kustutamisest, ega isikut, keda on karistatud vangistusega, jällegi olenemata karistusandmete kustutamisest. Avaliku teenistuse seaduse § 15 lõike 2 kohaselt ei tohi koostoimes sama seaduse § 95 lõigetega 1 ja 2 teenistusse võtta isikut, keda on karistatud tahtliku riigivastase kuriteo eest, olenemata jällegi karistusandmete kustutamisest. Isik, kelle suhtes eelmainitud asjaolu alles hiljem teenistuses olles ilmsiks tuleb, peab teenistusest lahkuma. Riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse § 32 lõike 1 punkt 8 koostoimes sama seaduse § 27 lõikega 3 keelab isikule riigisaladusele ja salastatud välisteabele juurdepääsu luba anda või selle kehtivust pikendada, kui isikut on karistatud selle eest, et ta on tahtlikult toime pannud riigivastase kuriteo või kuriteo inimsuse vastu. Seda jällegi sõltumata sellest, kas need karistusandmed on karistusregistrist kustutatud või mitte. Isik, kelle suhtes eelmainitud asjaolu alles hiljem teenistuses olles ilmsiks tuleb, peab teenistusest lahkuma. Kõikide eelkirjeldatud normide puhul on ühine tunnus asjaolu, et kehtiv seadus ei arvesta piirangute sätestamisel vähimalgi määral objektiivset tõsiasja, et iga inimene on kordumatu ja ajas paratamatult muutuv fenomen. See puudutab eeskätt inimese eetilisi-moraalseid tõekspidamisi, tema väärtushinnanguid ja nendele vastavat käitumist ühiskonnaliikmena. Samuti on ajas muutuv kogu positiivne õigus tervikuna, sh karistusseadustik ja selle eriosas ettenähtud kuritegude kataloog, ning kui veel detailsemaks minna, siis ka iga üksiku kuriteo ühiskonnaohtlikkus, mille mõõdupuuks on karistuse raskus. Just seetõttu ei tohiks seadus olla ülemäära jäik ja paindumatu. Seadusega kehtestatud absoluutseid piiranguid tuleks üldjuhul üldse vältida, sest neid saab õigustada vaid muutumatute asjaolude puhul. Praegu see paraku nii ei ole. Näiteks ei saa isik, kes on alaealisena mõne kuriteo toime

pannud, kehtiva seaduse järgi loota ametikohale õiguskaitseasutuses või kohtunikuna. Seda isegi mitte juhul, kui tema teost on möödunud 20 või rohkem aastat ja ta on hoidunud edaspidi isegi väärtedest. Vähe sellest, tema jaoks on suletud tee avalikku teenistusse tervikuna. Seadus, mis välistab läbimõtlematu, olgugi et kriminaalkorras karistatava teo toime pannud nooruki asumise paarkümmend aastat hiljem riigiteenistusse, piirab ülemäära inimese õigust valida vabalt elukutset ja töökohta. Seetõttu on kõigi ettepanekus käsitletud seaduste puhul tegemist isiku põhiõiguste ebaproportsionaalse riivega ja seadusandja peab tegema asjaomased korrektiivid. Sellisele järeldusele jõudis ka õiguskomisjon.

Õiguskomisjon otsustas konsensusega toetada õiguskantsleri 2016. aasta 29. aprilli ettepanekut viia tegevusala ja elukutse valikule kehtestatud eluaegsed piirangud põhiseadusega kooskõlla. Käigem ajaga kaasas! Ma usungi, et Riigikogu suur saal toetab õiguskantsleri ettepanekut. Täna tähelepanu eest!

11:57 Esimees Eiki Nestor

Õiguskomisjoni esimehele on siiski küsimusi. Arno Sild, palun!

11:57 Arno Sild

Aitäh, lugupeetud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Me oleme rääkinud kodanikele seatud tegevusala piirangutest, aga kas teie arvates peaks kehtima ka piirang, et kui inimene on kriminaalkorras karistatud, siis ei või ta erakonda või teatud organisatsiooni kuuluda? Praegu see nii ei ole, aga ehk on vajalik see piirang edaspidi kehtestada?

11:57 Heljo Pikhof

Aitäh küsimuse eest! Ma ootan teie ettepanekuid õiguskomisjoni ja eks me siis arutame seda.

11:57 Esimees Eiki Nestor

Rohkem küsimusi ei ole. Aitäh! Avan läbirääkimised. Igor Gräzin, palun! Kolm minutit lisaega.

11:57 Igor Gräzin

Austatud esimees! Lugupeetud kolleegid! Kõigepealt õiguskantslerile suur-suur aitäh! Küsimus ei ole mitte ainult selles, et mõned asjad on põhiseaduse seisukohalt kahtlased. Küsimus on ka selles, et tegemist on teataval määral sihukese surimuri või segapudruga või lisakaristuste kokteiliga, millest iga lisakaristus võib iseenesest mõistetav ja arukas olla, aga need on kehtestatud eri aegadel ja nähtavasti on juhindutud ka erinevatest motiividest. Juba seetõttu on revisjon kui niisugune tänuväärne, aga oluline on see muidugi ka põhiseadusele vastavuse seisukohast. Ma arvan, et me peame olema tänulikud, et see teema avati.

Tahan tähelepanu juhtida ühele momendile, mis küll on siin kirjas, aga vajab eraldi rõhutamist. Jutt on eeskätt avalikust teenistusest. Me rääkisime, et teatud juhtudel peaksid olema piirangud ühel või teisel kutsealal tegutsemisel – jutt oli pedofiilidest ja kellest iganes. Ütleme nii, et revisjoni alla käivad punktid tegelikult ei kaitse halbade inimeste eest erafirmasid ja ühiskondlikke organisatsioone. Mõtlen eeskätt avaliku teenistuse seadusest tulenevaid reegleid ja seda, et karistus realiseerub selle kaudu, et inimest ei võeta tööle. Nii et selles mõttes on lähenemine piiratud. Ka kolleeg Arno Sild juhtis tähelepanu asjaolule, et võib-olla tuleks selle revisjoni käigus, mis siin loodetavasti tuleb, vaadata natukene ka selliste tegevusalakeeldude peale, mis kaitseksid erafirmasid. Hea küll, pedofiilid on säärane tuntud ja klassikaline teema. Tegemist on tõenäoliselt haigusega, mida me päris kindlalt küll ei tea. Aga on teinegi näide, mis on isegi natuke koomiline – see on püromania, mis üldiselt on ka nagu suhteliselt püsiv haigus. Riiki me kaitseme ja demineerijana püromaan töötada ei saa, aga samas ta võib töötada turvafirmas või kuskil mujal, minu pärast kas või kaevanduses, kuuluda Kaitseliitu, kus lõhkeainetega tuleb kokku puutuda. Minu meelest on püromania ja pedofiilia selles mõttes sarnased, et ajukeemia poolest on nii, et sama tüüpi neurotransponderid kannavad nii ühte kui ka teist.

Nüüd, mis on mis tahes karistuse mõte ja kuidas lisakaristused realiseeruvad? Esimene on üldpreventsioon. Laias laastus see tähendab seda, et me karistame kedagi selleks, et see teisi hirmutaks ja süütegusid ära hoiaks. Lisakaristusel see funktsioon üldiselt puudub. Eripreventsiooni mõte on kasvatada konkreetset inimest ja ta isoleerida, et ta ühiskonnale ohtlik ei oleks. Siia kuulub ka karistuse kasvatav funktsioon, millesse ma väga palju ei usu. Näidake mulle inimest, keda vangla on heaks teinud.

Tean ühte erandit, aga see on komplitseeritud erand – ma mõtlen Fjodor Mihhailovitš Dostojevskit. Teised praegu ajaloost ette ei tule. Järelikult on lisakaristuse mõte ikkagi mitte niivõrd inimese muutmine, kuivõrd ühiskonna enesekaitse.

Minu arvates on igati mõttekas ja õigustatud, et austatud riigikantsler just nendele konkreetsele momentidele tähelepanu on juhtinud. Puudutan nüüd kahte tsunfti. Üks on advokatuur ja teine on kohtutäiturid. Advokatuuri puhul on meil tegemist suhteliselt põhimõttelise küsimusega, kas tegemist on erafirmaga või eraettevõttega MTÜ-na või on tegemist riigiharuga. Ma kardan, et õigem lähenemine on esimene ja me peaksime usaldama advokatuuri eneseregulatsiooni õigust. Lõppkokkuvõttes me ju teame, et advokatuur enda hulgas väga halbu inimesi ei salli, lihtsalt kas või sellepärast, et nad heidaks varju kogu tsunftile. Kui advokatuuri kuuluks väga kahtlasi inimesi, siis kogu advokatuuri bisnis kannataks selle all. Iga firma hoiab ikkagi oma rinnaesise puhtana. Ma olen toonud tuntud näiteid. Me ju kõik teame kõige kuulsamat advokatuurist väljaheitmist lisakaristusena. Aastad on läinud, aga see lugu ei unune. Kõige kuulsam advokaat, kes on advokatuurist välja heidetud, on USA president Bill Clinton. Ma tahan tähelepanu juhtida sellele, et Clintonit ei visatud välja selle eest, mis ta tegi Monica Lewinskyle või õieti vastupidi, vaid selle eest, et olles advokatuuri liige, ta valetas vande all. Siit tuleneb kogu advokaatide tsunftile alates Virust ja Võrust ja lõpetades Californiaga sõnum, et advokaat suhtes kohtuga ja suhtes kriminaalprotseduuriga, mida *impeachment* oma eelastmes kujutab, ei ole usaldatav. Järelikult on advokatuur ka iseregulatsiooni korras võimeline ennast korda tegema. Sama puudutab muide ka ekspertiisi. Ma ei arva, et näiteks pommionu on lõhkeainete küsimuses ebakompetentne. Kui ta on nii palju kordi midagi õhku lasknud ja endal silmnägu alles, siis ta tõenäoliselt teab, kuidas need asjad käivad. Küsimus on selles, kas me oskame seda kompetentsi kasutada.

Ja nüüd viimane. See probleem on inimõiguste ja üldisest seisukohast võib-olla kõige rohkem murettekitav. Kas te panite tähele, et meil tekib või juba ongi kaks registrit? Üks on see register, kus on kirjas kehtivad karistused. Seda me kõik näeme, kohtukaristused lähevad sinna kirja. Kui inimene sealt registrist kustutatakse, siis jääb alles veel teine, põrandaalune register, mis on tegelik. Ja vaat see n-ö tegelik register ehk registriarhiiv on see, mis tegelikult mõjutab inimese saatust, aga ta mõjutab nii, et seda ei ole väljastpoolt näha. Kui me viime läbi kogu selle revisjoni, mida proua õiguskantsler on soovitanud, ja süveneme veel natuke nendesse asjadesse, siis me saame ehk sellest potentsiaalselt inimõigusi ohustavast või kahtlasevõitu olukorrast lahti. Nii et, Ülle, vabandust, professor Madise, aitäh sulle veel kord!

11:57 Esimees Eiki Nestor

Rohkem läbirääkimiste soovi ei ole. Läheme lõpphääletuse juurde.

Austatud Riigikogu, panen hääletusele küsimuse, kes on õiguskantsleri ettepaneku poolt. Palun võtta seisukoht ja hääletada!

Hääletustulemused

Õiguskantsleri ettepaneku poolt on 63 Riigikogu liiget, vastuolijaid ega erapooletuid ei ole. Ettepanek on vastu võetud. Teen õiguskomisjonile ülesandeks algatada eelnõu tegevusala ja elukutse valikule kehtestatud eluaegsete piirangute Eesti Vabariigi põhiseadusega kooskõlla viimiseks.

3. 11:12 Heaolu arengukava 2016–2023

11:57 Esimees Eiki Nestor

Meie järgmine päevakorrapunkt on "Heaolu arengukava 2016–2023". Sissejuhatuseks, austatud Riigikogu liikmed, menetluskorrast selles küsimuses. Alustame sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna ettekandega, mis võib kesta 20 minutit. Sellele järgneb sotsiaalkomisjoni esimehe Aivar Koka ettekanne kuni 20 minutit. Riigikogu liige võib esitada kummalegi ettekandjale ühe suulise küsimuse. Seejärel algavad läbirääkimised. Arutelu lõpetamisel Riigikogu otsust vastu ei võta. Palun, ettekandja, sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna!

11:57 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Lugupeetud esimees! Hea Riigikogu! Teie ees on "Heaolu arengukava 2016–2023". Tegu on Vabariigi Valitsuse kinnitatava dokumendiga, mis paneb paika sotsiaalkaitse ja tööturu arengusuunad riigi

tasandil järgmiseks kaheksaks aastaks. Arengukava elluviimise rahaline maht on 18,1 miljardit eurot. Seega on riigi vaates tegemist üht suurimat eelarvet nõudva arengukavaga. Heaolu arengukavast saab riigieelarve planeerimise alus, kavandamaks tegevust tööhõive, sotsiaalkaitse ja võrdse kohtlemise valdkonnas. Nii oluline dokument väärib arutelu parlamendis ja ka teie, head saadikud, ettepanekuid. 2014. aasta juulis kiitis Vabariigi Valitsus heaks otsuse koostada uus valdkondlik arengukava sotsiaalkaitse ja võrdsete võimaluste poliitika valdkonnas, et luua terviklik ja strateegiline lähenemine, kuidas tagada inimeste parem iseseisev toimetulek ja võrdsed võimalused ühiskonnaelus. Samal aastal alustati arengukava koostamist. Kogu selle aja jooksul on olnud tähtsal kohal eesmärk, et kõik olulised osapooled saaksid võimaluse kaasa rääkida. Lisaks ministriumidele on arengukava koostamisse väga suure ja tänuväärse panuse andnud paljude mittetulundusühingute ja organisatsioonide esindajad ning oma valdkonna eksperdid.

Täna on teie ees arengukava, mis koondab endasse töö- ja sotsiaalpoliitika prioriteedid ning sõnastab laiemalt võrdse kohtlemise eesmärgid. Heaolu arengukava prioriteedid on tööhõive kõrge tase ning pikk ja kvaliteetne tööelu, sotsiaalse ebavõrdsuse ja vaesuse vähendamine, sooline võrdsus ning suurem sotsiaalne kaasatus. Kui ma aasta tagasi sain teie käest mandaadi asuda tööle sotsiaalkaitseministri ametikohale, siis ma ütlesin välja ka põhimõtte, et sotsiaalpoliitika ei tohi olla selline kaastundepoliitika, mis meenub inimestele siis, kui jõulud on käes. See ei tohi olla n-ö "Jõulutunneli" poliitika, mille korral riik, ühiskond, seadusandjad ja ka Vabariigi Valitsus tegeleksid sotsiaalpoliitikaga vaid ühise ühiskondliku süütunde ja kaastunde ajendil. Kindlasti on sotsiaalpoliitikas kaastundel ja nõrgemate ühiskonnaliikmete aitamisel väga suur roll, kuid me peame oma demograafilisi andmeid vaadates tunnistama, et sotsiaalpoliitika ei ole pehme valdkonna poliitika. Tegu on väga tõsise poliitikaga, mis ilmtingimata peab silmas pidama seda, et kõik inimesed Eestis oleks aktiivselt ühiskonda kaasatud. Just nimelt inimene, inimressurss on määrav. See, kuidasmoodi ühiskond, kuidasmoodi riik, kolmas sektor, omavalitsused meie inimestega käituvad, mida neilt ootavad ja loodavad, aga teistpidi ka, mis tuge neile pakuvad, määrab, kas me oleme võimelised sellises demograafilises olukorras, mis meil praeguseks käes on ja mida perspektiiv näitab, oma rahvusriiki üleval pidama.

Sotsiaalpoliitikat on võetud kui järjest rohkem mitmesuguste toetuste jagamise poliitikat, aga on olemas teatud lagi, kust alates riik ja meie majandus ei arene, kust alates tootlikkus ei kasva, kui meie inimesed ei ole tööturul maksimaalselt kaasatud. See on lagi, mis meid ähvardab. Seepärast tuleb selle arengukava arutelu ja ka selle rakendamist igapäevaste otsuste ja poliitikate abil väga tõsiselt võtta. Meie eesmärk on ehitada üles elujõuline, võimalikult palju kõiki ühiskonnaliikmeid kaasav riik ja sotsiaalsüsteem.

Arengukava keskne siht on tagada kõikidele Eestis elavatele inimestele sotsiaalne turvalisus. Aga mida me peame silmas sotsiaalse turvalisuse all? Me peame silmas olukorda, kus kõikidele inimestele on tagatud nende võimetest lähtuvad võimalused olla ühiskonnaelus aktiivne osaleja. Just nimelt selles lauses kätkeb arengukava eesmärk, selle peamine põhimõte. Meie eesmärk ei ole mitte kasutada seda 18,1 miljardit eurot nende aastate jooksul lihtsalt laiali jagamiseks, vaid me peame ellu tooma sisulised muudatused. Selle saavutamiseks tuleb ühiselt pingutada, veelgi enam: olukorra parandamiseks tuleb ette võtta raskeid ja põhimõttelisi muudatusi.

Parim sotsiaalne kaitse on selline, mis aitab tagada inimeste iseseisva toimetuleku ja aktiivsuse ühiskondlikul tasandil ning võimaluse oma tööga leiba teenida. Seetõttu on heaolu arengukava koostamise käigus jõutud selgele tõdemusele, et sotsiaalkaitse ja töö valdkond peavad saama üha enam ühe katuse alla. Väga tihti on ka meie riigi toimetamistes tekkinud olukord, kus ministriumid või isegi ministriumide sees eri osakonnad toimetavad omaette. Ametkond kutsub seda nähtust silotornideks. Selle arengukava eesmärk on töö- ja sotsiaalpoliitika ühte koondada, anda neile ühine eesmärk ja neid poliitikaid ellu rakendades vaadata seda valdkonda kui tervikut. Eesmärk on aidata meie inimestel aktiivselt ühiskonnaelus osaleda. Et maad võtnud suuri probleeme lahendada, tuleb muudatusi teha mõlemas valdkonnas.

Uus sotsiaalvaldkonna arengukava on suunatud ka inimeste majandusliku toimetuleku parandamisele, pensionisüsteemi jätkusuutlikkuse tagamisele, hoolduskoormuse vähendamisele ja soolise võrdõiguslikkuse edendamisele. Eesmärk peab esiteks olema tööhõive kõrge taseme saavutamine ning pikk ja kvaliteetne tööelu. Demograafianumbrid näitavad meile, et meie inimesed elavad küll järjest kauem, aga tervena elatud eluaastate arv nii jõudsalt ei kasva. See paneb meie sotsiaalsüsteemile järjest suurema koormuse. Selle arengukava peateemad on ka sotsiaalse ebavõrdsuse ning vaesuse vähendamine, sooline võrdsus ning sotsiaalne kaasatus.

Nagu ma sissejuhatuses ütlesin, meie suurim väljakutse on demograafiline seis. Vananeva rahvastikuga Eesti seisab silmitsi küsimusega, kas meie pensionisüsteem on tulevikku vaadates jätkusuutlik. Jah, ma julgen seda siin parlamendi ees küsida, sest juba lähima paari nädala jooksul lähen ma ministrina valitsuskabinetti andma ülevaadet sellest, milliste väljakutsete ees seisab meie pensionisüsteem. Need numbrid on kõigile teada olnud juba aastaid, need numbrid on kõigile teada täna. Need ei paku meile midagi rõõmustavat. Meil peab olema julgust nendele numbritele otsa vaadata, et me suudaksime tagada pensionisüsteemi jätkusuutlikkuse niimoodi, et inimesed saaksid pärast tööturult lahkumist väärikalt vananeda, et neil oleks kindlustunne. Ma toon lihtsalt ühe näite, millest sõltub pensionisüsteemi jätkusuutlikkus. Praeguste rahvastikuprotsesside jätkudes on aastaks 2060, kuhu ei olegi nii palju aega, Eestis peaaegu sama palju pensionäre kui tööealisi inimesi. Reegel on aga, et tööealsed inimesed, kes maksavad makse, peavad üleval ka pensionisüsteemi. Kui 30 aastat tagasi oli ühe pensionäri kohta viis tööealist inimest, siis praegu, 2016. aastal, on see näitaja 3,1 töötavat inimest ja aastaks 2060 prognoositakse umbes 1,5 töötavat inimest ühe pensionäri kohta. Kui midagi ei muutu, on Eestis tulevikus väga palju väga väikese pensioniga inimesi ja see paneb meie sotsiaalsüsteemile veelgi suurema koormuse.

Ümber korraldada tuleb ka erihoolekande sektor ning luua inimestele võimalus saada abi ja hoolt oma kogukonnas. Möödas on ajad, kui sotsiaalprobleemidega tegeleti inimestest eemal. Praegu on erihoolekandesüsteemi reformimisel eesmärk kogukondlike lahenduste eelistamine. Selles vallas on meil kasutada ka järgmiste aastate jooksul 59 miljonit eurot Euroopa Liidu struktuurifondi vahendeid. Me teeme suuri reforme selle nimel, et me tulevikus saaksime oma inimeste eest nii hoolitseda, et nad end väärikalt tunneksid. Me ei pea lihtsalt tagama suurte institutsioonide erihoolekandeteenuseid, vaid ka selle, et need teenused oleksid võimalikult palju kättesaadavad kohapeal ja et kogu meie ühiskond oleks kaasatud selle probleemiga tegelemisse. See tähendab muutust ka meie mõtlemises. Inimene on väärtus ka siis, kui ta on teistest erinev.

Ennetama peab tööhõivest väljalangemist. Praegu on tähelepanu all vähenenud töövõimega inimestele töö leidmine, et tagada neile paremad võimalused ühiskonnaelus aktiivsed olla. Järjest enam peame tähelepanu pöörama tööturult väljalangemisele. Me viime aste-astmelt ellu suurt reformi – töövõimereformi, mille eelmine Riigikogu koosseis heaks kiitis. See on suunatud neile pisut rohkem kui 100 000 inimesele, kes vajavad erilist tähelepanu. Eesmärk on, nagu öeldud, põhimõtteline muutus kogu mõtteviisis. See, kes on vähegi võimeline ja tahab, peab saama võimaluse osaleda ühiskonnaelus, ühiskonna toimetamistes, aga ideaalsel juhul ka tööturul. Tööturult väljalangemine on väga tõsine probleem ja selle ärahoidmiseks tuleb eri valdkondades rakendada mitmesuguseid meetmeid. Tuleb arendada töötervishoidu, töösuhteid ning tegeleda efektiivsemalt inimestega, keda ähvardab oht tööta jääda, kes on madalama haridustaseme või kvalifikatsiooni aegumise tõttu suuremas ohus.

Samamoodi peame tegelema oma noortega. See küll ei ole konkreetse arengukava teema, kuid see arengukava on väga tõsiselt seotud ka koostööga Sotsiaalministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi vahel. Tööturult eemal olevaid inimesi on tarvis aidata tagasi tööturule. Eestis on praegu üle 17 000 inimese, kes ei saa tööl käia hoolduskoormuse tõttu. Kellegi hooldamise tõttu on meil ametlikult nn mitteaktiivseid inimesi 17 400. Need on valdavalt terved inimesed, kellel on kvalifikatsioon, kes on haritud inimesed, kuid seetõttu, et me ei ole suutnud koostöös omavalitsustega tagada paindlikke teenuseid, on nad kodus, aheldatud nelja seina vahele, et hoolitseda oma lähedase eest. 17 400 tööinimest on väga suur hulk ja meie ülesanne on paindlike meetmete abil aidata neil jälle leiba teenima hakata. Selleks on avanemas ka Euroopa Liidu struktuurifondide toel hoolekandeteenuste arendamise ja toetamise meede suurusjärgus 31 miljonit eurot.

Suurendada tuleb ka hoolekandeteenuste kättesaadavust. 2016. aastast jõustus arusaadav ja selge sotsiaalhoolekande seadus, mis seab kohalikele omavalitsustele miinimumnõuded sotsiaalteenuste osutamisel. Ma tahan tänada teid, kallis Riigikogu, et te võtsite selle otsuse vastu, sest see oli esimene kord, kui me panime kirja konkreetsed kriteeriumid, mis puudutavad hoolekandeteenuste miinimumstandardeid. Kuigi omavalitsused olid sellele osaliselt vastu, tulime me neile tegelikult appi. Peagi on avanemas taotlusvoorud, mille kaudu kohalikud omavalitsused saavad taotleda vahendeid, et arendada teenuseid, mis aitavad hoolduskoormust leevendada. Riik saab keerulisemate juhtumite korral aidata. Ma tuletan ka meelde, et juba 7. juunil on siinsamas Riigikogus hääletusel haldusreformi seadus, mis iseenesest toob kaasa suured muudatused omavalitsuste töökorralduses.

Sotsiaalministeeriumi ülesanne on neid protsesse toetada nii Euroopa struktuurifondide rahaga kui ka näiteks 2017. aastal CO₂ kvoodi müügist saadava rahaga, mida meil on kasutada suurusjärgus 25

miljonit eurot lasteaedade renoveerimiseks. Ja mis veel väga tähtis: esimest korda teeme riiklikke investeeringuid hooldekodudesse, millest paljud on väga keerulises olukorras.

Sotsiaaltoetusi ja -teenuseid on tarvis arendada omavahel seostatult ja terviklikult. Meie jaoks seostub sotsiaalkaitse eelkõige toetustega, aga inimesed vajavad tihti toimetulekuks rohkem mõnda teenust. Sotsiaaltoetuste lagi hakkab ka Eestis kätte jõudma. Te küsite, mis asi on sotsiaaltoetuste lagi. Lihtsalt öeldes tähendab see olukorda, kui toetuste tõttu ei ole inimestel enam motivatsiooni tööle minna. Me oleme kuulnud ideest, mida meie naabervabariik Soome hakkab pilootprojektina ellu rakendama. Jutt on kodanikupalgast. Kõigile inimestele hakkab riik maksma toetust, milleks on kodanikupalk. Põhjuseks on just nimelt see, et erinevate toetuste süsteem on muutunud täiesti hallatamatuks. Bürokratia on kasvanud nõnda suureks, et need toetused on teatud kombinatsiooni tõttu kasvanud nii suureks, et inimestel ei ole enam motivatsiooni tööd otsida ja tööl käia, makse maksta. Sisuliselt on tegu n-ö kommunismi kättejõudmisega. Odavam on kõigile tagada mingisugune miinimumsissetulek, olenemata sellest, millist abi, millist tuge, millist teenust konkreetne inimene tegelikult vajab. See on väga suur ohumärk meile. Me peame väga hoolikalt ka seda arengukava arutades vaatama, et Eesti ei astuks uusi samme selles suunas, et meiegi jõuaksime olukorda, kus inimestel on mõttekam saada sotsiaaltoetusi kui aktiivselt tööturul osaleda ja anda oma panus ühiskonnaellu.

Sooline ebavõrdsus mõjutab negatiivselt naiste sissetulekut nii töö- kui ka pensionieas, meeste tervist ning inimeste võimalusi end teostada. Soolise võrdõiguslikkuse edendamise seame fookusesse avaliku sektori kaudu eeskju loomisega. Siin on välja käidud erinevaid plaane aktiivselt sekkuda ettevõtluskeskkonda ja kirjutada ka erasektorile ette nõudeid, kuidas võidelda naiste ja meeste palgalõhe vastu. Selles arengukavas oleme prioriteediks seadnud selle, et enne kui riik hakkab erasektorile mingeid ettepanekuid tegema ja neid firmasid lisabürokraatiaga koormama, peab avalik sektor eeskju näitama. Selles arengukavas on ka konkreetseid sammud, et rakendada avalikus sektoris läbipaistvat palgapoliitikat. Me peame endale aru andma, et võrdse töö eest peavad kõik inimesed saama võrdset palka, olgu nad mehed või naised.

Peame suurendama ligipääsetavust füüsilises keskkonnas, aga ka informatsioonisüsteemidele ja teenustele. Ühiskond vananeb ja vananedes suurenevad piirangud aktiivses ühiskonnaelus osalemiseks. Meie taristu, elamud, teenused, informatsioon ei ole aga piisavalt ligipääsetavad, ei arvestata erinevate vajadustega. Puuetega inimesed ei saa paljutki kasutada. Tulevikus on see probleem veelgi suurem, sest eakate hulk kasvab. Ligipääsetavuse suurendamine ei ole tegelikult aga alati keeruline ning nõuab tihti üsna vähest pingutust või raha. Pigem on tegu väljakutsega muuta meie mõtlemist, et me erinevaid vajadusi rohkem märkaks ja nendega ka arvestaksime.

Oma ettekande lõpetuseks tahan öelda, et vähene sündimus ja vananev ühiskond toob kaasa väljakutsed sotsiaalvaldkonnale. Uuenevate tingimustega kohanemisel tuleb meil tegeleda lahenduste leidmise ja suhtumise muutmisega. See on ju paljuski pärit veel nõukogude ajast. Ma pean siin silmas eriti erihoolekandesüsteemi. Eesmärkide saavutamiseks on tarvis kõikide osapoolte koostööd, riigi, kohaliku omavalitsuse, kogukondade, vabaühenduste, aga ka inimeste endi pühendumust. Suured muutused ei pruugi esmapilgul tunduda meeldivad, kuid tulevikku vaadates on need hädavajalikud. Seetõttu ongi Sotsiaalministeerium võtnud ette väga suurte põhimõtteliste reformide läbiviimise. See toob endaga kaasa pisut kisa ja kära, kuid meie eesmärk on ju see, et me suudaksime seda riiki, Eesti rahvusriiki pidada tulevikus üleval niimoodi, et me räägime siin eesti keelt ja hoiame elus eesti kultuuri, aga elame niimoodi, et meil on tagatud kõigi heaolu, et ükski inimene ei ole maha jäetud ja me oleme suutelised muutma ka demograafianumbrite arengut positiivsemas suunas. Aitäh teile!

11:57 Esimees Eiki Nestor

Küsimused ettekandjale. Marianne Mikko, palun!

11:57 Marianne Mikko

Suur tänu! Ma olen teie ettekandest vaimustuses. Kuid seal on rida komakohti. Ma ei hakka rääkima arengukava rahastamisest, mille puhul ei saa üle ega ümber Norra Kuningriigist, kes on aidanud meid eelmistelgi aastatel suurepäraselt. Mind tegelikult huvitab väga praktiline ja konkreetne küsimus: kas avalik sektor saab kohustuse hakata tegema soolist võrdõiguslikkust puudutavaid tegevusplaane?

11:57 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh! Just nimelt riigi tasemel me peamegi avalikus sektoris eeskju näitama. See on valdkond, mille kohta meil on kõige lihtsam ja ka mõttekam reeglid kehtestada. Paljud reeglid on juba kehtestatud, aga küsimus on selles, kas avalik sektor neid ka arvestab või on tegu pigem kriteeriumide formaalse täitmisega, tegelik elu on teistsugune. Nii et avalik sektor – riik, omavalitsused – peab siin eeskju näitama. Kui me näeme ette mingeid uusi meetodeid, uusi regulatsioone, siis kindlasti me ei tohi neid erasektorile peale suruda, et nad neid katse-eksituse meetodil rakendaksid. Me peame enne avalikus sektoris läbi proovima ja analüüsima, mis on mõttekas ja mis ei ole mõttekas. Eesmärk on ju tagada kõigile inimestele, olgu nad mehed või naised, võrdväärse töö eest võrdne palk. Praegu paraku reaalne palgalõhe, on see 28% või 21%, eksisteerib.

Aga see ei ole mitte ainukene meede. Ministeriumis on ette valmistatud ka teiste toetussüsteemide analüüs ja muutmise ettepanekud. Näiteks palgalõhe puhul on küsimus pigem selles, kas naised on tegelikult tööturul meestega võrdses olukorras. Üks tähtis teema on meie ülikiidetud ja väga rikkalikult rahastatud vanemahüvitise süsteem. Kas see on ikka piisavalt paindlik või on meil tegelikult olukord, kus me oleme väga paljud noored naised lukustanud tööturult eemal olemise lõksu? Kas me saame siin midagi teha? Nende meetmete pakett, kuidas tagada kõigile inimestele võimalikult võrdne juurdepääs tööturule ja võrdne olukord seal, on märksa rikkalikum kui see, mida siin arengukavas on käsitletud.

11:57 Esimees Eiki Nestor

Peeter Ernits, palun!

11:57 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea minister! Üks küsimus tundub absurdne nii olulise dokumendi puhul esitada, nii et ma ei hakka küsima, millal me ratifitseerime mõned tähtsad sotsiaalharta sätted, näiteks inimväärse töötasu kohta. Aga selline huvitav detail: dokumendi koostaja Maris Mälzer on eelmisel aastal kirjutanud, et heaolu arengukava tegemiseks on kaks põhjust. Need olid vajadus koostada terviklik raamistik ja Euroopa Liidu struktuurifondidest saadav raha. Vastavalt kokkuleppele pidi Eesti eeltingimusena koostama heaolu arengukava ja esitama selle Euroopa Komisjonile hiljemalt 2016. aasta märtsiks. Praegu on mai lõpp. Kas me pole siis eeltingimust täitnud ja lootus Euroopa Liidu struktuurifondidest raha saada on seetõttu vähenenud või kadunud?

11:57 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh, hea küsija! Kui selle paberi ainukene mõte oleks saada Euroopa struktuurifondidest raha, siis me oleksime selle paberi – ma nimetaksin seda siis just nimelt ainult paberiks – esitanud juba mõnda aega tagasi. Aga me võtame seda arengukava tõsiselt. Me oleme teinud tööd ja näinud vaeva, arutanud väga paljude huvigruppidega läbi, mida me sisuliselt saame muuta, milliseid reforme me peame tegema, et ka meie väikese Eesti Vabariigi sotsiaalsüsteem oleks jätkusuutlik. See ei ole lihtsalt üks paber, et saada kätte Euroopa Liidu struktuurifondi raha, see on sisuline dokument.

Jah, ma näen, et te näitate seda artiklit, ja tõepoolest, selle arengukava vastuvõtmisega kaasneb ka Euroopa Liidu struktuurifondide raha küsimus. Igaüks, kes on mõnda reformi läbi viinud või olnud juures mõne reformi teostamisel, teab, et tark riik, tark ühiskond ei kasuta neid ajutisi toetusmehhanisme mitte igapäevaste püsikulude katteks, vaid selleks, et süsteemis muudatusi teha. Iga reform nõuab vähemalt algstaadiumis investeringuid ja siin on üks kindel pluss see, et me kuulume Euroopa Liitu. Meie ülesanne on kasutada neid rahalisi võimalusi nii targalt, et meie sotsiaalsüsteem oleks pikemas perspektiivis ka pärast aastat 2023 jätkusuutlik. Me peame ise oma sotsiaalsüsteemi ülalpidamisega hakkama saama niimoodi, et me ei maksa ainult toetusi, vaid oleme muudatuste tulemusena võimelised aktiivsemalt inimesi tööturule, ühiskonnaellu kaasama.

11:57 Esimees Eiki Nestor

Valeri Korb, palun!

11:57 Valeri Korb

Aitäh! Lugupeetud härra minister! Arengukavas on ilusasti räägitud jagatud vastutusest riigi ja kohaliku omavalitsuse vahel – väga tore! Minu küsimus on, kuidas kohaliku omavalitsuse sektor võib teostada paremini ja kvaliteetsemat sotsiaalpoliitikat, kui juba seitse-kaheksa aastat on vallad ja linnad

läbirääkimistel tõstatanud küsimuse, kas ei saaks nendele minevat füüsilise isiku tulumaksu protsenti suurendada. Teie räägite siin suurtest arvudest. Eile vastas meie arupärimisele Sven Sester, rahandusminister, ja rääkis rohketest miljonitest, mis me selleks tööks saame. Aga tuleb välja, et kahjuks riik ja koalitsioonipartnerid teevad näo, et seda probleemi ei ole. Missugusest partnerlusest saab nii juttu olla?

11:57 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh! Inimese jaoks, kes elab ükskõik kus Eestis, ükspuha millises omavalitsuses, ei ole tegelikult üldse vahet, kas mingit teenust osutab või toetust annab riik või omavalitsus. Inimesel on vaja, et tema konkreetne probleem oleks lahendatud. Sellest on lähtunud ka nende reformide plaanid, mida me kavatsame ellu viia. Nüüd, omavalitsus on alati inimesele kõige lähemal ja seetõttu on ka nende Euroopa struktuurifondide toel ellu kutsutavate reformide üks eesmärk mitte katta lihtsalt omavalitsuste poolt juba osutatavate teenuste kulusid, vaid investeerida nendesse reformidesse, et omavalitsused arendaksid oma teenuseid, et nad osutaksid teenuseid ka teiste omavalitsustega koos, mis iseenesest muudab teenuste osutamise võimekuse paremaks.

Peab tunnistama, et uuringute kohaselt ei ole omavalitsuste võimekus sotsiaalhoolekande teenuseid osutada tihti seotud sellega, kui suur on üks või teine omavalitsus, vaid sellega, milline on konkreetse omavalitsuse poliitiline tahe. Iga kord, kui me räägime sotsiaalhoolekande teenuste osutamisest, siis väidetakse, et omavalitsustel ei ole raha. Aga fakt on see, et peaaegu igal aastal jääb omavalitsustel kasutamata miljon eurot neile määratud fondist just nimelt sotsiaalhoolekande teenuste osutamiseks. Nii juhtus ka eelmisel aastal. Miljon eurot on päris suur summa ja see raha on tegelikult Eesti riigile eraldatud. Miks on see jäetud kasutamata? Suures osas peitub vastus selles, kuidas on korraldatud sotsiaalhoolekande teenuste osutamine.

Ma pean väga oluliseks, et Eesti riik viiks koos omavalitsustega ellu haldusreformi. Avalikkus valdavalt keskendub sellele, kust hakkab tulevikus jooksmas ühe või teise omavalitsuse piir. Nende aastate jooksul, kui mina olen töötanud Riigikogu liikmena nii rahanduskomisjonis kui ka sotsiaalkomisjonis, oleme alati jõudnud tõdemuseni, et rahaliselt jätkusuutmatute omavalitsuste probleemid on eelkõige sotsiaalvaldkonnas ja eelkõige sotsiaalhoolekande süsteemis. Need probleemid tuleb lahendada, kui me tahame, et aina rohkemad inimesed ei koliks ka sotsiaalhoolekande teenuste puudumise tõttu Tallinnasse, Tartusse või Pärnusse. See on ka regionaalpoliitika aspekt.

Ma käisin eelmisel nädalal visiidil Võrumaal, kus ma väga tihti viibin. Ka seal arutasime omavalitsusjuhtide ja sotsiaaltöötajatega laiemalt pilti, mis avaneb Võru-, Põlva- ja Valgamaal. Me peame ka seal demograafilistele näitajatele otsa vaatama. Üks tõsiasi, mis kohalikke inimesi üllatas, on näiteks see, et Võrumaal on keskmine tervena elatud eluaastate arv kuue võrra väiksem kui Eesti keskmine. See iseenesest tekitab väga palju suurema koormuse sealsele sotsiaalsüsteemile. Samal ajal teame, et töökohtade loomine selles piirkonnas on väga tõsine probleem. Neid tegureid tuleb analüüsida komplekselt. Ma ei tahaks üldse kaasa minna vaidlusega, kas toetusfondidest ja tasandusfondist on omavalitsustele antud piisavalt raha. Omavalitsused on jätnud nende teenuste osutamiseks kasutamata kesktlābi miljon eurot aastas. Nii et tegu on ka töökorralduse küsimustega.

11:57 Esimees Eiki Nestor

Urve Tiidus, palun!

11:57 Urve Tiidus

Suur tänu, istungi juhataja! Lugupeetud minister! Minu küsimus puudutab arengukava maksumuse prognoosi. Siin on öeldud, et perioodi 2016–2023 kogumaksumus on 18,1 miljardit eurot ja orienteeriv kuluprognos on 7,4 miljardit eurot. See on ligi miljard eurot aastas. Milline rahakulutus millisele teemale on teie eelduste kohaselt üks kõige efektiivsemad heaolu tagamisel? Vabandust selle keerulise sõnastuse eest! Milline rahakulutus on teie meelest kõige mõjukam, nii et me saame öelda, et heaolu arengukava on aastaks 2023 teostatud?

11:57 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh, hea küsija! Ma sain sellest küsimusest aru küll. Tõepoolest, see summa on kokkuvõttes väga suur, üle 18 miljardi euro. Aga selle raha sees on ka meie pensionide summa. Pensionideks läheb selle aja jooksul 16,9 miljardit eurot. Ülejäänud raha jaotub ära kolme valdkonna vahel. 752 miljonit eurot läheb,

et tagada tööjõu nõudluse ja pakkumise vastavus suure tööhõive ja kvaliteetsete töötingimustega. Seega on osaliselt sinna sisse kirjutatud suur töövõimereform, tööhõivereform ja muud teenused. 428 miljonit eurot läheb hoolekandeteenuste arendamisse, selle finantseerimisse, nende reformide läbiviimisse. Naiste ja meeste võrdsete õiguste tagamiseks on arvestatud 4,7 miljonit eurot terve perioodi jooksul.

Kui vastata, mis on kõige efektiivsem, siis me viime ju koostöös omavalitsustega läbi väga suured reformid sotsiaalhoolekande teenuste osutamisel. See on võtmesõna ja need vahendid meil on olemas. Teine teema puudutab töövõimereformi. See ei kätke mitte ainult inimeste tööturule toomist – olen selle koha pealt pigem ettevaatlikum –, vaid tegelikult kogu mõtteviisi muutmist. Need on kaks valdkonda, mis on väga tähtsad. Ja kindlasti on tähtis ka see, mis puudutab naiste ja meeste võrdseid õigusi ja kohustusi. Aga nagu ma juba ütlesin oma isikliku seisukoha, meil on tegelik võimalus muuta eeltingimusi, et tööturg oleks naiste, eriti noorte emade tööerakendamisel oluliselt paindlikum ja samal ajal laste kasvatamist rohkem toetav.

11:57 Esimees Eiki Nestor

Monika Haukanõmm, palun!

11:57 Monika Haukanõmm

Täna, härra juhataja! Hea minister, aitäh selle ettekande eest! Minu küsimus on ajendatud sellest, et teie ettekande kohaselt vajavad kaks suurt valdkonda – sotsiaalkaitse ja tööga hõivatus – põhimõttelisi muudatusi ja seepärast oleks tarvis praegused nn silotornid lammutada. Kas te võiksite nimetada, milliseid põhimõttelisi muudatusi selle arengukava raames plaanitakse välja töötada ja ellu rakendada? Kas sinna alla mahub ka teema, mis puudutab eakate üldhooldust ehk siis hooldekodusid? Kuidas ikkagi tagada väärikas vananemine ka päris elu lõpus?

11:57 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh! Te küsisite, milline on see põhimõtteline suur muudatus, mis nendes valdkondades selle arengukava kohaselt tahetakse ellu viia. See põhimõtteline muudatus on see, et me mitte ei arutaks, milline ministeerium, milline institutsioon, kas tingimata riik või kohalik omavalitsus peab osutama mingit teenust või tegelema mingi probleemiga. Me oleme ju aastad läbi just nimelt sellest vaatevinklist, ametniku vaatevinklist arutanud, kuidasmoodi me mingit teenust osutame. Väga palju aega on kulutatud vaidlusteks, kas seda või teist konkreetset teenust osutab omavalitsus või Sotsiaalkindlustusamet või mingi teine või kolmas või neljas institutsioon.

Põhimõtteline muudatus on see, et me tahame suuta ka oma e-riigi lahendusi kaasates tekitada olukorra, kus kõik teenused, üksipuha, kas neid osutab riik või omavalitsus või omavalitsus koostöös mõne mittetulundusühinguga või mõne muu partneriga, oleksid personaalsed. Kogu see informatsioon peab olema inimesekeskne, et inimene leiaks sisuliselt ühelt netiaadressilt, mis teenuseid ja toetusi tal on võimalik saada, et ta ei peaks jooksma eri institutsioonide, riigi, omavalitsuse ja mille iganes vahel. Me peame panustama sellesse, et süsteem oleks inimesekeskne.

Teine põhimõtteline muutus, mille me soovime saavutada, on see, et see süsteem oleks paindlik, et süsteem suudaks arvestada, mida konkreetne inimene vajab, et olla ühiskonnas aktiivsem ja ideaalis ka tööd leida, palka teenida ja, ütleme ausalt välja, makse maksta. Mida on vaja, et inimese töötasu pealt saaks makse koguda ja selle raha uuesti sotsiaalsüsteemi suunata? Meil ei ole mõtet siin keerutada, see ongi jätkusuutlikkuse võti. Nii et eneseteostuse tagamine, personaalne lähenemine, paindlikkus ja selle abil inimeste aktiveerimine on see põhimõtteline muudatus.

Mis puudutab hooldekodusid, siis see ei ole otseselt arengukava teema, aga see läheb sinna alla. Juba järgmisel aastal – ma pean seda meie väga suureks töövõiduks vaidlustes riigi eelarvestrateegia üle – on meil võimalik kasutada nüüd juba lõppeva CO₂ summade kasutamise perioodi rahajääke suurusjärgus

12 miljonit eurot, et investeerida just nimelt hooldekodusse. Praegu käib Rahandusministeeriumiga selle määruse väljatöötamine. Me tahame määruse allkirjastada ja selle meetme avada tänavu oktoobris, kui vähegi suudame. Siis suudaksime järgmise aasta jooksul need 12 miljonit eurot koostöös omavalitsustega hooldekodusse investeerida. Sest olgem ausad, see on valdkond, kuhu riik ei ole väga palju raha eraldanud. Riigil ei ole selleks raha olnud ja väga paljud hooldekodud on just omavalitsuste kanda. Nüüd võtame omavalitsustelt koormust vähemaks ja teeme omad investeeringud.

Paljud teist suhtlevad omavalitsusjuhtidega ja muude kohalike inimestega, nii et hoidke sellel ajal silm peal. Ma pean seda väga suureks võiduks. 12 miljonit eurot ühe aasta jooksul targalt investeerida on päris suur ülesanne, aga see võimalus meil nüüd on.

11:57 Esimees Eiki Nestor

Krista Aru, palun!

11:57 Krista Aru

Aitäh, austatud esimees! Hea minister! Selleks et arengukava väga õigeid eesmärke saavutada, me vajame, nagu te oma ettekandeski ütlesite, mõttemaailma muutust, suhtumise muutust. Kuid samas ei näinud ma arengukava lugedes kuskil sõna "kultuur", mis on ju igasuguse suhtumise ja mõttemaailma muutmise aluseid. Öelge palun, kuidas teie arvates tuleks mõttemaailma ja suhtumist muuta, selleks et arengukava saaks kenasti ellu viidud!

11:57 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh! Hea Krista! Sa oled kultuuriinimene ja küsid alati väga õigeid küsimusi. Aga arengukavade süsteem on selline, et ega ka heaolu arengukava ei võta kokku kogu riigi tegevust, vaid on kontsentreeritud eelkõige töövaldkonnale ja sotsiaalvaldkonnale. Samas on arengukavas, eriti selle sissejuhatuses väljendatud mõtet, et on vaja muuta arusaama, mispärast me üldse sotsiaalsüsteemi üleval peame. Selle mõte ei ole ju mitte lihtsalt maksta väikseid toetusi ja enne valimisi deklareerida, et toetused on kasvanud. Arengukava eesmärk on aidata inimestel aktiivsemalt ühiskonnaelus osaleda ja tagada ka sotsiaalsüsteemi jätkusuutlikkus. Ega arengukava ise ju seda kultuuri ei muuda. See muutus tuleb ikkagi meie enda eestvedamisel ja ka seeläbi, et muutub poliitikute suhtumine ja see, kuidasmoodi me sotsiaalvaldkonna teemadest üldse räägime.

Teine moment on see, et arengukava rakendusosas on kirjas väga konkreetseid meetmed, mis on ka rahastatud. Midagi pole teha, muudatused teatud valdkondades on valusad, kuna inimesed on harjunud selles keerulises, võib-olla mitte kuigi inimsõbralikus, vaid hoopis suhteliselt paindumatus ning seetõttu personaalselt alarahastatud süsteemis ikkagi toime tulema. Iga muudatus tähendab ka kultuuri muutumist, aga tihti vajab see eestvedamist ja võib-olla isegi teatud jõumeetodit selleks, et inimesed avastaksid, et neil on ka muid võimalusi kui lihtsalt loota, et äkki homme päev on natuke parem kui tänane päev. Kui kultuurivaldkonna arengukavad lähtuksid samasugusest arusaamast, siis oleksin mina ühes silotornis istuva ministrina väga õnnelik.

Samas võin tuua ühe näite, mis puudutab erivajadustega, puuetega inimesi. Kui on juttu olnud mõne suurema puuetega inimeste organisatsioonide korraldatava ja just nimelt inimeste aktiivsust propageeriva ja üldist kultuuri muutva ürituse korraldamisest, siis on Kultuuriministeeriumist need inimesed saadetud Sotsiaalministeeriumisse. Puuetega inimesed on automaatselt nagu Sotsiaalministeeriumi teema. Aga tegelikult me räägime ju sellest, et nad on täieõiguslikud ühiskonnaliikmed ja selle suhtumise muutmine võiks alata ka sellistest väikestest sammudest. Nii et selles mõttes tabas sinu küsimus väga hästi märki. See ei ole ainult Sotsiaalministeeriumi teema, see on ka Kultuuriministeeriumi ja tegelikult kogu ühiskonna teema.

11:57 Esimees Eiki Nestor

Heljo Pikhof, palun!

11:57 Heljo Pikhof

Aitäh! Austatud minister! Nagu alati, oled sa ka täna osanud väga sõnaosavalt vastata, minnes teinekord küsimusest mööda. Monika Haukanõmm esitas küsimuse hooldekodude kohta, aga ta ei pidanud silmas mitte niivõrd seda, kui heas korras need on – need on paremas korras ja neil on rohkem varustust –, kuivõrd seda, et need kohad pole valdavale enamikule inimestele lihtsalt kättesaadavad. Selles on probleem. Aga minu küsimus puudutab soolist palgalõhet, mis inimeste vananedes teiseneb pensionilõheks. Uuringud näitavad, et vanematest kui 65-aastastest inimestest moodustavad enamiku naised. Paljud 70. aastates naised on jäänud üksi ja elavad absoluutses või suhtelises vaesuses. Minu küsimus ongi, kuidas ennetada seda, et need inimesed ei elaks vaesuses. Seni ei ole nagu ühtki sammu selles suunas astutud.

12:57 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh, hea Heljo! Sa oskad alati küsida nii, et kõigepealt ütled inimese kohta midagi väga halvasti ja siis küsid hoopis muul teemal. Suur tänu, sinagi oled väga sõnaosav. Eelmine valitsus tühistas emapensioni nendele naistele, kes tegelikult praegu võiksid seda emapensioni saada, sest laste kasvatamise tõttu on meie naiste pensionid väiksemad. Aga teine osa emapensionisüsteemist jäi kehtima ja see iseenesest tähendab seda, et kui ema on lapsega kodus, siis tema eest makstakse pensionifondi makseid. Tullles tagasi põhiteema juurde tahan öelda, et ma pean kõige tähtsamaks arengukava ideed, et me peame oma tööturureeglid paindlikumaks muutma. Ka peame paindlikumaks muutma perehüvitiste ja vanemahüvitiste süsteemi. Lapsevanematest naised peavad saama tööl käia nii, et nad samal ajal saaksid laste eest hoolitseda ja neid kasvatada. Üks suurimaid debatte, mis selles valdkonnas siin saalis loodetavasti juba sügisel tuleb, on just nimelt vanemahüvitise seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise teemal. Need seadused, mis on meid siia toonud, ei pruugi meid enam edasi viia. Aga kindlasti peame ühiskonnas teadvustama ka seda, et töö eest peab saama väärikat palka. Siin ei ole mingit allahindlust olenevalt sellest, kas töötegija on mees või naine.

12:57 Aseesimees Jüri Ratas

Aitäh! Ja see vastus viib meid edasi järgmise küsimuse juurde. Jaak Madison, palun!

12:57 Jaak Madison

Aitäh, austatud Riigikogu aseesimees! See küsimus viib meid edasi. Härra minister! Ma lugesin läbi Sotsiaalministeeriumi nõuniku proua Mälzeri ülevaate, miks on arengukava vaja, mis on selle eesmärgid. Kogu jutt on väga sisukas ja olen sellega täiesti nõus. Kuid siin on üks selline lõik: "Vastavalt kokkuleppele täidab Eesti eeltingimuse, kui koostab heaolu arengukava ning esitab selle Euroopa Komisjonile hiljemalt 2016. aasta märtsiks." Kas see on Euroopa Komisjonile esitatud?

12:57 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh! Hea küsija, sa olid vist saalist ära, kui härra Ernits põhimõtteliselt sama küsimuse esitas. Ma ei tea, kas te leppisite omavahel kokku või on keegi teine teile küsimused näpu vahele andnud. See küsimus on tegelikult juba vastatud, aga kordan siis veel üle, nii et ka hea küsija seda kuuleb. Peapõhjus, miks me seda ei ole veel formaalselt n-ö kuskile Euroopasse ära saatnud ja miks me oleme tähtajast pisut üle läinud, on see, et me tahame selle arengukava rakendamise saavutada põhimõttelised ja olulised muudatused. Vastab tõele, et see arengukava on seotud Euroopa Liidu rahaga. Kuid valitsuse tasemel oleme oma otsused õigel ajal ära teinud. Me suhtleme Euroopa Komisjoni ja Euroopa Liiduga ning see, et parlament täna arengukava juba menetleb, kuulab ja teeb oma ettepanekuid, on kogu selle protsessiga igati kooskõlas. Samas tahan teile öelda ühte asja: see ei ole mitte ainult n-ö raha hankimise paber. Kui kõik saalis olijad selle läbi loeks ja kaasa mõtleks, siis nad saaks aru, et tegu on arengukavaga, mis, kui me selle ellu suudame viia, toob kaasa põhimõttelised muutused meie sotsiaalsüsteemis ja ideaalis tagab ka selle süsteemi jätkusuutlikkuse.

12:57 Aseesimees Jüri Ratas

Marika Tuus-Laul, palun!

12:57 Marika Tuus-Laul

Aitäh! Hea esineja! Heaolu tähendab muidugi kõike seda, mis võimaldab inimesel hästi elada, ja see on lai teema. See puudutab toimetulekut, elatustaset, elukvaliteeti, ostujõudu jne. Samas me teame, et Eesti on üks Euroopa Liidu vaeseimaid riike. Meie sotsiaalkaitse kulud on ligi kaks korda väiksemad kui Euroopa keskmine, meie ostujõud on üks Euroopa madalaimaid. Rahva vaesusest on siin saaliski palju räägitud. Me teame, kui palju on meil vaeseid: iga viies elanik elab suhtelises vaesuses ja iga üheteistkümnnes laps absoluutses vaesuses. Reaalpalk, reaalpension – selleski osas on paljude muude Euroopa riikidega võrreldes suured käärid. Arstiabi kättesaadavus järjest väheneb. Vaatame ka tervena elatud aastate arvu – viimase statistika järgi on see langenud. Reformierakond lubas, et kahe-kolme aasta pärast jõuame viie rikkaima riigi hulka. Mis kohal me teie arvates aastaks 2023 rikkuselt oleme?

12:57 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh! Minu tegevuse eesmärk on esiteks, et meie demograafilised näitajad oleksid selleks ajaks oluliselt paremad kui praegu. Meie probleem on see, et meil sünnib liiga vähe lapsi. Teiseks, meie inimesed elavad järjest kauem, aga need lisandunud eluaastad väga tihti ei ole tervena elatud eluaastad. Kolmandaks, me ei ole senimaani suutnud ära kasutada potentsiaali, mis meie inimestes on. Paljud täie tervise juures ja haritud inimesed on omastehooldajatena oma kodudesse vangistatud. Ma rääkisin 17 400 inimesest, aga neid on tegelikult rohkem. Palju on ka inimesi, kellel on endal mingi erivajadus ja konkreetse toe puudumise tõttu ei saa nad aktiivselt ühiskonnaelus osaleda. Ka nende panus peaks olema märksa suurem.

Ma pean väga oluliseks seda, et me teadvustaksime rahvana ilma igasuguse valimiskampaaniata ning lihtsalt demograafilistele numbritele otsa vaadates, et meil ei ole mõtet sättida endale eesmärki olla rikkuselt viies või kuues või esimene või teine riik. Teie küsimusele ei ole selles mõttes võimalik vastata. Tegelik probleem on see, mis meile juba aastaid nende demograafiliste numbrite taustalt otsa on vaadanud. Küsimus on, mis on lahendused. Ja lahendus on just nimelt see, et me peame aktiivsemalt kaasama kõik elanikud ühiskonnaellu ja tööturule ning peame ka julgustama Eesti mehi ja naisi oma unistused ellu viima. Ma ei tea, kas te teate – seda on uuritud –, kui palju lapsi tegelikult üks Eesti naine ja ka Eesti mees oma perre tahab. See keskmine on üle kahe lapse, see on 2,4. Aga reaalne sünnikordaja on meil 1,5.

Teine tõsiasi, mis meile väga selgelt vastu vaatab: me teame, kui suur on nn ajaaken, mil me sündide arvu kasvu abil saame oma rahvaarvu suurendada. See on umbes kümme aastat. Meil on selleks jäänud kümme aastat. Kui meie mehed ja naised viiksid ellu oma unistuse, siis kümne aasta jooksul on see demograafiliselt võimalik. Riik ei saa kedagi sundida ega käskida lapsi saada, aga ta saab luua eeldusi, et inimesed tahavad suuremaid peresid. Kümne aasta pärast ei ole suur põlvkond potentsiaalseid emasid enam sünnituseas. Pärast seda on meil võimalik kasvatada rahvaarvu ainult immigratsiooni abil.

Võrreldes: praegu on meil selles põlvkonnas veidi üle 10 000 naise, umbes 14 aasta pärast on see arv 4000 naist. Vaid 4000 potentsiaalset sünnitajat! Need on arvud, mis meile vastu vaatavad. Me teame kõike seda, aga ei taha seda endale tunnistada. Ei ole mõtet rusikat viibutada Euroopa poole ega kuskile mujale, see on meie enda rahva ülesanne, mida me peame täitma.

Sa, hea küsija, küsid, mis kohta rikkuse edetabelis me taga ajame. See on absoluutselt teisejärguline, ma ei tea, mitmenda järgu teema. Küsimus on selles, et kas me oleme rahvana jätkusuutlikud. Kui me oleme rahvana jätkusuutlikud ja meie inimesed on aktiivsed, siis me suudame oma riiki üleval pidada ja ka nõrgemaid aidata. Me teame, et meie inimesed on targad ja suudavad luua väärtusi, mis võimaldavad elada väga hästi. Kui me laseme sotsiaalkaitsekulud lihtsalt sellepärast väga suureks kasvada, et võistelda näiteks Soomega, siis see on väga vale tee. Soome on oma sotsiaalkaitseüsteemi ülereguleerimise ja ülerahastamisega nii kaugel, et nad on hakanud ellu viima kommunismi ideaale. Nad hakkavad maksma kõigile kodanikupalka. See on süsteem, mis on täiesti jätkusuutmatu ja selleni me ei tohi minna.

12:57 Aseesimees Jüri Ratas

Helmen Kütt, palun!

12:58 Helmen Kütt

Täna, austatud eesistuja! Lugupeetud minister! Tõesti, 11. juulil 2014 kiitis eelmine valitsus heaks plaani koostada heaolu arengukava 2016–2023. Suur aitäh selle eest, et sa täna seda põhjalikult tutvustad, sest tegelikult kiidab valitsus selle arengukava heaks ja ei ole kohustust seda Riigikogule tutvustada. Aga et tegemist on ikkagi valdkonna väga ulatusliku arengukavaga ja suurte summadega – 18,1 miljardit eurot on väga suur raha –, siis on väga hea, et sa seda tutvustad. Mul on ainult üks küsimus. Hea tahte kokkulepe, mis oli üks viimaseid dokumente, mille ligi 20 organisatsiooni allkirjastasid, otsustati selle arengukavaga liita, nii et sellest sai kava üks osa. Kas sa võid kinnitada, et kõik need punktid, millele need organisatsioonid alla kirjutasid, on arengukavas kajastatud? Need punktid on väga palju seotud ka töövõimereformiga, tööõnnetus- ja kutsehaiguskindlustusega ning ka pensionisüsteemiga.

12:58 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh! Ma palusin selle kohta meie ametnike käest kinnitust, et nad on seda teinud. Võin vastata, et jah, kõik need hea tahte kokkuleppe tegevused, mis on seotud tööturu ja sotsiaalvaldkonnaga – need on heaolu arengukava teemad –, on arengukavas sees.

12:58 Aseesimees Jüri Ratas

Jaanus Marrandi, palun!

12:58 Jaanus Marrandi

Täna! Lugupeetud härra minister! Heaolu saavutamiseks on väga oluline, et naistel ja meestel oleks võrdsed tingimused tööelus osalemiseks ja et nende töö oleks ühtemoodi hinnatud. Eestis on teadagi väga suur lõhe naiste ja meeste palga vahel, väidetakse, et üks Euroopa suurimaid. Üks põhjus kindlasti on ka struktuurne erinevus: väga paljud naised töötavad madalama palgaga töökohtadel. See on toonud kaasa selle, et naised saavad väga palju väiksemat palka. Kas riigil on võimalik midagi ära teha? Kas saaks midagi teha selleks, et just madalapalgaliste naiste töö hinda tõsta?

12:58 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh! Ma arvan, et ei ole mõtet siin Riigikogus palgalõhe suuruse üle debatti pidada, selle arvutamiseks on erinevaid meetodeid. Aga kui jätta kõrvale aspekt, kas samasuguse haridusega ja sama nimetusega töökohal töötavad inimesed saavad võrdset palka, siis mitte meeste ja naiste palga lõhe, vaid sissetulekute lõhe, mida Euroopas mõõdetakse, on tõepoolest väga suur. See tuleb suuresti sellest, et mehed ja naised teevad erinevat tööd ja väga tihti naised teevad tööd, kus on palgad väiksemad. Kui küsida, mida saab riik ära teha, siis me ei saa ju hakata erasektorile ette kirjutama palku, mida peab maksma. Inimesed ise peaksid nõudma oma töö eest sellist palka, mida see töö väärib. Seda esiteks. Teiseks, kui me vaatame Eesti meeste ja naiste haridustaset, siis Eesti naised on olulisel määral haritumad kui Eesti mehed. Kui me vaatame tööturul valitsevat tendentsi, siis meil on väga tõsine ja süvenev probleem kvaliteetse ja haritud tööjõu puudus. Kui süsteem on läbipaistev ja ei toimu mingit diskrimineerimist, siis loogiliselt võttes on meie naistel väga suur potentsiaal teenida paremat palka ja osaleda nendes tööturu segmentides, kus makstakse suuremat palka.

Riik peab tagama, et võrdse töö eest, üksipuha, kas ollakse mees või naine, makstakse võrdset palka. Eelkõige avalikus sektoris me saame niisuguseid meetmeid ette võtta. Eelmisel kuul oli Tallinnas ja Harjumaal töötuse näitaja pisut üle 3%. See on väga madal näitaja ja see tähendab seda, et meie majanduse areng kulgeb väga viltu. Kui töötus langeb alla 5–6%, siis on juba väga tõsised probleemid tööjõu leidmisega. Töötus 5–6% on stabiilse majandusega ühiskonna näitaja. Samal ajal käis Ida-Virumaa töötuse protsent vahepeal peaaegu 17% peal ära. Halb on seis ka Kagu-Eestis. Nii et olukorrad on väga-väga erinevad.

Heaolu arengukava üks mõte on ebavõrdsust ja inimressursi ebaühtlast kasutamist vähendada. Sellega peaks olema ka vastatud teie küsimusele. Mina ei usu, et riik oma tugeva käega saab igale poole sekkuda. Pigem me anname oma inimestele hea hariduse, anname võimaluse ümberõppeks, tagame teadlikkuse ja ka selle, et eelkõige avaliku sektori süsteem on läbipaistev.

12:58 Aseesimees Jüri Ratas

Raivo Põldaru, palun!

12:58 Raivo Põldaru

Aitäh, härra eesistuja! Lugupeetud minister! Te rääkisite investeerimisest hooldekodusse. Väga ilus ja tore! Aga siin saalis on väga palju kordi kõlanud sõna "reform". Kas kusagil ääre all on peidus mingi informatsioon ka nendele inimestele, kes ei saa hooldekodusse minna, sest hooldekodus elamise eest tuleb maksta poole rohkem, kui on nende pension?

12:58 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Üks väga suur plokk selles arengukavas puudutab üldse meie pensionisüsteemi. Nimetan teile mõned numbrid. Praegu on keskmine vanaduspension inimestel, kes on töötanud 44 aastat, 396 eurot, aga kui praegune süsteem püsib, siis hakkavad praegu minuvanused mehed saama pensioni umbes 260 eurot

kuus. See on tegelik perspektiiv, mis terendab siis, kui praegused demograafilised tendentsid jätkuvad. Ma arvan, et mul ei maksa sel juhul hooldekodu peale mõeldagi, sinna minek on täiesti võimatu. See muidugi lohutab väga vähe praegusi pensionäre, aga senine pensionisüsteem seisab ju suuresti selle peal, et me maksame pensione otse riigieelarvest ja tõstame neid igal aastal nii palju, kui vähegi suudame.

Aga küsimus on selles mõttes hea, et kuskil ääre all on ka üks hea uudis peidus. Nimelt, homme ma allkirjastan ja saadan viimasele kooskõlastusringile üksinda elavate pensionäride toetuse ettepaneku, mille kohaselt alates 2017. aasta 1. jaanuarist hakatakse üksi elavale pensionäri maksma ühekordset toetust. Selleks on riigieelarves ette nähtud 10 miljonit eurot ja see puudutab 97 000 Eesti pensionäri, kes elavad üksinda. Nii et üksi elava pensionäri toetus tuleb ja see on väike leevendus nendele, kellele nende kulud üksi elades rasked kanda on. See ei ole muidugi lõplik lahendus. Kogu see arengukava puudutab tegelikult laiemas mõttes ka seda, kuidas meie, tulevased pensionärid, tulevikus elama hakkame. Kui pensionid on nõnda väikesed, nagu ma enne ütlesin, siis langeb sotsiaalkaitsesüsteemile väga suur koormus, kuna me ei saa ju mitte kedagi hätta jätta.

12:58 Aseesimees Jüri Ratas

Kersti Sarapuu, palun!

12:58 Kersti Sarapuu

Aitäh, hea eesistuja! Hea minister! Sa rõhutasid hästi palju oma vastustes seda, et peredes peaks palju lapsi olema. Minu peres on viis last, Mailis Repsi peres on viis last. Äkki näitavad meie noored ministrid ka eeskujuga ja muretsevad niisama palju lapsi, nagu meilgi on? Küll siis hakkab ka Eesti rahvas kosuma ja kasvama. Aga tegelikult on minu küsimus ajendatud hoopis murest, et väga paljud puuetega inimesed vajavad abistamist ja nõustamist, mida suurepäraselt pakkus saade "Puutepunkt". Me rääkisime sellest siin umbes pool aastat tagasi. Siis oli lootus, et äkki midagi analoogset tuleb uuesti ekraanile. Sellest oli tõesti inimestele hästi-hästi palju abi, nii moraalselt kui ka selles mõttes, et neile tutvustati võimalusi, kuidas abi saada. Kas see on võimalik?

12:58 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh! Teie eeskujuga on mulle väga tähtis. Annan enda poolt parima! Minu abikaasa on minust veel noorem, nii et potentsiaali on. Aga mis puutub inimeste teavitamisse, siis kui me räägime "Puutepunkti" saatest, siis meil on ette nähtud väga korralik rahastamine, et eelkõige töövõimereformiga seoses niisuguseid saateid teha. See protsess käib ja need saated tulevad. See väike auk, mis vahepeal on eri põhjustel tekkinud, saab kindlasti kaetud. Plaanid võivad olla paberi peal välja arvatud ja hästi rahastatud ja teenused võivad olemas olla, aga iga reform algab ikkagi inimeste teavitamisest – inimesed peavad aru saama, mis juhtuma hakkab. Hirmud tuleb maha võtta. Kui inimesed kaasa ei tule, siis on reformi, olgu see kui tahes hea, võimatu teha. Tõepoolest, meil on korralik rahasumma, et televisioonis inimesi teavitada. Hanked on ettevalmistamisel ja loodetavasti osaleb nendes ka Eesti Rahvusringhääling. Vähemalt selle eelinfo järgi, mis mul on, on nad vastavad ideed ette valmistanud.

12:58 Aseesimees Jüri Ratas

Märt Sults, palun!

12:58 Märt Sults

Aitäh, härra eesistuja! Hea minister, aitäh väga hea ettekande eest! Mõnus oli kuulata ideaalmaastiku kirjeldust. Tähelepanek, kõik need tegevused on väga vajalikud, aga te nagu umbisikulises tegumoes käsitlesite neid teemasid ega nimetanud minule kui reaalinimestele väga huvitavat asja – nimelt katteallikat, kust kohast see raha võetakse. Ühest taskust teise tõstmine nagu ei ole eriti mõttekas tegevus. Te jätsite rääkimata, millistest kasumlikest riigiettevõtetest te võtate selle raha, millega te kõik selle ellu viite. See on väga kihvt – kodanikupalgad ja kõik muu, aga kust see raha võetakse?

12:58 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh! Hea küsija, kui te oleksite mu juttu tähelepanelikult kuulanud, siis te teaksite, et minu arust kodanikupalk ei ole hea lahendus. Vastupidi, see on täiesti vale tee. Need ajad, kui me unistasime

kommunistid, on loodetavasti lõplikult möödas ega tule kunagi tagasi, kuigi aeg-ajalt võib sellistest ideedest veel siit ja sealt kuulda. Kust raha tuleb? Kust tuleb näiteks tolm? Tolmu tulemise kohta me ei oska võib-olla midagi öelda, aga raha puhul teame väga täpselt: raha tuleb riigieelarvest. Meil on just nii palju raha, kui palju maksudest laekub, meil ei ole ühtegi senti rohkem. Aga kuna me oleme ühinenud Euroopa Liiduga, siis meie kasutada on ka välisvahendeid. Kui me vaatame seda kogumaksumust ja võtame välja pensionid, siis 345,7 miljonit eurot lisandub meie enda panusele Euroopa Liidu struktuurifondidest. Kogu arengukava elluviimiseks on plaanitud 18,1 miljardit eurot. See on siis, kui meil midagi väga olulist, tohutuid majanduslikke hüppeid ei toimu ja kui meil ei toimu mingit demograafilist muutust. Tegelikult ma väga loodan, et meil hakkab pikema aja jooksul olema rohkem inimesi, kes on kõrgelt haritud, käivad tööl ja toodavad nii palju, et me saame endale päris palju lubada. Aga, hea küsija, teie küsimus on selles mõttes õige, et ega me raha lihtsalt juurde trükkida ei saa. Me ei ole Ameerika Ühendriigid ega mingi muu suurriik. Eesti on väike riik ja nii palju meil raha on, kui palju me tööturult kokku korjame.

12:58 Aseesimees Jüri Ratas

Andres Anvelt, palun!

12:58 Andres Anvelt

Aitäh, hea juhataja! Hea minister! Sa oled mitmele küsimusele vastates pikalt kirjeldanud vanemate üksikute inimeste rasket olukorda. Aga Eestis on kümneid tuhandeid lapsi, kes kasvavad üksikvanema peres, ja sealt need vaesuse probleemid pihta hakkavad. Ei aita ka meetmed, mida riik pakub – lastetoetused jms. Kui võtta heaolu arengukava ja sellele tõsisele Eesti ühiskonna probleemile otsa vaadata, siis kuidas sa kirjeldaksid võimalikke meetmeid ja tegevusi, mida riik saaks selles sektoris ette võtta, et vähendada aastaks 2023 laste vaesusrisiki, nii et see ei kanduks edasi nende tulevikku, et neil oleks võimalused ennast teostada ja tulevikus ka pensionidesse panustada?

12:58 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh! Laste ja perede teema on riigile ja ka valitsustele alati prioriteet olnud. Mulle tundub, et see on prioriteet ka peaaegu kõikidele erakondadele. Meil on eraldi laste ja perede arengukava kuni aastani 2020. Seal on võetud just nimelt need teemad fookusesse. Tõepoolest, üksinda last kasvatavad vanemad on kõige keerulisemas olukorras. Meie asi on tagada lastehoid ja hariduse kättesaadavus niimoodi, et ka üksikvanem saaks ennast maksimaalselt teostada, saaks tööl käia ja normaalset palka teenida. Väga tihti riigi tehtust aga ei piisa.

Mida riik on ette võtnud? Esiteks nimetan elatisabifondi. Kogu selle põhimõtte rakendamine algab järgmisest aastast. Kui lapsel on olemas teine vanem, kes oma kohustusi ei täida ehk elatist ei maksa, siis hakkab riik võlglaste asemel maksma lapsele vähemalt 100-eurost igakuist elatist, mille ta võlgnikult sisse nõuab. See on lastele väike leevendus. Teiseks on meil koalitsioonilepingus kirjas eesmärk tagada lapse arenguvõimalused. Pean siin silmas just huvihariduse rahastamist. See kava on valitsuskabinetis esimesed vaidlused läbinud ja asjaomane raha on eelarvesse planeeritud. Sotsiaaldemokraadid, IRL ja Reformierakond on selles kokku leppinud. Seegi on väike abi, mida saavad ka üksinda last kasvatavad vanemad. Abi on ka sellest, et alates tänavusest aastast on toimetulekupiir üksi elavale inimesele või perekonna esimesele liikmele tõstetud 130 euronit kuus. See on väga tähtis samm selles mõttes, et esimest korda vastab toimetulekupiir tegelikule minimaalselt vajalikule ostukorvile.

Nii et neid meetmeid, mida me rakendame, on mitu, aga probleem on väga tõsine ja ainult mõnede väikeste toetuste muutmisega seda ei lahenda.

12:58 Aseesimees Jüri Ratas

Kalvi Kõva, palun!

12:58 Kalvi Kõva

Aitäh, hea istungi juhataja! Hea minister! Me teame, et heaolu arengukava rakendamiseks minev summa on väga suur. Nagu te ütlesite, pensionid moodustavad lõviosa sellest. Aga need teised tegevused – kas teie hinnangul on muudele alapunktidele eraldatud summad jagunenud normaalselt?

12:58 Sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna

Aitäh! Kui me neid arve vaatame, siis need tunduvad ebaproportsionaalselt erinevad olevat. Seda just selles mõttes, et ühes valdkonnas on kogu pensionifondide raha sees ja see suurendab summa miljarditeks. Aga kui me vaatame nelja alaeesmärki, mis arengukavas kirjas on, siis proportsionaalselt on need võrdselt rahastatud. Nende saavutamiseks pannakse proportsionaalselt võrdselt raha. Selles mõttes võib öelda, et heaolu arengukava on tasakaalus. Tõepoolest, esmapilgul tundub, et kui ühes valdkonnas on 16 miljardit ja teises on 4 miljonit, siis seal on midagi väga paigast ära. Siis tuleb meelde tuletada, et need mahud erinevad nominaalselt ühel konkreetsel põhjusel.

12:58 Aseesimees Jüri Ratas

Austatud minister, ma tänan teid ettekande eest ja vastuste eest! Rohkem küsimusi ei ole. Enne kui me läheme selle päevakorrapunkti menetlemisega edasi, annan teada, et mu lauale on pandud Reformierakonna fraktsiooni aseesimehe kiri, mille sisu on see, et Reformierakonna fraktsioon teeb ettepaneku pikendada Riigikogu tänast ehk siis teisipäeva, 31. mai istungit kella 14-ni. Alla on kirjutanud Valdo Randpere. Alustame selle ettepaneku hääletamise ettevalmistamist. Head ametikaaslased, rõõm on teid kõiki näha! Panen hääletusele Reformierakonna fraktsiooni ettepaneku, mille sisu on järgmine: pikendada Riigikogu täiskogu istungit teisipäeval, 31. mail 2016. aastal kuni kella 14-ni. Palun võtta seisukoht ja hääletada!

Hääletustulemused

Poolt hääletas 43 Riigikogu liiget, vastu 2, erapooletuid oli 3. Ettepanek leidis toetust. Istungit on pikendatud kuni kella 14-ni.

Palun Riigikogu kõnetooli sotsiaalkomisjoni esimehe Aivar Koka!

12:58 Aivar Kokk

Hea juhataja! Head kolleegid! Riigikogu sotsiaalkomisjon arutas seda teemat oma 18. aprilli istungil. Kohale olid kutsutud ka sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna, Sotsiaalministeeriumi sotsiaalala asekanstler Rait Kuuse ning Sotsiaalministeeriumi strateegia ja eelarve osakonna nõunik Maris Mälzer. Sotsiaalkaitseminister andis komisjonile ülevaate heaolu arengukavast 2016–2023. Arengukava koondab töö- ja sotsiaalkaitsepoliitika ning soolise võrdõiguslikkuse ning võrdse kohtlemise poliitika strateegilised eesmärgid aastateks 2016–2023, andes tervikpildi nimetatud poliitikavaldkondade peamistest väljakutsetest, eesmärkidest ja tegevussuundadest. Tegemist on Sotsiaalministeeriumi suurima arengukavaga, mille eeldatav kogumaksumus on 18,1 miljardit eurot. Minister selgitas, et arengukava üks eesmärk on tööhõive kõrge tase ning elanike pikk ja kvaliteetne tööelu. Inimeste heaolu ja majandusliku toimetuleku tagamiseks on oluline toetada elanike osalemist tööelus ja seda, et inimeste tööelu oleks pikk. Eesmärk on soodustada pikemat aega tööd otsinud ja tööturult eemal olnud inimeste sisenemist tööturule ning püüda kõrvaldada inimesi tööturult eemal hoidvaid takistusi. On oluline, et inimestel oleks võrdne juurdepääs tööle ja et kõik ühiskonnaliikmed oleksid oma võimete kohaselt maksimaalselt kaasatud ühiskonnaellu. Arengukavas on kirjas ka teine üldeesmärk: sotsiaalse ebavõrdsuse ja vaesuse vähendamine, sooline võrdsus ning suurem sotsiaalne kaasatus. Tuleb parandada sotsiaalteenuste pakkumise korraldust, sh teenuste kättesaadavust ja kvaliteeti. On võetud suund iseseisvat toimetulekut ja kogukonnas elamist toetavate teenuste eelisarendamisele. Eesmärk on ka leida lahendused hoolduskoormuse probleemile ning seeläbi vähendada lähedaste koormust ning suurendada nende võimalusi tööga leiba teenida. Sotsiaalministeeriumi sotsiaalala asekanstler Rait Kuuse märkis, et arengukava koostamisse on kaasatud eri ministeeriumid, huvirühmad ning sotsiaal- ja koostööpartnerid. Arengukava koostamine algas ametlikult 2014. aasta juulis. Peamine eesmärk on korrastada sotsiaalkaitse valdkonna arengudokumendid ja asendada killustatud vaade ühtse strateegilise alusega. Olulise muudatusena on tööprotsessi käigus koondatud tööpoliitika ja sotsiaalkaitsepoliitika. Lisaks tuleb vaadata, millised väljakutsed ühiskonnas laiemalt on ning mida tuleks lähiaastatel fookuses hoida. Arengukavale järgneb rakendusplaan koostamine. Selle alusel viiakse tegevused ellu lähtuvalt riigieelarve võimalustest. Rait Kuuse lisas, et üks väljakutse on püüda tagada, et iga Eestimaa elanik saab aktiivselt ühiskonna- ja tööelus osaleda. Hoolekandesüsteem peab arenema nii, et inimese toimetulekut toetatakse võimalikult palju tema elukohas, seda nii erihoolekande süsteemi poolt kui ka kohaliku omavalitsuse tasemel. Kindlasti tuleb tähelepanelikult jälgida, et kohalikel omavalitsustel oleks olemas vajalik ressursid ja ka valmidus vastutada sotsiaalhoolekande korraldamise eest kohalikul tasandil. Komisjonis küsiti, kuidas suhestub heaolu arengukava rahvastiku tervise arengukavaga. Asekanstler

selgitas, et Sotsiaalministeeriumi tegevust korraldatakse pärast heaolu arengukava vastuvõtmist kolme arengukava alusel. Need on rahvastiku tervise arengukava, laste ja perede arengukava ning heaolu arengukava. Sotsiaalministeerium juhib kõigi kolme arengukava elluviimist. Rohkem selliseid riiklikul tasemel arengukavasid Sotsiaalministeeriumis ei koostata. Väga oluline on, et töö-, sotsiaal- ja tervisevaldkond omavahel haakuksid ning arengukavad koos töotaksid. Küsiti ka rakendusplaani kohta. Asekantsler vastas, et see koostatakse aastani 2020 ning seda hakatakse igal aastal uuendama. Rakendusplan on riigieelarve planeerimise alus.

Komisjon tegi ettepaneku võtta arengukava täiskogus arutelu alla ja määrata ettekandjaks komisjoni esimees Aivar Kokk. Otsused tehti konsensusega. Aitäh!

12:58 Aseesimees Jüri Ratas

Hea ettekandja, ma tänan teid! On ka mõningad küsimused. Jaanus Marrandi, palun!

12:58 Jaanus Marrandi

Täna! Lugupeetud ettekandja, ma küsisin ministri käest, kuidas madalapalgaliste naiste töö väärtust tõsta. Minister kuigi selgelt ei vastanud. Ta rääkis pikalt sellest, et haridustase on naistel kõrgem, aga tegemist on struktuurse probleemiga, kuna naised teevadki madalapalgalist tööd. Aga siis tekib ju küsimus, miks nad siis teevad, kui nende haridustase on kõrgem. See on tegelikult päris kompleksne küsimus. Sellest on väga palju räägitud ja seda on arutatud, aga lahendusi, mida riik saaks teha, ei ole. Kas te komisjonis seda ei arutanud? Siinsamas Riigikogu saaliski on mitu korda jutuks olnud, et soolise palgalõhe teema tuleb igakülgelt läbi arutada, et võiks olla üks selline probleemkomisjon. Missugune on komisjoni arvamus? Kas selline probleemkomisjon võiks olla, et komplekselt mingit lahendust otsida, või ei peaks seda olema?

12:58 Aivar Kokk

Aitäh küsimuse eest! Komisjonis ei ole seda teemat arutatud. Aga kui me vaatame siia saali, siis ma ei ole aru saanud, et Riigikogu naisliikmete ja meesliikmete palk on erinev. Ma saan ka lõõpides öelda, et ma olen neljanaisepidaja, kuna mul on kodus kolm tütart. Kõik nad töötavad eraettevõtluses ja on konkureerinud ametikohtadele, kuhu on konkureerinud nii naised kui ka mehed. Ma küll ei arva, et mu tütred saavad sellepärast, et nad naised on, väiksemat palka kui mehed. See muidugi ei tähenda, et seda probleemi ei eksisteeri. Eks see eri valdkondades siiski on. Ma usun, et Eesti ühiskonnas ei ole tööpuudust, vaid tööjõupuudus. Kui oled motiveeritud ja soovid tööd leida, siis enamasti sa tööd ka leiad. Muidugi on probleem see, et Eestimaa eri piirkondades on erinevad võimalused saada tööd oma erialal. Tallinnas ja Tartus on see tunduvalt lihtsam kui kuskil Võrumaal või Peipsi ääres.

12:58 Aseesimees Jüri Ratas

Krista Aru, palun!

12:58 Krista Aru

Aitäh, härra juhataja! Austatud ettekandja! Heaolu arengukavale on tehtud ka mõjuanalüüs. Seda lugedes torkas mulle silma, et hinnangu kohaselt on arengukaval positiivne mõju teadus- ja arendustegevusele ja see toetab teadmispõhise Eesti ideed. Kas komisjonis ka arutati või tunti huvi, milline see mõju ikkagi võiks olla? Või oskate te ise sellele küsimusele vastata?

12:58 Aivar Kokk

Aitäh hea küsimuse eest! Ma pean küll kurbusega tõdema, et komisjonis seda teemat ei püstitatud. Võin lihtsalt öelda, et meil on nii haridusministeeriumi kui Sotsiaalministeeriumi käivitatud mitmesuguste meetmete abil loodud erinevad võimalused tõsta oma haridustaset ja omandada töökogemusi. Väga suurt rõhku pannakse ka teadustööle. Need meetmed ja võimalused on ka praegu olemas. Tihti on probleem see, et mitme ministeeriumi ametnikud ei suuda ühise laua taha istuda ja koos välja mõelda, kuidas teatud raha kõige otstarbekamalt kasutada.

12:58 Aseesimees Jüri Ratas

Peeter Ernits, palun!

12:58 Peeter Ernits

Hea juhataja! Hea ettekandja! Tööandjad on öelnud, et arengukava pole kõige parem. Tsiteerin: "Arengukava ei tohiks lähtuda sotsiaalsest heaoluriigist, milleks Eesti Vabariigil ei jätku võimekust. Unistus heaoluriigist ilma täpsustamata, mida see tähendab, on praeguses demograafilises olukorras suureks riskiks." Kas olete ka seda meelt, et ei maksa liiga palju rääkida sotsiaalsest heaoluriigist?

12:59 Aivar Kokk

Aitäh! Hea Peeter, kui sa põhjalikult seda heaolu arengukava loed, siis leiad sealt kaks või isegi kolm punkti, mis minu arvates on väga olulised ja mis peaks ka ettevõtjatele, kes ma ka ise olen, meeldima. Väga selgelt on öeldud, et parim sotsiaalkaitse on töötamine. Oluline on, et me toetaks ettevõtlust, et meil oleks sellised töökohad, mis annaksid võimaluse saada normaalset palka. Üks asi on, et meil on töökoht ja me käime tööl. Teine asi on see, et me küll töötame, aga ei saa selle eest alati palka, mis võimaldaks väärikalt elada. Sotsiaalkomisjoni ettepanekul võeti küll eelmisel aastal vastu seadus madalalpalgalistele inimestele tulumaksu tagastamise kohta, mis mingil määral neid inimesi toetab. Kui brutopalk on alla 650 euro, siis makstakse inimesele tulumaksust enamik tagasi. Kuni 480 euronni saad 100% tulumaksu tagasi. Kolmandaks tuleb arvestada, et kindlasti ei tohi sotsiaaltoetused olla nii suured, et ei tekigi tahtmist tööturul osaleda. Kõik need kolm punkti on arengukavas väga selgelt kirja pandud. Heaolu arengukava rõhutab neid kolme asja: on vaja töökohta, palk peaks olema selline, et me saaks normaalselt hakkama, ja sotsiaaltoetused ei tohi kunagi kasvada nii suureks, et inimene enam ei taha tööl käia.

12:59 Aseesimees Jüri Ratas

Marianne Mikko, palun!

12:59 Marianne Mikko

Suur tänu! Eesti on pool aastat, maist novembrini 2016, Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee eesistujariik. Üks meie kolmest prioriteedist on sooline võrdõiguslikkus. Meil on võimalus näidata eeskujuna nii Euroopas kui Eestis eneses, nagu Margus Tsahkna siin korduvalt nimetas, ja tegelda naiste ja meeste võrdsuse nimel soolise võrdõiguslikkusega. Milline on teie isiklik arvamus, härra Kokk, miks meil siin Riigikogus pole ikka veel moodustatud soolise võrdõiguslikkuse probleemkomisjoni?

12:59 Aivar Kokk

Aitäh! Ma vastan üheselt, et meil on põhikomisjonid olemas kõikide valdkondade hõlmamiseks. Aga kõikidel Riigikogu liikmetel on võimalik, kui nad tahavad mingi konkreetse teemaga rohkem tegelda, huvilised kokku kutsuda ja selle teemaga tegelda. Sotsiaalkomisjon on alati valmis kaasa aitama, oma inimesi niisugusse toetusrühma saatma. Ka kõik meie komisjoni ametnikud on alati valmis toetama kõiki häid mõtteid ja tegevusi. Mis puudutab probleemkomisjoni moodustamist, siis see, kas üks või teine Riigikogu liige seda toetab või mitte, on igapäevane isiklik otsus. Seda ei saa ühegi komisjoni esimees ega keegi teine kellelegi ette kirjutada.

12:59 Aseesimees Jüri Ratas

Urve Tiidus, palun!

12:59 Urve Tiidus

Aitäh, lugupeetud istungi juhataja! Lugupeetud komisjoni ettekandja! Mul on selline küsimus. Heaolu arengukavaga seoses on väga palju juttu olnud naiste ja meeste võrdsetest võimalustest ja õigustest. Enamasti me räägime sellest, et naised saavad meestest vähem palka ning et töö- ja pereelu ehk laste kasvatamist pole võimalik hästi ühitada. Nagu naiste probleemid domineerivad selles jutus. Kas heaolu arengukava mõjutab ka kuidagi mehi, et nende eluiga kasvaks, et tervena elatud aastate arv kasvaks ja et neid õpiks kõrgkoolis sama palju kui neidusid?

12:59 Aivar Kokk

Aitäh hea küsimuse eest! Ma arvan, et me tegime siinsamas Riigikogu saalis eelmise koosseisuga ühe olulise otsuse. See on tasuta kõrgharidus. See on üks võimalus anda meie lastele sõltumata sellest,

milline on pere sissetulek, hea haridus. Loomulikult ei sõltu see ka sellest, kas tegu on noormehe või tütarlapsena. Ma arvan, et see on üks olulisimaid otsuseid, mida Eesti riigis on taasiseseisvuse 25 aasta jooksul tehtud. Igaüks peab soovi korral saama kõrghariduse. Kui hea haridus on olemas, siis ka ülejäänud uksed avanevad tunduvalt kergemini.

Kui üldiselt meie hariduse seisuga vaadata, siis Eesti ametikoolid on enamikus renoveeritud, mis on väga oluline panus selleks, et meil oleks haritud ja oskustega tööjõudu. Unistada, et üks riik 25 aasta jooksul kõik saavutab, on lootusetu. Ma soovitan kõigile, kes ühe, teise või kolmanda valdkonda kohta kriitikat teevad, vaadata viimase 25 aasta arenguid meie lähikonna riikides, näiteks Soomes, Rootsis, Norras, Lätis, Leedus ja Poolas. Me näeme, et meie areng on tunduvalt kiirem olnud kui paljudes teistes maades. Jah, alati võib midagi paremini teha ja alati võib midagi kiiremini teha. Kuid tuleb mõelda ka seda, et üks väike riik, kus on natuke üle miljoni elaniku, on saavutanud ikkagi väga palju. Väga paljud riigid on rahvaarvult kordades suuremad, nende rahalised võimalused on hoopis teised. Aga me oleme, ma arvan, väga hästi hakkama saanud.

Samas saab öelda, et me oleme alles poolel teel. Väga pikk tee on käia kõige selle poole pürgimisel, mida me soovime, on see võrdõiguslikkus, on see palgalõhe ja madalate palkade likvideerimine, on see head töökohad. Me siin enne lõõpisime, kust ikkagi raha tuleb – keegi arvab, et see tuleb riigieelarvest, ja keegi arvab, et see tuleb pangast. Mina olen viis aastat püüdnud kõikidele kolleegidele rääkida, et raha ei tule kuskilt seinast, see tuleb tänu ettevõtjatele ja tänu ettevõtjatele. Kui meil on ettevõtjateks loodud kõik tingimused, siis küllap on meil siin saalis võimalik iga sügis riigieelarvet arutades raha rohkem ümber jagada. Aga lõpmatult ei ole võimalik seda jagada. Riigieelarves on raha täpselt nii palju, kui Eesti riigi maksumaksjad seda teenivad.

12:59 Aseesimees Jüri Ratas

Hea ettekandja, ma tänan teid! Rohkem küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised. Palun Riigikogu kõnetooli Marianne Mikko!

12:59 Marianne Mikko

Lugupeetud istungi juhataja! Austatud kolleegid! Me arutame siin Riigikogus täna heaolu arengukava 2016–2023. Põhimõtteliselt ei saa arengukava vastu midagi olla ega olegi. Vastupidi, me ju tahame, et meid liigitataks Põhjalla riigiks. Skandinaavia maad aga on teiste Euroopa riikide hulgas kuulsad just heaoluühiskonna poolest.

Nüüd veidi Eesti heaolu arengukavast. Kõige selle hea ja õige kõrval on tähtis viidata kohtadele, mis vajaksid täpsustamist. Seda mitte niivõrd küsimuse "mida?" vaatevinklist, kuivõrd pigem küsimuse "kuidas?" vaatevinklist. Eesti kui Euroopa Liidu liikmesmaa on tuntud kui väike, nutikas, madalate maksudega Balti riik. Nii nagu kõikidele Euroopa Liidu riikidele, teeb Euroopa Komisjon iga aasta kevadel ka meile ettekirjutuse n-ö soovitude kujul. Sel, nagu ka eelmisel aastal oli soovitude hulgas kohustus lahendada soolise palgalõhe küsimus. Me teame, kuidas see probleem on meid kogu Euroopa Liidu liikmeks oleku tosina aasta vältel musta varjuna saatnud. Nüüd on aga juba mitmendat aastat järgemööda must valgel kirjas nõue, et võrdse töö eest tuleb naistele meestega võrdset palka maksta. Niisugune ebavõrdsus on seda kurvem, et Eesti on üksikvanemate arvu poolest esirinnas. See aga tähendab, kui pere toitja on naine, siis on pere sissetulek märkimisväärselt väike.

Me ei saa ebavõrdsust kunagi kõikjal ja täielikult kaotada, kuid me ei tohi võrdse või samaväärse töö eest ebavõrdse palga maksimisega leppida, sest me saame seda vähendada. Isegi USA-s, mida me tavaliselt ei pea ei sotsiaaldemokraatlikuks ega ülereguleeritud maaks, on selle probleemi vähendamiseks õiguslik regulatsioon olemas.

Oma heaolu arengukava soolise võrdõiguslikkuse peatükis oleme mitmed Brüsseli ettepanekud kõrval lükanud, sh Euroopa Komisjoni soovitus kasutada riigi osalusega ettevõtete juhtorganites, nõukogudes ja juhatustes kvoote. Sotsiaaldemokraatidel on ettepanek seda põhimõtet siiski rakendada. Mis sobib sakslastele, prantslastele ja norralastele, peaks sobima ka edasipürgivale Eestile. Ettevõtete juhtorganites võiks olla mõlemast soost esindajaid ja kumbagi vähemalt 40%. Kahetsusväärset on arengukava soolise võrdõiguslikkuse alajaotusest kaduma läinud triibuliste nimekirjade printsiip. Selleks, et naisi oleks rohkem poliitikas, on tarvis, et naised satuvad otsuste langetajate ringi. Parim tee selleks on panna naised-mehed vaheldumisi valimisnimekirja, kõikidesse valitavatesse organitesse peab saama valida võrdselt naisi või mehi. Praegu erakondadel sellist kohustust pole. Tulemus vaatab meile vastu siinsamas Riigikogus, kus lehvib vaid roosa unistus kolmandikust naissaadikute kohtadest. Ka

Stenbocki majas on nii, et olenemata aastaajast on meie valitsus üldiselt pintsakutes, sest naisi on ministrite hulgas vaid kaks.

Õigus, hakkasin rääkima Ameerikast. Arengukava soolise võrdõiguslikkuse alajaotuse puhul on USA näide kui rusikas silmaauku. Seitse aastat tagasi, 2009. aastal jõustus Lilly Ledbetteri seadus. Lilly Ledbetter oli Alabama Goodyear Tire & Rubberi töötaja, kes teenis sama töö eest meestöötajatest vähem palka, ilma et ta aastaid oleks seda teadnud. Temanimeline seadus nõuab Ameerika Ühendriikide tööandjailt võrdse töö eest võrdse palga maksmist. Teisisõnu, võrdse töö eest ebavõrdse palga maksmine on seadusvastane.

Võtaksin aega juurde.

12:59 Aseesimees Jüri Ratas

Palun, kolm minutit!

12:59 Marianne Mikko

Eesti heaolu arengu seitsme aasta kava käsitleb soolise palgalõhe vähendamise teemat neljandas alajaotuses. Tähtis on, et palgad oleksid läbipaistvad ja avalikud vähemasti avalikus sektoris, seda ka keskmise suurusega ja suurtes avaliku sektori organisatsioonides. On igati loogiline, et töökuulutused peavad sisaldama palgavahemikke. Töö andmine ja töö võtmine on kahesuunaline liiklus, kus peab valitsema teineteisemõistmine ja usaldus, läbipaistvus.

Hea meede on palgaaudit. Põhiküsimus seisneb selles, kuidas palgaauditid tõesti soolise palgalõhe vähendamise nimel tööle panna. Kui avalikule sektorile saab kohustusi panna, siis erasektori puhul on tegemist soovitusel. Ent mis takistab meil soolise võrdõiguslikkuse seadusesse teha muudatusi, mis kehtiksid universaalsena kõikidele? Miks kostis sotsiaalkaitseministri suust paar korda lause, et pole õige suurendada erasektori halduskoormust kohustuste kehtestamisega, vaid tuleb näidata eeskuju ja teadvustada kõigile positiivset mõju? Või kuidas aru saada rakendusakti palgastatistika kogumist käsitlevast lõigust, kus on öeldud, et seda tuleb teha, arvestades vajadusega mitte kasvatada ettevõtjate halduskoormust?

Sõbrad, kolleegid! Teavitamise aeg meil Eestis on tegelikult läbi. Nagu ma ettekande alguses ütlesin: täna on meil heaolu arengukava kõrval laual üks teine tähtis, kuid ülilühike juhis. See on Eesti Vabariigile majanduse edendamise asjus antud Euroopa Komisjoni soovitus, mida tuleb pidada täitmist nõudvaks kohustuseks. Selle üks nõue on vähendada põhimõtteliselt soolist palgaerinevust.

Eespool loetletud ettepanekutega soovivad sotsiaaldemokraadid valitsusel heaolu arengukava täiendada. Nagu märgitud, näiteid on nii siin- kui ka sealpool Suurt Lompi, Läänemerest rääkimata. Suur tänu tähelepanu eest!

12:59 Aseesimees Jüri Ratas

Aitäh! Ma palun Riigikogu kõnetooli Monika Haukanõmmel!

12:59 Monika Haukanõmm

Täna, härra juhataja! Head rahvasaadikud! Täna on meie ees heaolu arengukava aastani 2023. Juba 2014. aasta juunikuus seati eesmärgiks luua strateegiline arengukava sotsiaalse kaitse ja võrdsete võimaluste edendamiseks. See heaolu arengukava koondab endasse väga olulisi teemasid, mis puudutavad tööhõivet, sotsiaalset kaitset ja võrdset kohtlemist ning seab eesmärgid nende poliitika paremaks elluviimiseks. Eriti meeldib mulle või meeldis aastal 2014, kui seda arengukava hakati välja töötama, et tehti otsus võtta arengukava aluseks riigi eelarvestrateegia tulemusvaldkonna 4.1

"Sotsiaalne turvalisus" planeerimisel. Siiani tõesti, peab tunnistama, pole meil olnud Eestit katvat, terviklikku sotsiaalse kaitse arengukava, mis määraks selgelt, kuidas me edasi liigume, et seatud eesmärgid kõigis neljas valdkonnas saavutada, et inimesed iseseisvalt toime tuleksid, et neil oleks võrdsed võimalused võimalikult aktiivselt ühiskonnaelus osaleda. Eriti meeldib mulle eesmärk arutada teemal, kuidas tagada sotsiaalne turvalisus kõigile inimestele.

Aga selle koha peal ma positiivsete sõnumitega lõpetan ning juhin tähelepanu arengukava kitsaskohtadele. Kahjuks jääb arengukavast mulje, et me teeme nagu kõike ja hästi palju. See ei ole aga võimalik. Samas on mitu olulist teemat fookusest hoopiski välja jäetud. Arengukava tekst on pikk ja lohisev. Hea arengukava peaks olema selline, kust me leiame väga selged ja konkreetset eesmärgid ja tegevused, mida on vaja nende eesmärkideni jõudmiseks. Seda dokumenti on väga keeruline lugeda.

Arengukavas lähtutakse tõesti, nagu kolleeg Ernits juba tähelepanu juhtis, sellisest heaoluriigi põhimõttest, mida ma väga toetan. Samas oleks meil vaja väga kriitiliselt peeglistse vaadata ja küsida enda käest, kas me ikka oleme võimelised sellist mudelit rakendama, kas meil jätkub selleks jõudu ja tegelikult ka õiget tahtmist.

Paberil näeb see muidugi väga ilus välja. Kaheldamatult on heaoluriigi põhimõtete juurutamine hea eesmärk, aga mul on tunne, et me ei ole tegelikult väga tõsiselt arvesse võtnud neid riske, mis tulenevad meie praegusest demograafilisest olukorrast. Kas me mitte ei anna selle arengukavaga natuke valesid või isegi vastuolulisi signaale välja? Me anname sellega justkui lootust, et kõikidele inimestele on tagatud näiteks sotsiaalteenuste kättesaadavus. Kumab läbi soov meeldida, sisendada usku paremasse tulevikku. Jah, ka usku peab inimestesse süstima, aga siit jääb mulje, et soovime liikuda kiirelt Lääne-Euroopa heaoluriigi mudeli poole, mida need riigid tegelikult ka ise ei suuda enam üleval pidada. Suurim heaolu arengukava puudus ongi asjaolu, et pigem ei otsita lahendusi Eestis eksisteerivatele suurtele probleemidele ehk siis sellele, kuidas me peame üleval seda mudelit, mis meil praegu on, mis aga ei ole jätkusuutlik. Pean silmas näiteks meditsiini- ja pensionisüsteemi. Palun lisaiega!

13:58 Aseesimees Jüri Ratas

Jah, loomulikult. Kolm minutit lisaiega, hea ettekandja, palun!

13:58 Monika Haukanõmm

Heaolu arengukavast on välja jäetud haridusvaldkond, kuigi just haridus tagab inimeste konkurentsivõime ja parema toimetuleku. Jah, nüüd saab ju väita, et see on teise arengukava ja teise ministeeriumi teema, aga ilma neid seostamata on meil taas tegu eri ministeeriumide pärusmaadega, mis omavahel kuidagi ei suhestu.

Tuleme raha juurde. Heaolu arengukava rahastatakse riigieelarvest ja Euroopa struktuurifondide vahenditest. 2014. aastal, kui väljatöötamist alustati, rõhutati, et arengukava ei tohi olla tühi dokument, mis unustatakse sahtlisse, vaid riigieelarve planeerimise alus. Ja nii peabki olema. Aga kas me oleme seda saavutanud või saavutamas? Minu jaoks on väga küsitav, kumb on enne: kas kõigepealt on teada eesmärk ja tegevus, mida me soovime teha, ja siis pannakse paika eelarverida? Mulle tundub, et enne on olnud eelarverida ja selle taha on sätitud arengukava. Seega tegelikult me teame juba täpselt, millistele riikidele, kuhu me tahame näiteks Euroopa Sotsiaalfondi raha kulutada. Eelarve on muljet avaldav: 2020. aastaks kulutame 10,7 miljardit, 2023. aastaks 18,1 miljardit. Aga kui sellesse süveneda, siis nagu ka minister ütles, sellest 18,1 miljardist tegelikult 16,9 miljardit läheb pensionide maksmiseks. Aga teised eesmärgid ja teised tegevused? Kas see rahajaotus on ikka proportsionaalne? Jääb mulje, et selle strateegiaga me reguleerime praegusi kohustusi ja paneme need siis riigieelarvesse paika. Kui palju me siis tegelikult ikkagi panustame uutele tegevustele ja arengutele?

Heaolu arengukava on loomulikult meile vaja, selles me ei kahtle. Aga taas tekib küsimus, miks me selle arengukava tegime. Jääb mulje, et tegelikult selleks, et Euroopa Liit meilt seda nõuab, sest see on üks alus, et saada kasutada Euroopa Liidu struktuurifondide vahendeid. Tegelikult ei peaks ju nii olema, me vajame seda arengukava ka sisuliselt.

Minister ütles minu küsimusele vastates, et hooldekodud ei ole selle arengukava teema. Kuidas ei ole selle arengukava teema?! Selle peale tahaks öelda, tule jumal taevast appi! Kelle või mille teema see siis on? Meie laual on heaolu arengukava, mis peaks looma eeldused, et kõikidel inimestel siin Eestis oleks hea elada. Seega mulle tundub, et lootused olid alguses, kui hakati arengukava välja töötama, suuremad, kui need on nüüd selles dokumendis realiseerunud. Aitäh!

13:58 Aseesimees Jüri Ratas

Aitäh! Ma palun Riigikogu kõnetooli Aivar Koka!

13:58 Aivar Kokk

Härra juhataja! Head kolleegid! Riik suunab järgmise kaheksa aasta jooksul inimeste heaolu parandamisse 18,1 miljardit eurot, mis on mahu poolest võrreldav kahe aasta riigieelarvega. Perioodi 2013–2023 heaolu arengukava kätkeb endas eri valdkondi, alates võrdsest kohtlemisest ja lõpetades sotsiaalse kindlustusega. Läbiva fookusteemana võetakse tõsiselt käsile tööelu, kuna töötamine on parim sotsiaalkaitse.

Kuigi majandusel läheb paremini, tööpuudus on vähenemas ning palgad suurenemas, on sotsiaalvaldkonnas mitmeid tegevusi, mida tuleb teha paremini kui seni. Kindlasti tuleb oluliselt rohkem tööd teha inimestega, kes on mingil põhjusel tööhõivest välja langenud, olgu põhjuseks töövõime vähenemine, kvalifikatsiooni aegumine või miski kolmas tegur. Sellised inimesed on kasutamata ressursid, mida üks Eesti-suurune väikeriik endale lubada ei saa.

Parim sotsiaalkaitse on töötamine. Seetõttu on riik seadnud prioriteediks aidata inimesi tööle tagasi ning vältida riskigrupis olevate inimeste töötuks jäämist. Mooduseid, kuidas seda teha, on mitu. Näiteks pakutakse madala haridustaseme või kvalifikatsiooniga inimestele oskuste parandamiseks koostöös Sotsiaalministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumiga tasuta täienduskoolitusi, samuti on käivitatud mitmesugused nõustamisprogrammid. Teine viis, kuidas töötuks jäänud inimesi abistada, on sotsiaaltoetused. Ent siin tuleb arvestada, et liiga suured toetused võivad hoopis pärssida inimeste soovi tööga leiba teenida. See muidugi ei tähenda, et riik plaanib toetusi vähendada. Ei, käesoleval aastal tõusis toimetulekutoetus 130 euronit inimese kohta. Toetused on ja jäävad nii suureks, et need oleksid piisavad inimväärse elu tagamiseks, kuid süsteem peab olema selline, et see motiveeriks aktiivselt tööturul osalema.

Sama oluline kui töötusega võitlemine on võitlus palgavaesusega. Kui inimene käib tööl ja tal pole inimväärseks eluks ikkagi piisavalt raha, siis on midagi valesti ja riik peab appi tulema. Üks IRL-i peamisi valimislubadusi oli madalalpalgalistele inimestele tulumaksu tagastamine ja see on sotsiaalkomisjoni eestvedamisel juba eelmisel aastal seadusega kehtestatud. See tähendab, et raha saab juurde ligikaudu 80 000 inimest, kes teeb iga päev hommikust õhtuni rasket tööd, aga kellel on väikese palgaga ikka raske toime tulla. Tegemist on väga olulise meetmega, mis aitab vähendada palgavaesust ja sellest tingitud inimeste väljarännet Eestist. Esimesed väljamaksed tehakse 2017. aasta alguses, aluseks võetakse 2016. aasta tulumaksu näitajad. Tagasimakstava summa suurus sõltub teenitud sissetulekust, täiskohaga töötatud kuude arvust ning sissetuleku struktuurist. Tagasimakstav summa suureneb sissetuleku kasvades ning on kõige suurem 480-eurose brutopalka juures: 708 eurot aastas. Kui töötaja saab 480 eurost suuremat palka, siis hakkab tagasimakse summa vähenema ja jõuab nulli 649-eurose brutopalka juures. Kõnealune seadus suurendab perede sissetulekut ning aitab parandada olukorda tööturul, ergutades tarbimise kasvuga ka majandust. Lisaks tulumaksutagastusele tuleb riik peredele appi ka sellega, et suurendab märkimisväärselt lastetoetusi. Eesmärk on, et ükski töötav inimene ei pea vaesust kannatama. Pikk tee on minna, aga anname oma parima, et sellest murest võitu saada. Palju tähelepanu saavad arengukavas tööturu küsimused ning mitte vähem tähtsad teemad on hoolekandeteenuste kättesaadavus, pensionisüsteemi jätkusuutlikkus ja sooline võrdõiguslikkus. On selge, et ühiskond vananeb ja et see tekitab hulga väljakutseid.

Palun kolm minutit lisaega!

13:58 Aseesimees Jüri Ratas

Kolm minutit lisaega.

13:58 Aivar Kokk

Riik väärtustab lasterikkaid peresid, toetades neid igati, ent ühiskonna vananemine on endiselt tõsiasi. Riik peab üle vaatama pensionisüsteemi ja tulevikus olulisi valikuid tegema. Üks küsimus on, kas siduda pensioniea algus eeldatava keskmise elueaga või leida mingi muu lahendus. Samuti usun, et mööda on saamas eripensionide aeg. Riskid tuleb kõrvaldada juba töötamise ajal ja siin on vastutus nii tööandjal kui ka riigil, kelle ülesanne on regulatsioonid välja töötada.

Vananemine tähendab ka seda, et inimeste liikumisvõimalused ahenevad. Ühes tänapäeva riigis ei tohiks tekkida olukorda, kus inimestel puudub riigi pakutavatele teenustele ligipääs. Selleks tuleb enam suunata investeringute raha taristutesse ja kiiretesse ühendustesse.

Suured muudatused ootavad ees hoolekandeteenuste valdkonnas. Luuakse 1200 reorganiseeritud ja vähemalt 200 uut kogukondlikku teenuskohta erivajadustega inimestele, mis tähendab märkimisväärset hüpet teenuste kvaliteedis. 2016. aastal jõustus sotsiaalhoolekande seadus, mis seab miinimumnõuded kohalike sotsiaalteenuste osutamiseks ja selge abistamiskohustuse: inimene peab saama kohalikest omavalitsusest pädevat sotsiaalabi, sest just omavalitsus teab kohalike inimeste vajadusi kõige paremini. Riigil on mõistlik aidata ainult raskemate juhtumite korral.

Viimasena puudutan soolist võrdõiguslikkust. Meil on Euroopa suurim sooline palgalõhe: 28,2%. See on probleem, mis mõjutab ühiskonda tervikuna, alates inimeste eneseteostusvõimalustest ning lõpetades

pensionilõhega meeste ja naiste vahel. Esmalt saab riik siin ise eeskuju näidata ja avalikus sektoris korra majja lüüa. Esimesed tegevused selles osas on juba käivitatud.

Kokku võttes on heaolu arengukava eesmärk, et inimestel oleks piisavalt tööd. Riigi ülesanne on tagada, et ühiskonnaliikmed oleks vastavalt oma võimetele maksimaalselt ühiskonnaellu kaasatud. Arengukava liidab endas parimaid praktikaid, kuidas seda eesmärki saavutada. Aitäh!

13:58 Aseesimees Jüri Ratas

Aitäh! Head ametikaaslased, veel on võimalus läbirääkimiste vóorus võtta sõna kohapealt kaks minutit ja Riigikogu kõnetoolist viis minutit. Ei ole soovijaid. Sulgen läbirääkimised. Ma väga tänan kõiki esinejaid, kes osalesid diskussioonis heaolu arengukava teemal! Selle päevakorrapunkti menetlemine on lõppenud.

4. 13:09 Riigivaraseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (171 SE) teine lugemine

13:58 Aseesimees Jüri Ratas

Liigume edasi neljanda päevakorrapunkti juurde. Ma palun Riigikogu kõnetooli Riigikogu liikme, majanduskomisjoni liikme Jaanus Marrandi, et alustada Vabariigi Valitsuse algatatud riigivaraseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 171 teist lugemist. Palun!

13:58 Jaanus Marrandi

Lugupeetud juhataja! Head kolleegid! Teie ees teisel lugemisel on eelnõu 171. See on riigivaraseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu, mille algatas Vabariigi Valitsus 2016. aasta 18. jaanuaril. Eelnõu esimene lugemine täiskogus toimus 2016. aasta 23. veebruaril ning esimene lugemine lõpetati.

Kuna eelnõu menetlemisest on möödas juba päris pikk aeg, siis meenutuseks mõne sõnaga selle sisust. Eelnõu lihtsustab riigivara valitsemist ja toetab ettevõtluse arendamist. Muudatuste kohaselt saavad kohalikud omavalitsused hakata tulevikus riigilt taotlema tasuta maad, juhul kui ettevõtluse arendamiseks soovitakse teha olulisi investeringuid. Muudes olukordades peavad kohalikud omavalitsused ettevõtluseks maa saamiseks tasuma 65% maa harilikust väärtusest viie aasta jooksul. Muudatused lihtsustavad riigivara valitsemist, eriti regulatsiooni, mis puudutab vara üleandmist ühelt asutuselt teisele. Muudatused vähendavad asutuste töökoormust ning kooskõlastusringe ehk bürokraatiat.

Majanduskomisjon arutas riigivaraseaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu oma istungil k.a 2. mail. Vaadati läbi komisjonile kaalumiseks esitatud muudatusettepanekud ning langetati kõik eelnõu puudutavad menetluslikud otsused. Istungil osalesid eelnõu algataja esindajatena Rahandusministeeriumi riigivara osakonna juhataja Kaie Karniol, sama osakonna jurist Teet Kukk ning Maa-ameti õigusosakonna juhataja Triinu Rennu. Muudatusettepanekute esitamise tähtajaks ei laekunud ühtegi ettepanekut ei Riigikogu liikmetelt, fraktsioonidelt ega teistelt komisjonidelt. Rahandusministeerium eelnõu algataja esindajana esitas juhtkomisjonile kaalumiseks ettepanekud oma kirjas. Õieti oli kaks kirja, esimene neist tuli 7. aprillil ja teine 28. aprillil. Komisjon toetas kõiki 7. aprilli kirjas esitatud ettepanekuid, 28. aprilli kirjas esitatud ettepanek komisjonis toetust ei leidnud. Toetust ei leidnud ettepanek täiendada eelnõu volitusnormiga, mille järgi Vabariigi Valitsusele antaks õigus kehtestada nõuded teatud liiki vallasasjade omandamiseks, kasutuselevõtmiseks, kasutamiseks ning kasutamise üle arvestuse pidamiseks. Eelnõu algataja esindaja põhjendas ettepanekut järgmiselt. Kehtiva riigivaraseaduse kohaselt kehtestab riigivara valitseja oma valitsemisala teenistujatele riigivara valdamise ja kasutamise nõuded. Riigivara valitsejateks on riigivaraseaduse kohaselt Riigikogu Kantselei, Vabariigi Presidendi Kantselei, Riigikontroll, Õiguskantsleri Kantselei, Riigikohus, Riigikantselei ja kõik ministeeriumid. Seega peab iga riigivara valitseja kehtestama riigivaraseaduse üldpõhimõtete alusel oma teenistujatele riigivara haldamise ja kasutamise nõuded. Muudatusettepanekuga antaks Vabariigi Valitsusele õigus kehtestada teatud liiki vallasasjade soetamise, sh liisingulepingu alusel kasutusse võtmise nõuded kõigile riigivara valitsejatele. Probleeme on tekkinud eelkõige sõiduautode soetamise ja kasutamise korraldamisega, mis peaks toimuma kõikides riigiasutustes ühtsetel põhimõtetel,

arvestades oma ametiasutuste ülesannetest tulenevate eripäradega.

Komisjoni istungil leidis mitu komisjoni liiget, et pakutud sõnastuses on volitusnorm liiga lai ja ebaselge. Riigivara valitsejateks on ka kõik põhiseaduslikud institutsioonid ja selline volitusnorm võib riivata põhiseaduses sätestatud võimude lahususe printsiipi. Kui soovitakse sätestada piiranguid vallasasjade omandamiseks ja kasutamiseks kõigile riigivara valitsejatele, siis tuleks need kirja panna seadusesse või oluliselt täpsustada volitusnormi ennast.

Samuti kerkis küsimus, mida peetakse teatud liiki vallasasjade all silmas. Teatavasti on vallasasjad kõik asjad, mis ei ole kinnisasjad, ja nende liigitamiseks võib valida väga erinevaid kriteeriume. Eelnõu algataja esindaja informatsiooni kohaselt peaks selle aasta septembris valmima analüüs riigivara kasutamise ja omandamise kohta. Komisjoni istungil avaldatigi arvamust, et ära tuleks oodata analüüsi tulemused ning seejärel asuda vajadusel seadust muutma.

Juhtivkomisjonile esitas ettepanekud ka Keskkonnaministeerium. Neid toetasid nii eelnõu algataja esindaja kui ka juhtivkomisjon. Lisaks esitas Eesti Linnade Liit ettepaneku täpsustada, millal võib oma ülesannete täitmisel kohalik omavalitsus saada maad tasuta just sotsiaalmajade ehitamiseks. Linnade liit viitas sotsiaalhoolekande seaduse sätetele, mille kohaselt peavad omavalitsused tagama hooldusteenuse osutamise, abivajajatele eluruumi andmise ja asenduskodu teenuse pakkumise, mistõttu võib kohalikul omavalitsusel tekkida vajadus taotleda elamumaad näiteks selleks, et sotsiaalkortereid ehitada. Nende sõnul võib eelnõus pakutud sõnastuse kohaselt tekkida tõlgendamise küsimus, kas maad saab tasuta või peaks selle eest maksma, antud juhul 65%. Eelnõu algatajad ja komisjoni liikmed leidsid, et riigivaraseaduse § 33 lõike 1 punkti 1 kohaselt on riigivara, sh maad, võimalik kohalikule omavalitsusele võõrandada tasuta või alla hariliku väärtuse, kui vara on vajalik kohalikule omavalitsusele seadusest tulenevate ülesannete täitmiseks. Eelnõu algataja selgitas ka, et eeltoodust tulenevalt ei ole välistatud elamumaa tasuta kohalikule omavalitsusele võõrandamine, kui maakasutuse eesmärk on seaduses sätestatud ülesannete täitmine. Ja sotsiaalvaldkonna puhul see nii ka tegelikult on. Kohaliku omavalitsuse esitatud taotluste läbivaatamisel tuleb muu hulgas niikuinii analüüsida, kas omavalitsusel on võimekus taotluses nimetatud eesmärkidel eluhoonet rajada ja kas taotletav kinnisasi on selleks sobiv. Seetõttu arvati, et linnade liidu ettepanek on seaduses juba praegu arvestatud.

Muudatusettepanekuid tegi juhtivkomisjon ise kokku 11. Lühidalt ka mõnest neist. Terve hulk muudatusettepanekuid – ettepanekud nr 1, 4, 6, 7 ja 9 – on tehnilist laadi, millega viiakse eelnõu kooskõlla normitehnika eeskirjadega. Muudatusettepanekuga nr 2 täpsustatakse eelnõu § 1 punktis 16 sisalduvat riigivaraseaduse § 7 lõike 4 sõnastust. See puudutab pärimist. Praegusel juhul on nii, et kui riik on pärija, siis korraldab pärimismenetlust pärandi asukoha järgne maavalitsus. Justiitsministeerium juhtis tähelepanu, et "pärandi asukoht" ei ole võib-olla kõige sobivam formuleering sest pärandvara koosseisu võib kuuluda vara, mis kuulub mitmesse maakonda, ja sel juhul oleks mõistlikum, kui selle pärandi võtaks vastu Rahandusministeerium, kes korraldaks pärimismenetluse. Mõneti on see ka loogiline, sest maavalitsused on tegelikult Rahandusministeeriumi haldusalas. Selle ettepanekuga nõustusid ka kõik komisjoni liikmed.

Muudatusettepanekuga nr 3 täpsustatakse eelnõu selliselt, et kohustatakse riigivara valitsejat riigivara kasutamise lepingutes jätma endale õiguse leping erakorraliselt lõpetada, kui see vara on vajalik riigivõimu teostamiseks või muul avalikul eesmärgil. Selline võimalus on vajalik võib-olla mõnel riigikaitset puudutaval juhtumil või ka näiteks sellise suure investeeringuobjekti puhul nagu Rail Baltic. Muudatusettepaneku nr 8 peamine eesmärk on lükata seaduse jõustumise kuupäev esialgu kavandatust edasi ning sellest johtuvalt parandada ka lisatavates rakendusnormides seaduse jõustumisega seotud kuupäevad. Eelnõu algteksti kohaselt oli seaduse jõustumise kuupäev 1. aprill 2016, muudatuse kohaselt on seaduse jõustumise kuupäev 1. juuli 2016.

Muudatusettepanekuga nr 10 täiendatakse eelnõu eesmärgiga muuta asjaõigusseaduse rakendamise seadust ning sätestada kohalikele omavalitsustele tähtsajad munitsipaalomandisse antud maaüksuste kinnistamiseks vajalike toimingute tegemiseks. Maareformi protsess lõpeb omaniku saanud kinnisasjade kinnistamisega ehk kinnistusraamatasse kandmisega. Rahandusministeerium eelnõu algataja esindajana nõustus Keskkonnaministeeriumi seisukohaga, et seaduses tuleb sätestada maareformi käigus munitsipaliseeritud maade kinnistusraamatasse kandmise lõpptähtaeg, s.o 2018. aasta lõpp.

Ka muudatusettepanek nr 11 on Keskkonnaministeeriumist laekunud. See paneb ette muuta eelnõu selliselt, et tunnistatakse kehtetuks kinnistusraamatuseaduse § 72 lõige 2. Keskkonnaministeeriumi

ettepaneku kohaselt tuleks kinnistusraamatuseaduses säilitada võimalus sulgeda riigile või kohaliku omavalitsuse üksusele kuuluva kinnisasja kohta avatud registriosa omaniku avalduse alusel, sest maareformi tagasipööramise korral on oluline kanda omanikuna kinnistusraamatusse riik ning alles seejärel saab registriosa sulgeda. Tegemist on praktikas ette tulnud probleemiga ja seetõttu ei oleks otstarbekas viidatud sätet tervikuna kehtetuks tunnistada. Rahandusministeerium kui eelnõu algataja esindaja toetas Keskkonnaministeeriumi ettepanekut ja üksmeelselt kiitis selle heaks ka juhtivkomisjon ehk majanduskomisjon.

Juhtivkomisjon võttis oma 12. mai koosolekul vastu otsuse saata Vabariigi Valitsuse algatatud riigivaraseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu teiseks lugemiseks Riigikogu täiskogu 31. mai istungile ettepanekuga teine lugemine lõpetada ning juhul, kui teine lugemine lõpetatakse, panna eelnõu 171 kolmandale lugemine ja lõpphääletusele 7. juunil. Täpsuse huvides tuleb tunnistada, et eelnõu oli teiseks lugemiseks pandud 18. mai istungi päevakorda, aga kuna meil tekkisid siin pikad viivitused ja eelnõu komisjonipoolne ettekandja oli ära lähetusel, siis võttis majanduskomisjon vahepeal selle eelnõu menetlusest välja. Nüüd on see aga siin teie ees. Täna tähelepanu eest!

13:58 Aseesimees Jüri Ratas

Aitäh! Teile on ka küsimusi. Kalvi Kõva, palun!

13:58 Kalvi Kõva

Aitäh, hea Riigikogu aseesimees! Hea kolleeg Jaanus, aita mind väheke ree peale. Kui need muudatusettepanekud, mida komisjon on toetanud, seaduses sätestatakse, siis kuidas on kohalikul omavalitsusel võimalik ettevõtluse arendamiseks ja töökohtade loomiseks maad saada? Ettevõtluse arendamine ja töökohtade loomine pole ju kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse järgi otseselt omavalitsuse ülesanne. Mismoodi kohalik omavalitsus saab maad nendeks tegevusteks? Mis tingimustel?

13:58 Jaanus Marrandi

Eelnõus on välja toodud kaks sellist kriteeriumi. Üks on see, et peab olema tegemist olulise ettevõtmisega, mis loob palju töökohti, tekitab piirkonnas uut väärtust. Sellisel juhul esitatakse taotlus kooskõlastatult Ettevõtluse Arendamise Sihtasutusega. Mida see taotlus peab sisaldama, kuidas täpselt see kord hakkab välja nägema, selle üle otsustab valitsus. Teine kriteerium puudutab tavalist ettevõtlusmaad ja võib-olla elamumaad, mis ei ole mõeldud otseselt omavalitsuse ülesannete täitmiseks. Sellistel juhtudel on võimalik tasuda 65% selle maa harilikust väärtusest.

13:58 Aseesimees Jüri Ratas

Peeter Ernits, palun!

13:59 Peeter Ernits

Aitäh, hea juhataja! Hea ettekandja! Hiljuti me arutasime heaolu arengukava, mis tuli Euroopa Komisjonile esitada hiljemalt märtsiks. Täna on mai viimane päev. Nüüd ma loen siit, et algselt oli plaan riigivaraseaduse muutmise seadus jõustada 1. aprillil. Nüüd ma loen siit, et ettepanek on jõustada see 1. juulil. Kas valitsus või komisjon ei suutnud oma tööd adekvaatselt planeerida või laekus mingi oluline lisainformatsioon, mis sundis tööd jätkama?

13:59 Jaanus Marrandi

Täna teid väga terase küsimuse eest! Tegelikult on nii, et juhtivkomisjon planeeris oma tegevust väga täpselt ja ta tunnetas, et see eelnõu ei jõua siia saali varem kavandatud ettenähtud ajal. Nii tegimegi ettepaneku see seaduseelnõu päevakorrast välja võtta. Mäletatavasti me istusime siin saalis pikki päevi ja pikki öid, liikudes edasi mitte just kiirete sammudega. See on üks põhjus, mis takistas selle eelnõu kiiremat menetlemist. Muude asjaolude tõttu on see eelnõu liikunud edasi paraja ja päris normaalse tempoga ning jõuab nüüd loodetavasti asjaosaliste huve kahjustamata võidukalt finišisse, nii et seadus jõustub 1. juulil.

13:59 Aseesimees Jüri Ratas

Kersti Sarapuu, palun!

13:59 Kersti Sarapuu

Aitäh, lugupeetud eesistuja! Hea ettekandja! Ma loen siit, et muudatuste kohaselt saavad kohalikud omavalitsused hakata tulevikus riigilt taotlema tasuta maad, juhul kui ettevõtluse arendamiseks soovitakse teha suuri investeeringuid. Kas see õigus oleks kohalikel omavalitsustel ka siis, kui nad annaksid ettevõtjatele investeeringute tegemiseks tasuta maad?

13:59 Jaanus Marrandi

Põhimõtteliselt peab tegemist olema juhtumiga, kui kavas on olulised muudatused. Seda tehakse koostöös EAS-iga, lähtudes teatud tingimustest, mis siin eelnõus on ka kirjas. Sellisel juhul on see tasuta. Kui on tegemist lihtsalt mingisuguse ettevõtlusega, siis tuleks tasuda 65% maa hinnast.

13:59 Aseesimees Jüri Ratas

Hea ettekandja, ma tänan! Rohkem küsimusi ei ole. Kas soovitakse avada läbirääkimisi? Läbirääkimisi avada ei soovita. Nüüd läheme muudatusettepanekute juurde. Eelnõu kohta on laekunud 11 muudatusettepanekut, kõik on juhtivkomisjonilt ettepanekuga arvestada täielikult. Hakkame neid teiega koos läbi vaatama: 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10. ja 11. samuti. Muudatusettepanekud on läbi vaadatud. Juhtivkomisjoni ettepanek on teine lugemine lõpetada. Teine lugemine on lõppenud ja selle päevakorrapunkti käsitlemine samuti.

5. 13:24 Toote nõuetele vastavuse seaduse muutmise seaduse eelnõu (247 SE) esimene lugemine

13:58 Aseesimees Jüri Ratas

Liigume edasi viienda päevakorrapunkti juurde, milleks on majanduskomisjoni algatatud toote nõuetele vastavuse seaduse muutmise seaduse eelnõu 247 esimene lugemine. Ma palun ettekandeks Riigikogu kõnetooli majanduskomisjoni esimehe Toomas Kivimägi!

13:58 Toomas Kivimägi

Väga lugupeetud istungi juhataja! Head kolleegid! Esmalt tuletan meelde, et algtõuke selle seaduseelnõu algatamiseks andis lugupeetud õiguskantsler, kes möödunud aasta lõpul pöördus Riigikogu poole. Ta leidis oma kirjas, et toote nõuetele vastavuse seaduse teatud punktid on põhiseadusega vastuolus. Ma meenutan ka, milles see vastuolu seisneb. Nimelt, õiguskantsler väitis, et toote nõuetele vastavuse seadus ei sisalda regulatsiooni kohustusliku akrediteerimise eest võetava tasu kohta. Kuna kohustuslikul akrediteerimisel tekib akrediteerija ja akrediteeritava vahel avalik-õiguslik suhe, siis tuleb see kvalifitseerida avalik-õiguslikuks rahaliseks kohustuseks. Vaatame põhiseaduse § 113, mis kõlab järgmiselt: "Riiklikud maksud, koormised, lõivud, trahvid ja sundkindlustuse maksed sätestab seadus." Tähelepanelik inimene võib märgata, et selles loetelus akrediteerimistasu kui sellist ei ole, ent Riigikohus on seda paragrahvi natukene laiemalt tõlgendanud, lugedes selle alla ka muud koormised. Oluline selle juures on loomulikult tõsiasi, et tegemist on kohustusliku toiminguga, mida akrediteerimine endast ju kujutab.

Võib-olla veel sellest, keda see teema üldse puudutab. Teadupärast tuleb elektripaigaldisi, küttesüsteemide katlaid, lifte ja paljusid teisi seadmeid enne kasutuselevõttu ja ka pärast seda kasutamise käigus perioodiliselt tehniliselt kontrollida ehk auditeerida. Auditiga antakse hinnang seadme korrasolekule ja ohutusele ning auditi tegija peab olema akrediteeritud. Eestis on üks akrediteerimiskeskus, see on SA Eesti Akrediteerimiskeskus. Tänapäevani on akrediteerimiskeskus võtnud tasu, lähtudes oma nõukogu kehtestatud hinnakirjast. Selles vastuolu seisnebki. Kuna tegemist on ikkagi avalik-õigusliku suhtega ja avalik-õigusliku rahalise kohustusega, siis tulenevalt põhiseadusest ei ole akrediteerimiskeskus pädev neid hinnakirju kehtestama.

Teadupärast leidis see õiguskantsleri ettepanek Riigikogu saalis pea üksmeelse heakskiidu ehk me nõustusime selle etteheitega, mille õiguskantsler tegi. Täna ongi laual n-ö vigade parandus, millega me tahame selle vastuolu põhiseadusega ära klaarida. Ütlen ka ette, et me oleme valinud teatud kesktee.

Me ei ole eesmärgiks seadnud seaduse tasandil üksipulgi ja viimase detailini akrediteerimise eest tasu võtmist reguleerida. Ka ei ole me loomulikult valinud teist äärmust, et oleks lihtsalt sellise üldise volitusnormi andnud kas ministeeriumile või konkreetselt akrediteerimiskeskusele, mis ka poleks teoreetiliselt välistatud. Seegi poleks ilmselgelt kooskõlas põhiseadusega. Lõpuks valisime ikkagi tee, et osa tasusid on väga konkreetselt reguleeritud seaduse tasandil ja osa komponentide osas on antud volitusnorm.

Ongi ettepanek täiendada toote nõuetele vastavuse seadust §-dega 38¹, 38², 38³ ja 38⁴. Paragrahv 38¹ sätestab, mille eest võib akrediteerimiskeskus tasu küsida. Neid komponente on kolm. Esiteks võib tasu küsida taotluse läbivaatamise eest, teiseks, otse loomulikult akrediteerimise enda eest ja kolmas on aastatasu. Seega oleks selgelt määratletud, mille eest võib tasu küsida.

Kui minna konkreetseks, siis mis puutub esimesse komponenti, mis on taotluse läbivaatamine, siis siin me oleme võtnud seisukoha, et see oleks seaduse tasandil reguleeritud. Näiteks oleks seaduseelnõu kohaselt esmase akrediteerimise taotluse läbivaatamise tasu 300 eurot. Mõningad teised konkreetsed määrad on veel erijuhtude puhuks. Aga veel kord, taotluse läbivaatamise tasu oleks sätestatud otse seaduses.

Teine komponent, mis on ilmselgelt keerukam, on akrediteerimise tasu. Selle üksühene lahtikirjutamine seaduse tasandil on väga komplitseeritud, kui mitte võimatu. Toon kas või sellise näite, et üks oluline tegija selles töös on hindaja, moodsa nimetusega assessor. Ma ei saa aru, miks me ei võiks kasutada lihtsat sõna "hindaja". Vaatasin võõrsõnade leksikonist järele, et assessor on peahindaja, eksperthindaja. Aga sellisena on ta siia seadusesse sisse saanud. Kui peassessor on akrediteerimiskeskuse töötaja, siis teised assessorid võivad olla välismaalt palgatud eksperdid. Sellisel juhul näha ette keskmine palgamäär või püüda seda seaduse tasandil lõpuni paika panna – see on tupiktee ja seda ei peetud õigeks. Küll aga on eelnõu kohaselt seaduses loetletud, mida akrediteerimistasu iseenesest sisaldab. Tasu suurus sõltub hindamisele kulunud ajast (väga mõistlik ja arusaadav), teiseks loomulikult töö keerukusest, kolmandaks hindajate ehk assessorite tasu suuruselt ja neljandaks hindamisega kaasnenud otsestest kuludest. Assessori töötasu kohta on eelnõus säte, et see otsustatakse kokkuleppe alusel, kui see kokkulepe saavutatakse. Mis muide on ülioluline: selle seaduseelnõu tekstis on öeldud, et akrediteerimise eeldatav maksumus antakse eelnevalt teada, mitte nii, et enne tehakse töö ära ja pärast lihtsalt oled sunnitud arve järgi maksma. Ma arvan, et see on oluline leevendav tingimus, et ettevõttele peab olema ette teada, kui palju akrediteerimine maksma läheb. Kui leitakse, et töö on liialt kallis, siis on kindlasti võimalus oma seisukohti väljendada.

Kolmas lõige selles §-s 38³ puudutab vastutava hindaja ehk peassessori tunnitasu suurus. Siin pean ausalt tunnistama, et praegu on selle suurus kuni kümnekordne tunnitasu alammäär, eelnõu pakub kuni kahekümnekordset tunnitasu alammäära. Tunnitasu alammäär on meil 2,5 eurot ehk siis peassessori tunnitasu suurus on kuni 25 eurot, uue eelnõu kohaselt on see kuni 50 eurot. Lisaks kuuluvad akrediteerimistasu hulka ka näiteks lähetuskulud, tõlkekulud, juhul kui hindamine ei toimu eesti keeles, ja muud akrediteerimisega seotud kulud.

Kolmas, mille eest võib tasu küsida, on aastatasu. Ka see on hästi oluline komponent. SA Eesti Akrediteerimiskeskus on Euroopa direktiivi kohaselt sihtasutus, mille puhul kehtivad kaks kriteeriumi: asutus peab olema mittetulunduslik ja ta peab end ise ära majandama. Nii et kaks sellist nõuet. Kindlasti ei piisa üksnes taotluse läbivaatamise tasust ja akrediteerimistasust ning nii on kehtestatud ka aastatasu. Mis puutub selle suurusse, siis on ettepanek anda see volitusnorm valdkonna eest vastutavale ministrile. Seda konkreetselt seaduse tasandil lahti kirjutatud ei ole. Eelnõu seletuskirjas on niisugune viide – sellest võib olla natukene keeruline aru saada –, et need ettevõtted, kellel on väiksem akrediteerimisulatus, maksavad vähem, ja kellel on suurem akrediteerimisulatus, need maksavad rohkem. Absoluutsummas võib keegi maksta rohkem, aga kui jagada see akrediteerimiskordade peale, siis ühe korra summa tuleb tegelikult väiksem. Seda põhimõtet on seni rakendatud ja seda peetakse õigeks ka edaspidi rakendada.

Niisugused on siis ettepanekud. Kordan veel kord: ühest küljest on seaduse tasandil sätestatud väga konkreetsed tasumäärad, teiselt poolt on kirjas, mille eest tuleb tasu küsida. Ja kolmandaks, aastatasu puhul on ettepanek anda volitusnorm valdkonnaministrile, kes võiks konkreetsed tasumäärad kehtestada.

Majanduskomisjoni istungil me oleme eelnõu arutanud kahel korral. Esimest korda oli eelnõu jutuks 9. mail k.a. Kõige olulisem on teile öelda seda, et sellel komisjoni istungil majanduskomisjon ei nõustunud Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ettepanekuga. See oli tõepoolest ülidetailne lahtikirjutus,

kuni viimase detailini oli seaduse lisa tasandil tasu arvestamise määrad kirja pandud. Ilmselt oli see liialt detailne ja koormanuks Riigikogu põhjendamatuks. Ma arvan, et me oleks pidanud kui mitte igal aastal, siis vähemalt üle aasta Riigikogu saalis hakkama neid määrasid muutma. See poleks kindlasti põhjendatud ega ratsionaalne. Seetõttu leidsime ühise arutelu käigus, et oleks mõistlik osa määrasid väga selgelt seaduse tasandil lahti kirjutada, osa tasukomponentide osas aga anda volitusnorm. Järgmiseks komisjoni istungiks, mis oli 16. mail, oli Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium valmistanud ette eelnõu laias laastus samas redaktsioonis, nagu ma teile eespool tutvustasin. Majanduskomisjon jäi selle variandiga väga rahule.

Oluline on see, et ka Vabariigi Valitsus on eelnõu arutanud – minu teada oli see eelmisel neljapäeval – ja selle heaks kiitnud. Täna küll veel selle kohta tõendit ei ole, aga meil on selline *inside*-informatsioon, et eelnõu leidis toetust.

Majanduskomisjon langetas järgmised menetluslikud otsused. Ettepanek oli võtta eelnõu täiskogu istungi päevakorda 31. maiks 2016 (konsensusega); teiseks, määrata ettekandjaks Toomas Kivimägi (konsensusega); kolmandaks, teha ettepanek esimene lugemine lõpetada ja neljandaks, teha ettepanek määrata muudatusettepanekute tähtajaks – palun tähelepanu! – kolm tööpäeva, s.o 3. juuni 2016 kell 16. Põhjus, miks on nii lühike muudatusettepanekute esitamise tähtaeg, on see, et oma olemuselt on see siiski paljuski tehniline eelnõu. Selle eelnõu vastuvõtmisega, sõandan väita, olulisel määral akrediteerimistasu määrad ei muutu, laias laastus jäävad need samaks. Miks me sellega kiirustame? Ma päris alguses märkisin, et õiguskantsleri arvates on praegune seadus vastuolus põhiseadusega, ja me oleme igal juhul seda meelt, et on paslik enne rasket suvetööd see vigade parandus ära teha, et akrediteerimise eest tasu küsimine oleks igati korrektne. Täna tähelepanu eest!

13:58 Aseesimees Jüri Ratas

Aitäh, teile on vähemalt üks küsimus, Krista Aru, palun!

13:58 Krista Aru

Aitäh, härra juhataja! Aitäh, austatud ettekandja! Mu küsimus puudutab nimelt neid tasusid. Te rääkisite väga pikalt ja põhjalikult ning selgitasite kenasti ära, miks nende puhul on lähenemised erinevad. Aga millest tulenevad need väga konkreetsed summad: 300 eurot, 200 eurot, 175 eurot? Kuidas komisjon nende konkreetsete summadeni jõudis?

13:58 Toomas Kivimägi

Täna! Kui võtta selle taotluse läbivaatamise tasu, mis eelnõu kohaselt on 300 eurot, siis väga palju me sellele tähelepanu ei pööranud. Seda kahel põhjusel. Esiteks, seda võetakse ainult üks kord ja teiseks, absoluutsummana on see 300 eurot võrrelduna sisulise akrediteerimise tasuga või ka aastatasuga suhteliselt väike. Need teised kulukomponendid on märksa suuremad kui taotluse läbivaatamise tasu. Mis puutub teistesse summadesse, siis tegelikult lähtutakse isetasuvuse põhiprintsiibist. Tasud peavad olenema ka tegelikest kuludest. Akrediteerimiskeskus on mittetulunduslik asutus – mingi kasum tal võib olla, aga kasumi teenimine ei tohi olla eesmärk. Isetasuvus aga on jällegi nõue, mille kehtestab ka Euroopa Liidu direktiiv. Mingit keskmist tasu arvestada ei saa. Keha temperatuurigi saab olla erinev. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium soovitas mul ka mitte nimetada mingeid konkreetseid numbreid, kuna see tasu on väga erinev ja sõltub sellest, kui suure akrediteerimisulatuslega ettevõtte kontrollitav on, jms.

Aga ma vaatasin ühelt lehelt näiteks aastatasu määrasid. Need algavad mõnestsajast eurost ja ulatuvad mõne tuhande euroni. Rohkem kui 10 000-eurost tasumäära ma ei näinud. Need summad on võrrelduna selle 300 euroga seega oluliselt suuremad. Määrav on ikkagi kulupõhisus, just selle järgi otsustab akrediteerimiskeskus või Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, kui me räägime aastatasust, tasu suuruse. Nüüd ongi vaja teha muudatus, et selle asutuse nõukogu ise ei kehtesta neid tasusid. Just selles nägi õiguskantsler vastuolu põhiseadusega. Me oleme andnud volitusnormi Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile, tema selle aastatasu kehtestab.

13:58 Aseesimees Jüri Ratas

Hea ettekandja, ma täna teid selle vastuse eest! Läheme järgmise küsimuse juurde. Henn Põlluaas, palun!

13:59 Henn Põlluaas

Aitäh, lugupeetud eesistuja! Hea ettekandja! Te ütlesite, et kulud ei kasva, aga aksessorite tunnitasu ülempiir tõuseb 25-lt eurolt 50-le. See on tegelikult 100%-line hinnatõus. Ja eks me tea ju kõik, et kui antakse võimalus küsida rohkem, siis seda ka küsitakse. Mis põhjusel te leidsite, et see 25 eurot tunnis, mis on, ma kujutan ette, päris hea tasu praegugi, peaks kahekordistuma?

13:59 Toomas Kivimägi

Aitäh! Esmalt pean oluliseks täpsustada, et see võõras ja keeruline sõna ei ole mitte "aksessor", vaid "assessor". Teiseks, tegemist on peaassessoriga. On peaassessor, kes enamasti on, nagu ma ütlesin, akrediteerimiskeskuse töötaja. Aga muid assessoreid, kes on teised eksperdid, võib veel terve rida olla. Märgin ka seda, et peaassessori tunnitasu suurus on kuni 20-kordne tunnitasu alammäär. Ei ole öeldud, et talle peab just nimelt 20 korda rohkem maksma, kui on minimaalne tunnitasu. Ja selle tasumäära, muide, minu teada ka kehtestab tegelikult igal aastal ministeerium. Ja see on ikkagi üks komponent paljudest. Nagu ma ütlesin, on veel taotluse läbivaatamise tasu ja see akrediteerimise enda tasu hõlmab ka peaassessori tasu. Tegelikult, kui võtta protsentuaalselt, siis mul pole küll õigust spekuleerida, aga ma arvan, et peaassessori tasu moodustab kogu sellest akrediteerimise kulust üsna väikese osa. Eesmärk on ju ikkagi tagada professionaalsus ja töö kõrge kvaliteet, mille eest vastutab peaassessor. Tegemist peab olema väga tunnustatud eksperdiga, sest tema vastutus on kõige suurem. See on ikkagi põhieesmärk. Töö peavad tegema pädevad spetsialistid, kõige paremad eksperdid.

13:59 Aseesimees Jüri Ratas

Hea ettekandja, ma tänan teid! Rohkem küsimusi ei ole. Kas soovitakse avada fraktsioonide läbirääkimisi? Kõnesoove ei ole, läbirääkimisi ei avata. Juhtivkomisjoni ettepanek on esimene lugemine lõpetada. Määrán eelnõu 247 muudatusettepanekute esitamise tähtajaks k.a 3. juuni kell 16. Esimene lugemine on lõppenud ja viienda päevakorrapunkti käsitlemine samuti.

6. 13:43 Riigi õigusabi seaduse muutmise seaduse eelnõu (210 SE) esimene lugemine

13:58 Aseesimees Jüri Ratas

Liigume kuuenda päevakorrapunkti juurde, milleks on Eesti Keskerakonna fraktsiooni algatatud riigi õigusabi seaduse muutmise seaduse eelnõu 210 esimene lugemine. Palun Riigikogu kõnetooli tempokalt tulla Riigikogu liikmel Dmitri Dmitrijev!

13:58 Dmitri Dmitrijev

Austatud istungi juhataja! Head kolleegid, nii palju kui teid siin saalis on! Me arutame Eesti Keskerakonna fraktsiooni algatatud riigi õigusabi seaduse muutmise seaduse eelnõu, mille eesmärk on võtta kohtult võimalus automaatselt tagastada riigi õigusabi taotlus, kui see pole esitatud eesti keeles. Lisaks täiendatakse eelnõuga riigi õigusabi seadust selliselt, et kui taotlus või sellele lisatud dokumendid on esitatud muus keeles peale eesti või inglise keele, siis korraldab taotluse menetleja dokumentide tõlkimise. Nende muudatustega tagatakse õiglane õigusemõistmine kõigile ning viiakse riigi õigusabi seadus kooskõlla Eesti Vabariigi põhiseaduse §-ga 15, Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikliga 6 ja Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikaga.

Esmalt käsitlen eelnõu esimese paragrahvi esimest punkti, millega võetakse kohtutelt ära õigus tagastada riigi õigusabi taotlus, kui see pole esitatud eesti keeles. Juba 2015. aasta kevadel juhtis endine õiguskantsler tähelepanu sellele, et võõrkeeles esitatud riigi õigusabi taotluse automaatne tagastamine kohtu poolt ei saa olla kooskõlas eelmärgitud konventsiooni ja Euroopa Kohtu praktikaga. Samasugune seisukoht on ka praegu ametis oleval õiguskantsleril, kes meie pöördumisele vastates rõhutas, et inimese õigus saada abi esimese astme kohtust on absoluutne põhiõigus, mille piiramine on lubatud üksnes väga kaalukal põhjusel. Teisiti ei arva ka Eesti Advokatuur, kes on öelnud, et riigi õigusabi taotluses keelenõude täitmata jätmine ei saa olla nii suur puudujääk, et see võiks takistada juurdepääsu õigusemõistmisele.

Eesti kohtud menetlevad nõuetele mittevastavaid riigi õigusabi taotlusi erinevalt. Kui halduskohtud annavad enne riigi õigusabi taotluse tagastamist taotlejale võimaluse tähtaja jooksul puudused

kõrvaldada, siis maakohtud tsiviilasjade korral seda üldiselt ei tee.

Eelnõus on sätestatud ka teine muudatus. Punktis 2 pakutud lahendus oli riigi õigusabi seaduses sätestatud kuni 2005. aasta 31. detsembrini. Muudatusega tahetakse ette näha, et kui taotlus või sellele lisatud dokumendid on esitatud kohtule muus keeles peale eesti keele, siis korraldab taotluse menetleja dokumentide tõlkimise. Samas tuleb silmas pidada, et riigi õigusabi taotluse rahuldamata jätmise korral mõistetakse dokumentide tõlkimise kulud taotlejalt välja.

Riigi õigusabi seaduse kehtestamisega lõi riik meetme, mille abil on isikutel võimalus taotleda vajaduse korral riigilt õigusabi. Selleks et õigusabi saada, tuleb inimesel esitada taotlus koos põhjendatud selgitusega, miks abi vajatakse. Praktikas on see kõik üsna keeruline. Nimelt peavad Eestis elavad muud keelt kõnelevad isikud riigi õigusabi taotluse eelnevalt tasu eest tõlkima eesti keelde. Alles pärast tõlketöö eest tasumist on neil nõuetekohaselt vormistatud riigi õigusabi taotlus, mille saab kohtule esitada. Me ei vaidle vastu sellele, et õigusabiteenust võimaldatakse vajaduse korral ka mõnes muus keeles. Näiteks kui isik pöördub Eesti Advokatuuri poole ja palub abi riigi õigusabi taotluse täitmisel, siis ta selle abi ka saab. Üldse on Eesti Advokatuur teinud omaalgatuslikult väga palju selleks, et lahendada probleeme riigi õigusabi saamisel Eestis. Advokatuur on tõlkinud vene keelde nii õigusabitaotluse kui ka majandusliku seisundi teatise. Sellest on isikutele nii taotluse täitmisel kui ka taotlusest arusaamisel palju abi. Lisaks sellele on advokatuur tõlkinud nii vene kui ka inglise keelde riigi õigusabi kodulehel välja toodud korduma kippuvad küsimused ja vastused. Nii saavad riigi õigusabi taotlejad üsna palju informatsiooni neile arusaadavas keeles. Vähene ei ole ka juristide liidu panus, kelle abiga loodi veebilehe juristaitab.ee venekeelne lahendus ja tõlgiti vene keelde olulisemad Eestis kehtivad seadused. Riik eraldab igal aastal raha riigi õigusabiks, aga eraldatavast summast ei piisa, et katta inimeste õiguskaitsevajadusi ning toetada Eesti Advokatuuri riigi õigusabi andmisel. Ka koalitsioonierakonda kuuluv Andres Anvelt on tõdenud, et riigi õigusabi tingimused on liiga ranged ja selle abi taotlemine keeruline. Ka tema leiab, et Eesti elanike õigusteadlikkust ja ligipääsu tasuta juriidilisele abile tuleb parandada ja tagada see abi Eestis enam levinud keeltes.

Pakutud muudatustega ei soovita muuta kohtumenetluse keelt, vaid inimestele tagatakse tõlge. Seega tekib selle punkti seadussättena vastuvõtmisel kohtutõlkidele lisakoormus. Kuna kohtutes on tõlke niigi minimaalselt, siis nõuaks see suuremates kohtutes nagu Harju, Tartu ja Viru maakohtus ning Tallinna Ringkonnakohtus ühe tõlgi juurdepalkamist, millele loomulikult lisanduksid ühekordsed uue töökoha loomise kulud.

Viimasena käsitlen Vabariigi Valitsuse antud arvamust eelnõu kohta. Loomulikult Vabariigi Valitsus ei toetanud eelnõu. Nad viitasid, et seletuskirjas ei ole märgitud eelnõuga kaasnevaid mõjusid. Samas on seletuskirja punktis 6 toodud esile peamised mõjud, mis kaasnevad seaduse vastuvõtmisega. Nendeks on näiteks see, et kõigile kaitset vajavatele elanikkonnarühmadele tagatakse võrdne juurdepääs õigusemõistmisele ja punkt 2, tekib võimalus saada abi taotluse saanud menetlejalt, kui mingil põhjusel ei ole seda abi enne kohtusse pöördumist saadud. Oma arvamusalalduses heitis Vabariigi Valitsus ette, et kohtusüsteemi juurde nelja tõlgi töökoha loomisest ei pruugi piisata, kuna tõlgid peaksid nende arvates tõlkima riigi õigusabi taotluse mis tahes maailma keelde. Samas ka praegu peavad tõlgid seda tegema rahvusvahelise kaitse või ajutise kaitse saanud isikute puhul, ka nende inimeste emakeel ei pruugi olla laialdaselt tarvitusel. Alles oli Riigikogu menetluses välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse eelnõu. Ei selle puhul ega nn ohvriabi direktiivi ülevõtmisel ei näinud justiitsminister probleemi selles, et kohtutõlgid peavad väga haruldastesse keeltesse kohtuotsuseid tõlkima ja kohtualuseid muul moel abistama. Ülejäänud osa Vabariigi Valitsuse arvamusest puudutas peagi jõustuvat riigi õigusabi reformi, millest oli ka eelmisel sügisel juttu, kuid mingit algatust pole me siiani siin Riigikogus näinud.

Lõpuks tuletan veel kord meelde, et selle eelnõu eesmärk on viia riigi õigusabi seadus kooskõlla Eesti Vabariigi põhiseaduse §-ga 15, Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikliga 6 ning Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikaga. Minu poolt on kõik. Aitäh!

13:58 Aseesimees Jüri Ratas

Aitäh! On ka küsimusi. Valdo Randpere, palun!

13:58 Valdo Randpere

Aitäh! Kõigepealt üks tähelepanek. Kui me oleme seda eelnõu arutanud – see on mitu korda õiguskomisjonis jutuks tulnud –, me oleme kontrollinud ka seda, kui palju kordi on praktikas ette tulnud,

et õigusabi taotlus on tagasi lükatud keelenõude rikkumise pärast. Selliseid tagasilükkamisi ei ole tuvastatud. Nii et põhimõtteliselt sa lahendad siin probleemi, mida ei ole olemas.

Aga mul on veel suurem etteheide. Sinu muudatusettepanek on nii ebaõnnestunult formuleeritud, et tegelikult sa sellega ei kõrvaldaks mingit vastuolu põhiseadusega ega mingite Euroopa normidega. Vastupidi, sa välistad täiesti ka teoreetiliselt igasuguste muude keelte kasutamise Eesti õigustumõistmises, välja arvatud eesti ja inglise. Ma loodan, et sa oled sellest aru saanud, kuna ma õiguskomisjonis juhtisin ka su tähelepanu sellele, et see eelnõu ...

13:58 Aseesimees Jüri Ratas

Palun küsimus!

13:58 Valdo Randpere

... iseenesest on valesti formuleeritud. Kas sa oled sellest aru saanud? See ongi küsimus.

13:59 Dmitri Dmitrijev

Aitäh, hea kolleeg, küsimuse eest! Alustan sellest, et sa väidad, et seda probleemi ei eksisteeri. Siin ei maksa siiski väärinfot väljastada, kuna me ka komisjonis rääkisime, et meil on küll nende õigusabi taotluste arv teada, kuid kahjuks asjaomast registrit ei ole. Seda statistikat, mitu taotlust on tagastatud seetõttu, et need ei olnud esitatud eesti keeles, lihtsalt pole. Samas tutvustasime komisjoni liikmetele õiguskantsleri vastuseid meile. Praegune õiguskantsler kirjutab, et õiguskantsleri poole on viimaste aastate jooksul pöördunud mitu inimest murega, et neil puudub juurdepääs kohtule, kuna nad ei suuda riigi õigusabi taotlust koostada eesti keeles ja üldjuhul jätab kohus siis avalduse läbi vaatamata. Esimene pool küsimusest, ma loodan, on vastatud. Probleem eksisteerib, see on siamaani lahendamata ja sellele viitab ka õiguskantsler.

Teine osa küsimusest puudutas eelnõu § 1 punkti 1, mis paneb ette muuta riigi õigusabi seaduse § 12 lõike 5 teksti. Põhimõtteliselt kõlab see tekst täpselt samamoodi, nagu on kehtivas seaduse redaktsioonis, välja arvatud viimane lause, mis on ära võetud. See ütleb, et muus keeles kohtule edastatud taotlus tagastatakse. Ega me ei hakanud siin jalgratast leiutama. Juhul kui teil on paremaid ettepanekuid, kuidas võiks seda sõnastada, nii et eesmärk ei muutu, siis seda on võimalik teha esimese ja teise lugemise vahel.

13:59 Aseesimees Jüri Ratas

Heljo Pikhof, palun!

13:59 Heljo Pikhof

Aitäh! Olen igati nõus, et praegu ei ole esmane õigusabi, olgu see vene või eesti keeles, mitte kõigile väga hästi kättesaadav. Aga mis puudutab teie seadusmuudatust, siis siin on ju § 12 uus lõige 5¹, mida te soovite lisada. Just see teeb võimatuks, et muus keeles taotlus esitataks. Minu ettepanek on, et äkki võtate eelnõu tagasi, teete selle paranduse ja tulete korrektse eelnõuga uuesti õiguskomisjoni. Mis sa sellest arvad? Siis võiks seda isegi võib-olla toetada.

13:59 Dmitri Dmitrijev

Aitäh toetuse eest ja küsimuse eest! Tegelikult me selle eelnõu käisime välja juba sügisel ja ma leian, et kui me põhimõtteliselt saavutame kompromissi, et mõnes paragrahvis või punktis oleks vaja muudatusi teha, siis me võime neid teha, nagu ma ütlesin, esimese ja teise lugemise vahel. Me ei pea seda praegu tagasi võtma, kuna eesmärk iseenesest ei muutu. Ma juba rääkisin, et nii õiguskantsler kui ka advokatuur on tunnistanud ja teie ise ka, et probleem on täiesti olemas, kuigi mõned kolleegid väidavad, et ei ole. Ma arvan, et kui te teete lihtsalt muudatusettepanekuid, kui need on vajalikud, et parandada olemasolevat eelnõu, siis see kiirendaks protsessi. Kui me võtame eelnõu tagasi ja alustame uuesti algusest, nullist peale, siis võtab kõik rohkem aega.

13:59 Aseesimees Jüri Ratas

Krista Aru, palun!

13:59 Krista Aru

Aitäh, härra juhataja! Hea ettekandja! Ma peatun seletuskirjal. Lugesin siit ühe lause, mille sõnastus on minu meelest räige ja isegi ekslik. Või te arvate, et see olukord tõesti on nii hull? Ma loen selle lause ette: "Me ei saa kiita heaks olukorda, kus ühe Euroopa Liidu liikmesriigi eesmärgiks on pea 30% oma elanikkonna diskrimineerimine." Kas Eesti riigil tõesti on selline eesmärk?

13:59 Dmitri Dmitrijev

Aitäh! Me räägime pigem reaalsest olukorrast. Jutt käib suurimast rahvusvähemusest, kes kasutab suhtluskeelena vene keelt. Neid inimesi on tõesti peaaegu üks kolmandik Eesti rahvaarvust. Küsimus on selles, et neil võivad tõesti tekkida probleemid õigusabi saamisel. Kas kõigil tekivad või mitte, seda näitab praktika.

14:59 Aseesimees Jüri Ratas

Valdo Randpere, palun!

14:59 Valdo Randpere

Aitäh! Minule jäi sinu vastusest minu eelmisele küsimusele mulje, et sa ei saanud küsimusest aru. Nii et ma tahan veel korrata. Kas sa tõesti ei saa aru, et selles sõnastuses see eelnõu töötab vastu teie eesmärgile? Selles sõnastuses see eelnõu tegelikult välistab täiesti kohtuliku kaalutusõiguse võtta vastu õigusabitaotlus, kui see pole eesti või inglise keeles. Kui sa sellest aru saad, siis ütle, et saad aru ja teed uue eelnõu. Aga ära tule küsima meie käest mingeid muudatusettepanekuid. Mina ei hakka sinu eelnõu parandama. Jaa või ei? Saad sa aru, et sa oled vale eelnõu meile esitanud?

14:59 Dmitri Dmitrijev

Aitäh, hea kolleeg, järjepidevuse eest! Kui me räägime eelnõu vormistamisest ja sellest, et see justkui ei vasta oma eesmärgile, siis tegelikult ka praegune seadusredaktsioon keelab kohtule esitada taotlusi näiteks vene keeles. Samas see ei tähenda, et kohtutel ei ole kaalutusõigust. Sellele viitab ka õiguskantsler, et kohtutele ikka jääb kaalutusõigus. Nad võivad taotlusi menetleda, aga ei pea neid menetlema. Kui me tahame eelnõus seda sätet täpsemalt sõnastada, siis me võime seda teha. Aga olukord läheb ikkagi paremaks, kui see on kehtiva redaktsiooni puhul.

14:59 Aseesimees Jüri Ratas

Hea ettekandja, head ametikaaslased, ma tänan teid! Tänane istung on lõppenud. Jätkame sama päevakorrapunkti menetlust homme. Aitäh!

Istungi lõpp kell 14.01.